

ortadoğu analiz

uluslararası
siyaset
dergisi

Nisan 2022 • Cilt: 13 • Sayı: 112 • Fiyatı: D 20

IRAK'TAN UKRAYNA'YA YENİ
DÜNYA DÜZENİ HÜYALARI

DR. TAMER KASIKCI

ULUSLARARASI SİSTEM
BAĞLAMINDA UKRAYNA İŞGALİNİN
AFRIKAYA OLASI ETKİLERİ

KAAN DEVEÇIOĞLU

HARİRİ'NİN ÇEKİLMESİNDEN
SONRA LÜBNAN'DA SÜNNİLER

SOHAİB JOHAR

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞININ ORTADOĞU'YA YANSIMALARI

ISSN 1308-7541

9 771308 754001

www.orsam.org.tr

ORSAM RÖPORTAJ
PROF. DR. DON MCLAIN GILL

ABDENNOUR TOUMI

PAKİSTAN'DA YAŞANAN SİYASİ KRİZ:
NEDENLERİ VE ETKİLERİ

PROF. DR. AHMET UYSAL

BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ DIŞ POLİTİKASINDA
DÖNÜŞEN TÜRKİYE YAKLAŞIMI

DOÇ. DR. İSMAİL NUMAN TELCİ

ORSAM Yayınları

ORSAM, süreli yayınları kapsamında Ortadoğu Analiz ve Ortadoğu Etütleri dergilerini yayınlamaktadır. Aylık periyotla Türkçe olarak yayınlanan Ortadoğu Analiz, Ortadoğu'daki güncel gelişmelere dair uzman görüşlerine yer vermektedir. Ortadoğu Etütleri, ORSAM'ın üç ayda bir yayınlanan uluslararası ilişkiler dergisidir. Türkçe, İngilizce ve Arapça yayınlanan, hakemli ve akademik bir dergi olan Ortadoğu Etütleri, konularının uzmanı akademisyenlerin katkılarıyla oluşturulmaktadır. Alanında saygın, yerli ve yabancı akademisyenlerin makalelerinin yayımlandığı, Ortadoğu Etütleri dergisi dünyanın başlıca sosyal bilimler indekslerinden Applied Sciences Index and Abstracts (ASSIA), EBSCO Host, Index Islamicus, International Bibliography of Social Sciences (IBBS), Worldwide Political Science Abstracts (WPSA) tarafından taranmaktadır.

Ortadoğu Çalışmaları alanında bilimsel, nitelikli ve objektif araştırmaların kalıcı eserler olarak Türkçe literatüre kazandırılması hedefiyle ORSAM, Ortadoğu Yayınlarını hayata geçirmiştir. Yayınevimiz, Ortadoğu'ya dair tarih, siyaset, toplum ve ekonomi başta olmak üzere bilimsel çalışmaları okuyucularla buluşturmayı amaçlamaktadır.

Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok. No:3 Çankaya/Ankara

+90 (850) 888 15 20

www.orsam.org.tr

orsamorgtr

Ortadoğu Araştırmaları Derneği Adına
Yayın Sahibi

Prof. Dr. Ahmet Uysal

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Doç. Dr. Mustafa Yetim

Editörler

Doç. Dr. İsmail Numan Telci
Doç. Dr. Mustafa Yetim

Editör Asistanı

Nurbanu Kesgin

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Birol Akgün
Prof. Dr. Mehmet Şahin
Prof. Dr. Meliha Altunışık
Prof. Dr. Tayyar Arı
Prof. Dr. Cengiz Tomar
Prof. Dr. Muhiittin Ataman
Prof. Dr. Mahir Nakip
Prof. Dr. Muhsin Kar
Prof. Dr. Kemal İnat
Prof. Dr. Zekeriya Kurşun
Prof. Dr. Mesut Özcan

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Ahmet Uysal
Doç. Dr. Göktuğ Sönmez
Dr. Mustafa Yetim
Dr. Recep Yorulmaz

Redaksiyon

Ekin Köklü

Grafik - Tasarım

Mustafa Cingöz

Yönetim Merkezi

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM)
Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok. No: 3
Çankaya / Ankara
Tel: +90 850 888 15 20

Baskı: KD Karton Dijital Matbaacılık Ltd. Şti.
Zübeyde Hanım Mah. Koyunlu Han 95/36 Ankara
Telefon : +90 312 341 52 39
Sertifika No: 44423

Fotoğraflar : Anadolu Ajansı (AA), Shutterstock

Cilt 13, Sayı 112, Nisan 2022
Yerel Süreli Yayın
Basım Tarihi: 31 Mart 2022

ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ yayımıdır.

Bu dergide yer alan yazılardaki değerlendirmeler, aksi belirtilmedikçe ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

© 2022 ORSAM

Dergideki tüm yazıların telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz.

Middle East
Studies
Association

ORSAM, the Middle
East Studies Association
(MESA) üyesidir.

EBSCO
HOST

tarafından taranmaktadır.

Değerli okuyucular,

Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesindeki temel meseleleri ve güncel gelişmeleri ayda bir kapsamlı analizler ile ilginize sunduğumuz Ortadoğu Analiz'in 112. sayısı ile karşınızda olmaktan memnuniyet duymaktayız. Bu sayımızda küresel ve bölgesel değişimleri beraberinde getiren Rusya'nın Ukrayna işgalini kapak konusu olarak belirlemiş bulunmaktayız. Bu kapsamda öncelikle Irak işgali ile Ukrayna işgali örnekleri üzerinden Rusya ile ABD'nin işgal süreçlerini "gerekleştirme" girişimlerini kıyaslayan ve buradan hareketle küresel alandaki "düzen" sorunlarına değinen önemli bir yazımız mevcuttur. Bu genel küresel analizin yanı sıra Ukrayna krizinin Ortadoğu ve Afrika genelinde ve Kuzey Afrika-Körfez özelinde ne gibi dinamikleri tetiklediğini irdeleyen ve Türkiye'nin bu alandaki yapıcı girişimlerine de değinen değerli çalışmalarımızdan da bu sayımızda faydalanabilirsiniz. Ayrıca bu sayımızda Pakistan siyasetinde yaşanan son gelişmeler ve muhtemel etkilerini analiz eden bir çalışmamız ile Türkiye-Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) arasındaki mevcut yakınlaşmanın boyutlarını tartışan değerlendirmemiz de yer almaktadır.

Yine Ortadoğu Analiz sayılarımızın önemli kısmını oluşturan Levant temelli analizlerimiz kısmında; Suriye'de terör örgütü PKK/PYD'nin işgali altındaki bölgelerde ayrılıkçı politikalarını dil, eğitim ve diğer kurumlar üzerinden nasıl yürüttüğünü titizlikle gündemimize taşıyan çalışma, Ukrayna işgalinin Moskova'nın Suriye'deki konumuna, İran ile olan nüfuz mücadelesine ve yabancı savaşçılar politikalarına etki-

lerini değerlendiren yorum ve yine Levant'ın istikrarsız ülkelerinden olan Lübnan'da 2022'de gerçekleşecek olan parlamento ve cumhurbaşkanlığı gibi kritik iki seçim arifesinde Lübnan siyasetini etkileyen Saad Hariri'nin istifasının Lübnan Sünni siyaseti üzerindeki olası yansımalarını tartışan yerel bir bakış yer almaktadır.

Gelenek olduğu üzere bu sayımızda da kapak konumuzu film üzerinden değerlendirdiğimiz bölüm, mart ayı içerisindeki önemli olaylara ilişkin kronoloji, kapak konusuna ilişkin önde gelen Ortadoğulu uzmanlar ile yapılan mülakat gibi kısımlar yer almaktadır. Ukrayna işgalinde yaşanan dramatik gelişmeleri ve olası insani yıkımı, bölgesel müdahalelerin/işgallerin karmaşıktığı Ortadoğu bölgesindeki en yıkıcı iç savaşlardan Lübnan iç savaşını (1975-1989) konu alan *Incendies (İçindeki Yangın-2010)* filmi üzerinden anlamlandırmaya çalışan film değerlendirmesi kısmımız oldukça dikkat çekicidir. Mülakat kısmında ise Ukrayna krizini kapsamlı şekilde analiz eden ve Türkiye'nin bu krizdeki aktif ve hayati rolüne gönderme yapan Manila merkezli Uluslararası Kalkınma ve Güvenlik İşbirliğindeki (IDSC) önemli araştırmacı Don McLain Gill'in yorumları bulunmaktadır. Kapak konumuz ile ilgili biyografi kısmında ise özellikle 2013'ten itibaren Rus askerî stratejisinde etkisi bariz şekilde hissedilen "Gerasimov Doktrini"ni kuran ve uygulama fırsatı bulan Rusya Genelkurmay Başkanı Valery Vasilyevich Gerasimov'un ilginç noktaları barındıran hayat hikâyesi ve "doktrin" in ana hatları bulunmaktadır.

Keyifli okumalar dileğiyle...

İÇİNDE KİLER

Nisan 2022 Cilt: 13 Sayı: 112

04 Gündem: Türkiye ve Ortadoğu

12 Birleşik Arap Emirlikleri Dış Politikasında
Dönüşen Türkiye Yaklaşımı / Doç. Dr. İsmail Numan Telci

KAPAK DOSYASI

16 Rusya-Ukrayna Savaşının Ortadoğu ve Kuzey Afrika'ya
Olası Yansımaları / Doç. Dr. Göktuğ Sönmez

24 Ukrayna Krizi ve Ortadoğu'da Dönüşen Dengeler / Dilara Aslan

28 Körfez Ülkelerinin Rusya-Ukrayna Mücadelesinde
Stratejik Otonomi Arayışı / Gökhan Erel

32 Ukrayna İşgalinin Rusya'nın Suriye Pozisyonuna Etkisi:
Yabancı Savaşçılar ve Nüfuz Meseleleri / Ömer Behram Özdemir

36 Uluslararası Sistem Bağlamında Ukrayna İşgalinin
Afrika'ya Olası Etkileri / Kaan Devecioğlu

BÖLGESEL GELİŞMELER

40 PKK / PYD'nin Suriye'deki Bölücü Stratejilerinde Eğitim, Dil ve Kimlik / İbrahim Aydın

44 Hariri'nin Çekilmesinden Sonra Lübnan'da Sünniler / Sohaib Johar

KAPAK DOSYASI

IRAK'TAN UKRAYNA'YA
YENİ DÜNYA
DÜZENİ
HÜLYALARI

Dr. Tamer Kaşıkçı

20

PAKİSTAN'DA YAŞANAN SİYASİ KRİZ:
NEDENLERİ VE ETKİLERİ

Prof. Dr. Ahmet Uysal

08

RÖPORTAJ

48

Abdenmour Toumi

Prof. Dr. Don McLain Gill:

TÜRKİYE, HER İKİ YÖNDEKİ
ORTAKLIKLARIYLA
RUSYA-UKRAYNA KRİZİNDE
KİLİT BİR ARABULUCU
OLDUĞUNU KANITLAMIŞTIR

BİYOGRAFI

Gerasimov Doktrini ve
UKRAYNA İŞGALİNE
GİDEN SÜREÇ

52

Sibel Dündar

SİNE KRİTİK

GEÇMEYEN GEÇMİŞ VE
HAFIZANIN ÇETREFİLLİ COĞRAFYASI
ORTADOĞU

Doç. Dr. Sertaç T. Demir

56

12

16

24

28

36

44

... ORTADOĞU GÜNDEMİ ...

1 Mart 2022

- Rusya Savunma Bakanı Sergey Şoygu, "Rusya, silahlı kuvvetleri hedeflerine ulaşana kadar özel askeri operasyona devam edecek" dedi.
- NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg, "Rusya'yı savaşı derhâl durdurmaya ve barış müzakereleri için masaya oturmaya çağırıyoruz" açıklamasını yaptı.
- BM Mülteciler Yüksek Komiserliği Sözcüsü Shabia Mantoo, bazı Batılı ülkelere "Mültecilerin kimliklerinin ne olduğu, nereden geldikleri önemli değil. Biraz daha insancıl ve merhametli olalım" diye seslendi.

3 Mart 2022

- ABD'nin Ukrayna'ya 200'ü bu hafta içinde olmak üzere, yüzlerce Stinger hava savunma füzesi sağladığı açıklandı.
- Rusya'nın Afrika kıtasında özellikle askeri alandaki etkisi artarken BM Genel Kurulundaki oylamada kararlı desteklemeyen Afrika ülkelerinde Wagner gibi Rus paralı askerleri ya da güvenlik şirketlerinin bulunması dikkat çekti.
- Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Faysal bin Ferhan, ABD'li mevkidaşı Antony Blinken ile "uluslararası ve bölgesel gelişmeleri" değerlendirdi.

5 Mart 2022

- İsrail Başbakanı Naftali Bennett, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile Moskova'da görüşmesinden önce ABD Ulusal Güvenlik Danışmanı Jake Sullivan'ı bilgilendirdi.
- Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırıları sürerken, farklı ülkelere Ukrayna için Rusya'ya karşı savaşmak isteyen yabancı savaçılar çeşitli yollarla Ukrayna'ya geçiyor.
- Ukrayna Devlet Başkanı Volodimir Zelenskiy, NATO'nun Ukrayna'yı uçuşa yasak bölge ilan etmeyi reddederken şehirlerin bombalanmasına yeşil ışık yakıldığını söyledi.

2 Mart 2022

- AB üyesi ülkeler, bazı Rus bankalarının uluslararası para transfer sistemi SWIFT'ten çıkarılması, Rusya Doğrudan Yatırım Fonu projelerine katılım yasağı ile Sputnik ve RT'ye yayın yasağı getirilmesine karar verdi.
- AB Komisyonunun komşuluk politikası ve genişlemeden sorumlu üyesi Oliver Varhelyi, birliğin Tunus'a mali ve ekonomik destekle ilgili vaatleri gerçekleştirme taahhüdüne bağlı olduğunu söyledi.
- Rusya'nın en büyük bankası Sberbank, yaptırımların ardından Avrupa pazarından çekildiğini duyurdu.

4 Mart 2022

- Ukrayna Devlet Başkanı Volodimir Zelenskiy, Türkiye'nin Ukrayna'nın güvenliği için "garantör ülke" olduğunu belirterek Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın da güçlü bir lider olduğunu söyledi.
- Arap Birliği, AB, Mısır, Fransa, Almanya, Irak, Ürdün, Norveç, Katar, Suudi Arabistan, Türkiye, İngiltere ve ABD heyetleri, Washington'da Suriye krizini görüşmek üzere bir araya geldi.

6 Mart 2022

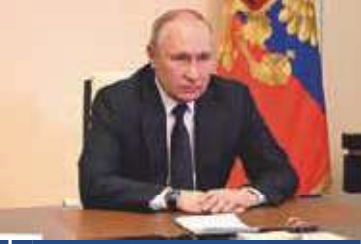

- Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA) Başkanı Rafael Mariano Grossi, Tahran'a gerçekleştirdiği ziyarette, İran'la çözüme kavuşturulması gereken sorunlara ilişkin nasıl bir yol izleneceğine ışık tutacak ortak bildiri üzerinde anlaşma sağlandığını söyledi.
- İsrail, idari tutukluluk uygulamasıyla son 7 yılda 8.700 Filistinliyi gözaltına alma kararı çıkardı.

7 Mart 2022

- Lübnan vatandaşlarına Irak'a girişte verilen vize süresinin 1 aydan 6 aya çıkarıldığı duyuruldu.
- ABD'nin Rus petrolüne ambargo uygulama olasılığı fiyatlardaki yukarı yönlü baskıyı daha da artırıyor. ABD, Venezuela ve İran gibi alternatif üreticilerle çözüm arayışına girdi. Petrol fiyatları 2008'den bu yana en yüksek seviyeye çıktı.

8 Mart 2022

- Rusya Devlet Başkanı Putin Rusya'nın güvenliği için ithalat ve ihracatı sınırlayan ekonomik önlemlerle ilgili başkanlık kararnameyi imzaladı.
- Buğday fiyatları bugün 13,63 dolarla Chicago Ticaret Borsasında tüm zamanların en yüksek seviyesini gördü. Buğday fiyatları, aylık bazda yüzde 30 ve yıl başına göre de yüzde 60'ın üzerinde artış gösterdi.
- Ukrayna'ya saldıran Rusya, İran, Suriye ve Kuzey Kore'yi geçerek 10 günde dünyanın en çok yaptırım uygulanan ülkesi konumuna geldi.
- AB, Rusya'dan ithal ettiği doğal gaz miktarını 1 yıl içinde 3'te 2 oranında azaltmak için plan hazırladı.

9 Mart 2022

- İsrail Cumhurbaşkanı Herzog, resmi ziyaret için Türkiye'ye geldi. Herzog, "iki ülke arasındaki diyalogu geliştirme" mesajı verdi. Herzog'un uçağında dikkat çeken detaylar yer aldı. Barış, gelecek, iş birliği sözcükleriyle Türkçe mesajlar verildi.
- Fransa'da Filistin yanlısı 2 dernek, Bakanlar Kurulu kararıyla feshedildi. Karar, Müslümanları hedef alan tartışmalı "Cumhuriyet Değerlerini Güçlendiren Prensipler" yasasına dayandırıldı.

10 Mart 2022

- Türkiye'nin arabuluculuğu ile Antalya Diplomasi Forumu (ADF) marjında Antalya'da düzenlenen Rusya-Ukrayna-Türkiye üçlü dışişleri bakanları toplantısı sona erdi.
- Rusya Maliye Bakanı Anton Siluanov, Rusya'nın rezervlerine tekrar erişememesi hâlinde dış borçlarını rubleyle ödeyeceklerini söyledi.
- Suudi Arabistan, 33 yıl aradan sonra Tayland'a seyahat yasağını kaldırdı, Taylandlıların da ülkeye girişine izin verdi.
- Ukrayna'ya saldıran Rus Ordusunun 335 tank, 49 uçak ve 81 helikopter kaybettiği açıklandı.

11 Mart 2022

- Rusya Devlet Başkanı Putin, Ortadoğu'dan gelecek ve Rusya tarafında yer alacak "gönüllü savaşçıların" Ukrayna'daki çatışma bölgelerine ulaştırılması için talimat verdi.
- ABD Başkanı Joe Biden, Ukrayna'ya gerekli savunma yardımlarını sağlayacaklarını ancak bu ülkeye Amerikalı mürettebatla uçak ve tank göndermenin 3. dünya savaşı anlamına geleceğini açıkladı.
- İran, Viyana'daki nükleer görüşmelere ara verilmesinin, sorunların çözümünü hızlandırabileceğini açıkladı.
- Türkiye'nin Kiev Büyükelçiliğinin Ukrayna'nın Çernivitsi şehrine taşındığı açıklandı.

12 Mart 2022

- İsrail Dışişleri Bakanlığı, iki ülke arasında yapılan ilişkilerin normalleştirilmesi anlaşmasının ardından Fas'ta açtığı diplomatik misyon şefliğine Dorit Avidani'yi konsolos olarak atadı.
- Hamas, İsrail Parlamentosunun, Filistinli ailelerin birleşmesini yasaklayan "aile birleşimi" yasasının uzatılmasını onaylamasına tepki gösterdi.
- ABD, Ukrayna saldırısından dolayı uygulanan yaptırımlara katılması ve Rusya'nın "kirlili para"sını kabul etmemesi konusunda İsrail'i uyardı.
- ABD, Ukrayna'ya askeri ekipman ve eğitim dâhil ilave 200 milyon dolar savunma yardımı yapacak.

13 Mart 2022

- ABD'nin Erbil Başkonsolosluğu ve çevresi çok sayıda füze ile hedef alındı. Saldırıda can kaybı olmadı.
- Ukrayna Savunma Bakanlığı, ülkesine saldırı gerçekleştiren Rus ordusundan 12 binden fazla askerin öldürüldüğünü, 374 tank, 74 uçak ve 86 helikopterin imha edildiğini duyurdu.

15 Mart 2022

- OPEC günlük ham petrol üretimi geçen ay bir önceki aya göre 44 bin varil artarak 28 milyon 470 bin varil oldu. Küresel petrol talebinin bu yıl günlük bazda 4 milyon 200 bin varil artarak 100 milyon 900 bin varile ulaşacağı öngörülüyor.
- Ukrayna'ya saldırısı sonucu açıklanan yatırımlarla dünyanın en çok yatırım uygulanan ülkesi hâline gelen Rusya'ya uygulanan yatırım sayısı bugüne kadar 6.400'e ulaştı. Rusya'ya yönelik en çok yatırım kararını 678 yatırımla AB aldı.

17 Mart 2022

- Ukrayna Dışişleri Bakanı Dnmitro Kuleba, "Türkiye'yi garantör olmasını istediğimiz ülkeler arasında görüyoruz" dedi. Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, Rusya'nın da buna bir itirazının olmadığını söyledi.
- Irak'ta, ABD ve diğer yabancı sözleşmeli personellerin bulunduğu Beled Askeri Üssü çevresine füzeli saldırı düzenlendi.
- BAE'ye ait 30 kişilik mürettebatı bulunan bir geminin Basra Körfezi'nde kötü hava koşullarından dolayı battığı açıklandı. Can yelekleriyle suda kurtarılmayı bekleyen mürettebat, helikopter desteği talebinde bulundu.
- İsrail ile BAE arasında uçuş güvenliğine ilişkin prosedürlerde devam eden anlaşmazlık nedeniyle Tel Aviv-Dubai rotasındaki onlarca uçuşun iptal edildiği duyuruldu.

14 Mart 2022

- Rusya ve Ukrayna heyetleri arasında müzakerelerin, video konferans yoluyla devam ettiği duyuruldu.
- AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Josep Borrell, Rusya ekonomisinin savaş ve uygulanan ekonomik yaptırımlar nedeniyle bu yıl en az yüzde 15 oranında küçüleceğini öngördü.
- Almanya, Rusya ile Ukrayna arasındaki savaşta bir an önce ateşkesin sağlanması konusunda Türkiye ile yakın koordinasyon içinde olmak istediğini açıkladı.
- Rusya ile Ukrayna arasındaki müzakerelerin 4. turu çevrim içi başladı.

16 Mart 2022

- İran'da casusluk suçlamasıyla yaklaşık 6 yıl önce tutuklanan İngiltere-İran çifte vatandaşı Nazanin Zaghari-Ratcliffe'in, İran'ın bloke edilmiş 530 milyon dolarlık dövizinin serbest bırakılması üzerine salıverildiği belirtildi.
- İsrail İç Güvenlik Bakanı Omer Barlev, polise meclis üyelerinin Mescid-i Aksa'ya girişlerini kısıtlaması talimatını verdi.
- ABD'nin New York Times gazetesi, Suriye'de tespit edilen toplu mezarların Esed rejiminin savaş suçlarına kanıt olabileceğini yazdı.

18 Mart 2022

- Libya'nın doğusundaki Tobruk kentinde bulunan Temsilciler Meclisinin geçen ay eski İçişleri Bakanı Fethi Başağa'yı başbakan olarak belirlemesiyle başlayan kriz devam ediyor
- Etiyopya hükümeti, Dünya Sağlık Örgütü'nün Tigray'a giden yardımların engellendiği iddiasını yalanladı.

19 Mart 2022

- ABD Savunma Bakanlığından (Pentagon) üst düzey bir yetkili, Rusya'nın Ukrayna'yı işgal girişiminin 23. gününde, Rusların Ukrayna'daki ilerleyişinin durma noktasına geldiğini açıkladı.

- Rusya Savunma Bakanlığı Sözcüsü Igor Konaşenkov, Rus Ordusunun Ukrayna'da bir cephaneyi ilk defa "Kinjal" hipersonik füze kullanarak vurduğunu duyurdu.
- Çin Devlet Başkanı Şi Jinping ile ABD Başkanı Joe Biden dün yaptığı çevrim içi görüşmede ikili ilişkilerin gelişiminden çok Ukrayna'daki savaş ve Tayvan konusunda söylenenler öne çıktı.

20 Mart 2022

- Yemen'de hükümet güçlerine destek veren Suudi Arabistan öncülüğündeki Arap koalisyonu, Kızıldeniz'in güneyinde bomba yüklü bir teknenin etkisiz hâle getirildiğini duyurdu.
- Ukrayna Devlet Başkanı Volodimir Zelenskiy, İsrail Parlamentosuna hitaben yaptığı konuşmada İsrail'den askerî destek beklediklerini ifade ederek, "Ukrayna'nın, Ukrayna'daki Yahudileri korumasına yardım edin" dedi.

21 Mart 2022

- Uluslararası İnsan Hakları İzleme Örgütü (HRW), Rusya-Ukrayna savaşının, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da, "gıda fiyatlarında artışa ve yoksulluğun derinleşmesinin" yol açtığını duyurdu.
- İsrail ablukasının sürdüğü Gazze Şeridi'ndeki Sular İdaresi, Gazze'de su krizinin yaşandığını açıklayarak bölgede yaşanan susuzluktan İsraili sorumlu tuttu.

23 Mart 2022

- Rusya'da yıllık enflasyon yüzde 14,5 ile Kasım 2015'ten bu yana en yüksek seviyeye çıktı. Uzmanlar enflasyonun daha da artmasının beklendiğini vurguladı.

22 Mart 2022

- Ürdün'de yerel seçimler için oy verme işlemi başladı.
- AB Ortadoğu ve Kuzey Afrika Sözcüsü Luis Miguel Bueno, Husilerin füzeler ve silahlı insansız araçları (İHA) ile Suudi Arabistan'a saldırısını kınayan mesaj yayımladı.
- Terör örgütü DEAŞ'ın, Irak'ın Kerkük kenti Dakuk ilçesi yakınlarında orduya ait gözlem noktasına yönelik silahlı saldırısında bir Irak askerinin öldüğünü bildirdi.
- Irak'ın kuzeyindeki Ninova vilayetinde, terör örgütü DEAŞ'ın bölgede kontrolü elinde bulundurduğu yıllarda (2014-2017) öldürülen kimliği belirsiz 143 kişinin ceset kalıntularına ulaşıldığı belirtildi.

24 Mart 2022

- NATO'nun tarihi olağanüstü zirvesi, Brüksel'de başladı. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın zirvede yapacağı açıklamalar hayati önemde görülüyor.
- Küresel piyasalar, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in "Dost olmayan ülkelere doğal gaz satışının ödemelerinde Rus rublesine geçmeyi planlıyoruz" açıklaması ile negatif seyreliyor.
- Katar'da 3 gün süren 7. Doha Uluslararası Deniz Savunma Fuarı ve Konferansı (DIMDEX 2022) etkinlikleri sırasında çeşitli alanlarda 32 anlaşma ve protokol imzalandı.
- Libya Başbakanı Abdulhamid Dibeybe, ülkede genel seçimlerin zamanında yapılması gerektiğini söyledi.

PAKİSTAN'DA YAŞANAN SİYASİ KRİZ: NEDENLERİ VE ETKİLERİ

PROF. DR. AHMET UYSAL

Başkan ORSAM

“

Ülkedeki dengesiz siyasi yapı ve başarısız geleneksel partiler arasındaki yaygın yolsuzluk, güçlü hükümetlerin çıkmasına engel olmaktadır. Ülke tarihinde hiçbir başbakanın 5 yıllık görev süresini tamamlayamamış olması bu kırılgan ve aksak düzenin göstergesidir.

”

Türkiye için her zaman dost ve kardeş ülke olarak tanımlanan Pakistan, bugünlerde ciddi bir siyasi çalkantı yaşamaktadır. İslam dünyasının tek nükleer silah sahibi ülkesindeki gelişmeler Türkiye'yi olduğu kadar, Ortadoğu'yu ve küresel dengeleri de etkileyecek niteliktedir. Pakistan'da eski partilerin aşınması sonucunda ordunun desteğiyle 2018'de başa gelen eski kriket yıldızı İmran Han, bugün siyasi ha-

yatının en büyük meydan okumasıyla karşı karşıyadır. Bu bağlamda özellikle Körfez ülkeleriyle de yakın ilişkilere sahip olan Pakistan'da yaşanan gelişmelerin nedenlerini ve etkilerini analiz etmek gerekmektedir.

PAKİSTAN'DA YÖNETİM

Hint kıtasının tüm Müslümanları gibi Pakistan halkı da Osmanlı Halifeliğine bağlı kalarak I. Dünya Savaşı ve kurtuluş mücadelemize maddi yardımlar göndermiş ve özellikle Büyük Britanya'da hükümete, Osmanlı lehine diplomatik baskı oluşturmaya çalışmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra İngiltere'den bağımsızlığını kazanan Pakistan, peşinden Hindistan'dan ayrılarak bağımsız devlet olmuştur. Bu dönemde de Türkiye ile yakın ilişkileri sürmüştür; Bağdat Paktı ve Afgan cihadı ile komünist tehlikesine karşı iş birliği yapılmıştır. Soğuk Savaş'ın bitmesiyle Türkiye gibi Batı desteğinin azalmasının ardından 2000'li yıllarda Afganistan'daki ABD işgaline şahit olmuştur. Daha önce Taliban üzerinden Afganistan'ı kontrol etme sözü

veren ABD, ülkeyi ikna edince Pakistan ile ayrı düşmüşlerdir.

Türkiye'nin darbe-vesayet geçmişi benzer şekilde her 10 yılda askerî müdahale yaşayan Pakistan'da 1999 yılından beri darbe görülmesi de askerinin ağırlığı devam etmektedir. Dış politikadaki asker etkisiyle giderek Çin'e daha fazla yaklaşmıştır. İçeride yolsuzluk

ve fakirliğin hâkim olduğu ülke giderek rakibi Hindistan'ın gerisinde kalmıştır. Askerî vesayet, Türkiye'nin geçmişteki sivil-asker ilişkilerine benzemekle beraber, orduyla halk arasında Türkiye'deki gibi ideolojik bir ayrışmadan söz etmek zordur. Ülkedeki dengesiz siyasi yapı ve başarısız geleneksel partiler arasındaki yaygın yolsuzluk, güçlü hükümetlerin çıkmasına

engel olmaktadır. Ülke tarihinde hiçbir başbakanın 5 yıllık görev süresini tamamlayamamış olması bu kırılmalı ve aksak düzenin göstergesidir. 2018'de İmran Han, sistem dışından biri olarak seçimleri kazanmış ve hükümeti kurmuştur.

Pakistan'daki siyasi krizin iç politika açısından sivil-asker ilişkileri bo-

yutu ve uluslararası yönü iyi anlaşılmalıdır. Pakistan'ın dış ilişkileri açısından Hindistan, ABD ve Çin belirleyicidir. Hindistan geleneksel düşmandır ve Soğuk Savaş döneminin aksine ABD, Çin'e karşı Hindistan'a öncelik vermektedir. Çin ile ilişkiler Hindistan'a karşı "düşmanımın düşmanı dostumdur" anlayışından öteye geçerek son zamanlarda müttefiklik düzeyine ulaşmıştır. Ülkede Çin yardımları ve yatırımları 60 milyar doları geçmiştir. ABD ile ilişkiler Türkiye'deki gibi inişli çıkışlı seyretmektedir ve Demokratlar, Cumhuriyetçilere göre Pakistan'a daha önyargılı yaklaşmaktadır. Demokrat Joe Biden yönetimiyle ilişkiler hiç iyi başlamamıştır çünkü ABD, Afganistan'daki yenilgi yüzünden Pakistan'a kızgındır.

Biden yönetimi, apar topar ülkeden çekilmesinin getirdiği kaos ve başarısızlığın faturasını da Pakistan'a kesmek isteyince ilişkiler fazlasıyla gerilmiştir. Bu ortamda ABD'ye kızgınlığı artan Pakistan Ordusu ve siyasetçileri, Çin ve Rusya'ya daha da yaklaşmıştır. ABD'nin Pakistan'ı nerdeyse yok sayması ve silah alımında çıkardığı zorluklar silah ve teçhizat alımı için Pakistan'ı Rusya ve Çin'e yöneltmiştir. Bu gergin ortamda başlayan Ukrayna işgalinin ilk gününde İmran Han'ın Rusya ziyaretini iptal etmemesi dikkat çekmiştir. Söz konusu ziyaretin ülkenin dış siyasetine ve iç politikasına hâkim olan ordudan habersiz yapılması mümkün değildir. İmran Han işgale destek vermese de Rusya'yı kınamaya yanaşmamıştır. Diğer taraftan İmran Han, Ukrayna Cumhurbaşkanı Volodimir Zelenski'yi telefonla arayarak denge kurmaya çalışmıştır.

Genelkurmay Başkanı Kamer Cavid Becva, Ukrayna işgalinde Rusya'yı kınayarak ABD'ye mesaj vermiş ve İmran Han'ı ters konumda bırakmıştır. Hatta ABD ile uyum hâlinde İmran Han'ın devrilmesi konusunda anlaşmaları söylenmektedir.

YAŞANAN KRİZİN PERDE ARKASI

Rusya'nın Ukrayna işgalindeki başarısızlığı açıkça görülünce ve ABD'nin baskıları artınca, bu baskılara boyun eğmek istemeyen İmran Han'a karşı ilk tepki ordudan gelmiştir. Genelkurmay Başkanı Kamer Cavid Becva, Ukrayna işgalinde Rusya'yı kınayarak ABD'ye mesaj vermiş ve İmran Han'ı ters konumda bırakmıştır. Hatta ABD ile uyum hâlinde İmran Han'ın devrilmesi konusunda anlaşmaları söylenmektedir. Pakistan Ordusuyla ittifak içinde olan ve koalisyonun parçası olan partiler (ki or-

duya rağmen siyaset yapan parti yok gibidir) parlamentoda İmran Han hükümetini düşürme projesinde, muhalefet partileriyle birlikte hareket etmiştir. Güven oylamasına doğru İmran Han, ABD büyükelçisinin Pakistan'ı tehdit ettiğini açıklarak sorunu Milli Güvenlik Kurulunda gündeme getirmiştir. Bu dış müdahale ve tehdit gerekçesiyle anayasal hakkını kullanan Pakistan meclis başkanı, İmran Han'a yönelik güven oylamasını iptal ettirmiştir. Çözüm olarak, anayasal çerçevede cumhurbaşkanından parlamentoyu feshetmesini istemiş ve öyle de olmuştur. Ancak muhalefet partileri, kararı Anayasa Mahkemesine taşısa da seçimler kaçınılmaz görülmektedir. Muhalefet hem yasal yolları hem de protestolarla İmran Han hükümetini düşürerek yenisini kurmayı hedeflemekte ve seçime gitmekten kaçınmaktadır.

İmran Han'ın orduyla ilişkilerinde kurumsal olduğu kadar, Genel Kurmay Başkanı General Becva ile yaşadığı kişisel ihtilafın da payı

vardır. 2019 yılında görevi uzatılan General Becva ile Başbakan Han arasındaki uyuşmazlık dolayısıyla Becva, görevinin uzatılmamasından endişe etmektedir. İmran Han'ın ise genelkurmay başkanlığına eski istihbarat şefi General Faiz Hamid'i getirmek istediği bilinmektedir. Geçen yıl İmran Han'ın istihbaratın başına başka bir askeri atamak istediği ama başaramadığı ve ihtilaf yüzünden atamanın geciktiği haberleri çıkmıştır. Dolayısıyla mücadelenin bir tarafı da sivil-asker ilişkilerinde son sözü kimin söyleyeceği üzerine cereyan etmektedir. Geçmiş yıllarda Türkiye'de olduğu gibi Pakistan Ordusu da sivil denetime girmeyi reddetmektedir. İmran Han başkanlığındaki koalisyon hükümeti 2018'de göreve geldikten sonra değişim, reform ve yolsuzlukla mücadele vaatlerini çok da gerçekleştirmemiştir. Bunda koalisyon hükümeti olmasının yanında, statükonun direnmesi ve koronavirüs salgınının etkisi olmuştur. Ekonomik göstergeler pek düzelmediği gibi Çin yatırımlarından da etkili

şekilde istifade edilememiştir. Bu durum ülkede fakirliği artırırken, Ukrayna savaşı da gıda fiyatlarını fakat daha çok petrol fiyatlarını artırmıştır. Öte yandan Pakistan, Uluslararası Para Fonu (IMF) ile borç anlaşması yapmak istediği için de ABD'nin siyasi desteğine ihtiyaç duymaktadır.

Son krizde Türkiye tarafsız kalarak arabuluculuk yaparken Ukrayna'ya sempatisi daha ağır basmaktadır. Pakistan'ın ise Rusya ve Çin'e meyilli olduğu görülmektedir. Başta Suudi Arabistan olmak üzere Körfez ülkeleriyle olan ekonomik ilişkilerinde buralarda çalışan işçilerin getirdiği dövizler ve maddi yardım ve yatırımlar önemini korumaktadır.

ABD müdahalesi ve tehdit söylemi, zaten yaygın olan Amerikan karşıtı söyleme güç vermekte ve ekono-

mik zorlukları geri plana itmektedir. Başarılı olmak için İmran Han bir taraftan içeride tek başına iktidar isterken diğer taraftan orduyu doğrudan eleştirmeyerek kurumsal desteğini muhafaza etmeye çalışmaktadır. Dışarıda ise ABD'den bağımsızlığı savunurken yine de Rusya'ya kısmen mesafe koyarak ABD ile gerginliği azaltmaya çalışmaktadır. Ancak İmran Han'ın kendisine yeniden siyasi hareket alanı ve güç sağlayan ABD karşıtlığı ve bağımsızlık söyleminden seçimlere kadar vazgeçmesi zordur. Çünkü ABD karşıtı söylemiyle muhafazakâr tabanı yanına alarak Afganistan'a yakın vilayetlerde kazanarak diğerlerinde de İmran Han'ın daha güçlü çıkması muhtemeldir.

Pakistan'ın Ortadoğu ülkeleriyle ekonomik ve siyasi ilişkileri ileri düzeydedir. Son krizde Türkiye tarafsız kalarak arabuluculuk yaparken Ukrayna'ya sempatisi daha ağır basmaktadır. Pakistan'ın ise Rusya ve Çin'e meyilli olduğu gö-

rülmektedir. Başta Suudi Arabistan olmak üzere Körfez ülkeleriyle olan ekonomik ilişkilerinde buralarda çalışan işçilerin getirdiği dövizler ve maddi yardım ve yatırımlar önemini korumaktadır. Pakistan, Biden yönetiminin soğuk durduğu Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ile de ortak kaygılar paylaşmakta ve ortak yaklaşımlar sergilemektedir. Pakistan ile ihtilaf yaşadığı zamanlarda ülkesindeki Pakistanlı işçileri gönderme kartına başvuran Suudi Arabistan'ın bu defa Pakistan'ın tutumuna daha sempatiyle yaklaşacağı beklenebilir.

Türkiye açısından ise Pakistan ile siyasi ve askeri ilişkiler öne çıkmaktadır. Dost ülkenin istikrarı ve kalkınması özellikle önemlidir; ekonomik ve kültürel ilişkilerimiz de gelişmektedir. İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) gibi uluslararası kuruluşlarda iki ülke yakın iş birliği yapmaktadır. Karabağ Savaşı'nda iki ülke halkları ve yönetimlerinin dayanışması dikkat çekmiştir. Türk dizileri Pakistan'da popüler olurken, eğitim ve sosyal alanlarda da iş birliği devam etmektedir. Pakistan'ın silah ihtiyacını karşılamada Türkiye ilk sıralarda yer almaktadır. Ancak ülkede demokratik sürecin devamı hem bağımsızlık ve kalkınma için hem de ilişkilerin daha sağlıklı zeminde sürdürülmesi için daha iyi olacaktır. Sonuç olarak tüm bu boyutlar dikkate alındığında Pakistan'daki tablo, seçime ne kadar hızlı gidileceğine ve seçim sonuçlarına bağlı olacaktır. Diğer taraftan Türkiye-Pakistan ilişkileri özelinde ise hükümette başa kim gelirse gelsin Pakistan ile Türkiye ilişkileri sarsılmayacaktır.

BİRLEŞİK ARAP EMİRLİKLERİ DIŞ POLİTİKASINDA DÖNÜŞEN TÜRKİYE YAKLAŞIMI

“

BAE'nin aktif siyasetinde son yıllarda Türkiye ile ilişkilerde siyasi ve askerî anlaşmazlık noktaları görülmüş olsa da iki ülke 2021 yılı itibarıyla ilişkilerini tekrardan güçlendirme yolunda adımlar attı.

”

DOÇ. DR. İSMAİL NUMAN TELCI

Başkan Yardımcısı **ORSAM**

Ortadoğu'nun son yıllarda en etkin dış politika izleyen ülkelerinden birisi Birleşik Arap Emirlikleri'dir (BAE). ABD, Rusya ve Çin gibi küresel siyasetin temel aktörleriyle sıkı siyasi, ekonomik ve ticari ilişkiler kuran BAE, bölgesel anlamda da

hem nüfuz alanını genişletirken bir taraftan da çatışma bölgelerinde etkin bir güç hâline geldi. Bu süreçte BAE yönetimi, Abu Dabi ve Dubai gibi iki ekonomik açıdan güçlü emirliğe sahip olmasının getirdiği avantajları kullandı. Bu emirliklerin de rolüyle BAE'nin aktif siyasetinin bölgesel anlamda pek çok yansımasının olduğu anlaşılmaktadır.

TÜRKİYE-BAE İLİŞKİLERİNDE YENİ DÖNEMİN BOYUTLARI

BAE'nin aktif siyasetinde son yıllarda Türkiye ile ilişkilerde siyasi ve askerî anlaşmazlık noktaları görülmüş olsa da iki ülke 2021 yılı itibarıyla ilişkilerini tekrardan güçlendirme yolunda adımlar attı. BAE'nin siyasi ve diplomatik açıdan merkezi olan Abu Dabi'nin Veliht Prensi ve BAE'nin fiili yöneticisi Muhammed bin Zayid el-Nahyan'ın kasım ayındaki Ankara ziyareti, iki ülke arasında çeşitli alanlarda 10 anlaşmanın imzalanmasını beraberinde getirmişti. Şubat ayında ise Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Abu Dabi ve Dubai'yi ziyareti, ikili ilişkilerde

yeni bir anlayışın mevcudiyetini ortaya koymuştur. Bu noktada BAE'nin siyasi, diplomatik ve akademik çevrelerinin, ülkenin temel dış politika önceliklerinin yanında Türkiye ile ilişkiler konusunda da belirli önceliklere sahip oldukları görülmektedir. Bu öncelikler arasında öne çıkan konulardan birisi ABD ile ilişkilerdir. Temelde Joe Biden dönemiyle birlikte BAE'nin Donald Trump dönemine kıyasla Washington ile ilişkilerine bakıldığında dış politikasında ABD'ye karşı önemli açmazlarla karşı karşıya olduğu gözlemlenmektedir.

Sadece BAE'nin değil, Körfez ülkelerinin de en önemli güvenlik garantörü konumunda bulunan ABD'nin Körfez ülkelerinin yaşa-

dığı güvenlik sorunlarına kayıtsız kaldığı görüntüsü, BAE'nin dış politika ve diplomasi çevrelerinde de yansıtılan bir görüş hâline gelmiştir. Bu çerçevede ABD'nin son üç yıldır BAE'ye bir büyükelçi atamamış olması da ikili ilişkilerdeki belirli sorunlara işaret etmektedir. Ülkenin hâlihazırda Rusya'nın Ukrayna'yı işgaline yönelik aldığı pozisyon ve Rusya elitleriyle Dubai'nin ekonomik/ticari ilişkileri ise ABD açısından bir ikilem olarak görülmektedir. Bunun yanında Çin ile kurulan askerî ve ticari ilişkilerin artması ve Çin'in BAE'ye yüksek teknoloji iletişim imkânları sağlayacağı projelerin hayata geçirilmiş olması, ABD'nin BAE'ye yönelik politikasında da belirleyici olan unsurlar olarak ortaya çıkıyor.

BAE ise bu süreçte Rusya, Çin ve Hindistan ile siyasi, askerî ve ekonomik ilişkilerini geliştirmeye ve Asya-Avrupa ekseninde ABD'ye ciddi derecede alternatif olmayacak ama BAE'nin ABD'ye olan bağımlılığını azaltabilecek ortaklık imkânlarını aramaktadır. Çok yakın dönemde BAE-Hindistan arasında imzalanan Kapsamlı Ekonomik Ortaklık Anlaşması da bunlardan birisidir. Fakat ABD ile ilişkilerdeki açmazlara ve ikilemlere rağmen BAE, yine de ABD'nin bölgedeki önemini tanımaktadır.

Bu çerçevede BAE, bölge ülkeleriyle olan siyasi, askerî ve ekonomik ortaklıklarını geliştirmeye ve yeni ortaklık kalemlerini oluşturmaya gayret etmektedir. Bu anlamda BAE'nin son dönemdeki girişimlerinden birisi Türkiye ile yaşanmaktadır. Bir tarafta dünyadaki en büyük 20 ekonomiden birisi (G-20) ve İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana devam eden en uzun süreli askerî ittifakın (Kuzey At-

lantik Anlaşması Örgütü-NATO) ikinci en büyük askerî kuvvetine sahip Türkiye ve diğer tarafta Ortadoğu'nun en büyük ikinci ekonomisi konumunda olan BAE'nin iş birliği, Körfez ve Ortadoğu'nun gerek batılı ülkelerle gerekse diğer güçlerle hiyerarşik ilişkiler kurmasını da engelleyecek ve bölge ülkelerinin ilişkilerin zayıf tarafı olmasının önüne geçebilecektir. Dolayısıyla BAE ile Türkiye arasındaki iş birliği, bölgesel aktörler arası doğrudan etkileşimi artıracak ve dış aktörlerin bölge siyasetini yönlendirmedeki etkinliğini azaltabilecektir.

“

BAE'nin siyasi, akademik ve diplomatik çevreleri, aynı zamanda Körfez krizine sebep olan Katar ambargosunun da bölge için temelde bazı olumsuz gelişmelere sebep olduğunu düşünmektedir.

”

BAE ile Türkiye ilişkilerindeki en önemli dinamiklerden birisi ticari ilişkilerdir. İki ülke arasındaki gergin dönemlere rağmen ticaret hacminin ciddi oranda azalmadığı görülmektedir. Türkiye ve BAE'nin son üç yıldaki ticaret hacmi neredeyse 25 milyar dolar civarlarında gerçekleşmektedir.

İki ülke arasındaki ticaret hacminin önemli bir bölümünün mücevherat ticaretiyle oluştuğu gözlemlense de ikili ticari ilişkiler iki ülkenin hâlihazırda ve ileride iş birliği yapabileceği en önemli alanlardan birisidir. İkili ticari ilişkilerin olumlu seyri kurulmuş olan ikili iş konseylerinin çalışma şartlarını kolaylaştırırken, hem Türkiye hem de BAE'de iş yapan iki ülke kuruluşlarının performanslarını olumlu etkilemektedir. Bunun yanında hâlihazırda BAE toplumsal yaşamında önemli bir kesimi oluşturan Pakistan, Hindistan, Bangladeş ve birçok Afrika ülkesi vatandaşının Türkiye'ye yönelik olumlu algıları

da karşılıklı ticari ilişkileri olumlu etkileyebilmektedir. BAE’de yaşayan birçok kesim dış politikada ortak çizgide olunması, dinî birliktelik, tarihsel kimliklerin örtüşmesi gibi meselelerden ötürü Türkiye’yle yakınlık kurabilmektedir. Dolayısıyla BAE’yi oluşturan toplulukların Türkiye algısının olumlu olması, Türkiye-BAE ilişkilerinin de sosyal anlamda gelişebileceğini ve bunun da iş çevrelerine yansiyabileceğini göstermektedir.

BAE’nin siyasi, akademik ve diplomatik çevreleri, aynı zamanda Körfez krizine sebep olan Katar ambargosunun da bölge için temelde bazı olumsuz gelişmelere sebep olduğunu düşünmektedir. Siyasi ilişkilerin sosyal ilişkilerden bağımsız olmadığı bir uluslararası ve bölgesel sistem içerisinde, krizlerin en çok halklara zararının olduğu başta BAE liderliği olmak üzere bölgedeki birçok yönetim tarafından kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu olumsuz tecrübe bölgedeki önemli aktörlerden olan Türkiye ve BAE’nin de ilişkilerini yeniden değerlendirme sonucunda ilerleme sürecine götüren önemli bir faktör olarak görülebilir.

BAE’deki çevrelerin Türkiye ile normalleşme sonucunda Türkiye’nin sağlık, eğitim, inşaat, afet yönetimi, finans ve savunma sanayi başta olmak üzere çeşitli alanlardaki tecrübelerinden de yararlanmak istediği söylenebilir. Bu çerçevede, karşılıklı tecrübelerden ve birikimlerden yararlanılabilmesi için gerekli ortamların oluşturulması konusunda hem Türkiye hem de BAE tarafında ortak bir iradenin olduğunu da söylemek mümkündür. Türkiye’nin, BAE’nin daha

önceden belirlediği iş birliği yapacak gelişen ekonomiler arasında yer alması da aynı zamanda BAE’nin yönetici çevreleri nezdinde Türkiye’ye yönelik algısının olumlu anlamda güçlendiğini göstermektedir. Bu çerçevede iki ülke arasındaki ilişkilerin güven boyutuyla mı çıkar boyutuyla mı öne çıkacağı meselesine ilişkin olarak her iki bağlamda da güçlenme ve yeniden inşanın başladığı açıkça görülebilmektedir.

“

BAE dış politikasının birkaç temel önceliği konusunda siyasi tavize pek yanaşmayacağı gözlemlenmektedir. Bu konulardan birisi BAE’nin devlet dışı aktörleriyle ilişki kurmayı bir prensip hâline getirdiği ve bölgedeki devlet dışı silahlı aktörlerin bölgeyi istikrarsızlığa sürüklediği hususudur.

”

İKİ ÜLKE ARASI BAZI FARKLILIKLAR

İki ülke ilişkilerinin geliştiği bu noktada hâlen anlaşmazlık konusu olabilecek belirli meselelerin varlığı da unutulmamalıdır. Bu bağlamda, BAE dış politikasının birkaç temel önceliği konusunda siyasi tavize pek yanaşmayacağı gözlemlenmektedir. Bu konulardan birisi BAE’nin devlet dışı aktörleriyle ilişki kurmayı bir prensip hâline getirdiği ve bölgedeki devlet dışı silahlı aktörlerin bölgeyi istikrarsızlığa sürüklediği hususudur. BAE’nin diğer önemli bir gündem maddesi ise İran’ın desteklediği

güçlerin bölgedeki istikrarsızlığı artıran hamleleridir. Bu aktörlerden birisi olan İran destekli Husiler, BAE’nin güvenlik kaygılarını doğrular nitelikte BAE’ye balistik füze ve insansız hava saldırıları gerçekleştirmişti. Bu çerçevede BAE’nin ilk iki dış politika önceliğinin bölge dış politikası ile ilgili ve jeopolitik nedenler olduğu görülmektedir. Aynı zamanda BAE bu iki jeopolitik nedenden ötürü ABD ile ilişkilerindeki sorunlarla birlikte Rusya ve Çin ile ilişkilerini güçlendirmektedir.

BAE’nin dış politikasındaki bir diğer öncelikli konu ise Müslüman Kardeşler hareketinin Ortadoğu’da siyasi bir aktör olma kabiliyetinin kalmaması hususudur. Müslüman Kardeşler hareketinin artık ciddi bir siyasi aktör olarak görülüyor oluşu, BAE ve diğer bazı bölge ülkelerinin harekete yönelik yaklaşımında bir değişiklik olabileceği ihtimalini mümkün kılmaktadır.

Sonuç olarak, BAE’de Türkiye’ye yönelik yeni bir anlayışın mevcut olduğu ve bu yaklaşımın ilişkilerin daha da iyileşmesi sürecine katkıda bulunabileceği söylenebilir. Her ne kadar BAE-Türkiye ikili ilişkilerinde anlaşmazlık konusu olabilecek meseleler bulunsun da çok daha büyük bir iş birliği ve ortaklık potansiyeli olduğu da gözlemlenmektedir. BAE tarafında mevcut olan iradenin bir benzerinin Türkiye tarafında olduğu da açıktır. Dolayısıyla gelecek dönemde iki ülke ilişkileri arasında yakınlaşmanın ve bölgesel meselelerde koordinasyonun artacağı tahmin edilebilir. ■

RUSYA-UKRAYNA SAVAŞININ ORTADOĞU VE KUZEY AFRİKA'YA OLASI YANSIMALARI

DOÇ. DR. GÖKTUĞ SÖNMEZ

Güvenlik Çalışmaları Koordinatörü ORSAM

“

Gelişen durumun Ortadoğu ve Kuzey Afrika'ya yansımalarının da oldukça önemli olabileceğini değerlendirmek mümkündür. Savaşın ilk günlerinde Rus filosunun Doğu Akdeniz'deki hareketliliği de bu noktaya dikkat çeken önemli gelişmelerden olmuştur. Cezayir ve Libya'dan Suriye'ye, Yemen'den Mısır'a kadar olan coğrafyada hem tarihsel kökleri hem de güncel ekonomik ve askerî ayak izleri bulunan Rusya'nın son on yılda bölgede artan aktivizminin de küresel rekabetten etkilenmesi olası gözükmektedir.

”

Rusya'nın 24 Şubat'ta başlattığı Ukrayna işgal harekâtı, çatışma ikliminin dünyada gündemin ilk sırasına oturmasına yol açmıştır. Harekât,

bir yandan Soğuk Savaş sonundan itibaren defaten enerji kartı üzerinden dizayn edilen Rus-Ukrayna krizlerini yeni bir aşamaya taşımış, diğer yandan Rusya böylelikle esas itibarıyla Kırım, Donetsk ve Luhansk hamlelerinin altyapısını ve taktik hedeflerini oluşturduğu stratejik hedefine doğru ilerleme yoluna gitmiştir. Saldırı karşısında Ukrayna'nın Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) üyesi olmaması gerekçe gösterilerek NATO'dan bütüncül bir askerî karşılık verilmemiş, kimi ülkeler münferit katkılar sunarken komşu ülkelerden belirli düzeyde askerî mühimmat desteği iletilmiştir. Savaş aynı zamanda yakın tarihte ekonominin bu denli öne çıkan bir karşı araç olarak kullanıldığı ilk vaka olmuştur. Pek çok büyük şirketin Rusya'da operasyonlarını durdurması, ödeme sistemlerinin Rusya'yı dışarıda bırakıcı hamleleri, Rusya'dan ithalata getirilen sınırlamalarla birlikte hem rublenin hem de önde gelen Rus şirketlerinin önemli kayıplar yaşadığı görülmüştür. Savaşın ilk evresi yalnız doğal gaz ve petrol değil aynı zamanda önemli altın rezervleri de bulunan Rusya açısından bu metalarda yaşanan hızlı tırmanışla

belirli ölçüde ekonomik kayıpları kompanse edici rol oynarken Rusya'nın böylesi bir olasılığı öngörerek Ukrayna hamlesi için müstakil olarak 680 milyar dolar civarı bütçeyi harekât öncesi hazırladığı da ifade

edilmiştir. Buna ek olarak, geçen süreyle birlikte ülke üzerindeki ekonomik baskının izale edilmesi giderek daha zor hâle gelecektir.

Hâlihazırda çatışma, düşük yoğunluklu sürerken daha ziyade tarafların nihai bir askerî sondansa diplomatik maksatların elde edilmesine yönelik tutum içerisinde oldukları izlenimi de oluşturmaktadır. Ukrayna, göstermeye çalıştığı direnişle Avrupa Birliği (AB) ve NATO'dan hem kendi katılımına dair bir yeşil ışık beklemiş hem de bu aktörler açısından kendi değerinin artmasını hedeflemiştir. Rusya ise Ukrayna'nın NATO üyeliği çabasının rafa kaldırılması, Donetsk ve Luhansk'ta geçtiğimiz günlerde

bağımsızlığını tanıdığı entitelerin Ukrayna tarafından da bağımsız birer devlet olarak tanınması ve Kırım'ın Rus toprağı olduğunun kabulü yönünde istekler dile getirirken bu isteklere dair Ukrayna tarafından medyaya yansıyan kimi olumlu eğilimlere karşın henüz nihai bir sonuç alınamamış, kimi figürler bu taleplerin Ukrayna'nın yok edilmesi anlamına geleceği ifadeleriyle bunlara keskin biçimde karşı çıkmıştır. Gerek Rusya'nın enerji arzındaki kilit rolü gerekse de özellikle Doğu Avrupa ve Baltıklar enerji altyapısı üzerindeki etkin konumu Rusya karşısında atılabilecek hamleler önünde önemli bir meydan okuma teşkil

etmiştir. Bu durum ise çatışmanın uzamasıyla birlikte daha önceki Rusya-Ukrayna krizlerinin ve genel itibarıyla Soğuk Savaş sonrası eski Varşova Paktı ve SSCB coğrafyasında 20'den fazla kez enerji kartı üzerinden gerçekleştirilen Rus hamleleri karşısında Rusya'ya karşı etkin bir tutum takınılamayan vakalarla benzerlik arz eden bir görünüm sergilemektedir.

RUSYA'NIN ORTADOĞU VE KUZEY AFRIKA İLE İLİŞKİLERİNDE SAVUNMA SANAYİ VE SİLAH SATIŞLARININ ROLÜ

Gelişen durumun Ortadoğu ve Kuzey Afrika'ya yansımalarının

da oldukça önemli olabileceğini değerlendirmek mümkündür. Savaşın ilk günlerinde Rus filosunun Doğu Akdeniz'deki hareketliliği de bu noktaya dikkat çeken önemli gelişmelerden olmuştur. Cezayir ve Libya'dan Suriye'ye, Yemen'den Mısır'a kadar olan coğrafyada hem tarihsel kökleri hem de güncel ekonomik ve askerî ayak izleri bulunan Rusya'nın son on yılda bölgede artan aktivizminin de küresel rekabetten etkilenmesi olası gözükmemektedir. Bir taraftan Rusya'nın Ukrayna'da kazanabileceği alan bölgeden ABD çekilmesi ve Suriye sahasında Rusya'nın süreç içerisinde kazandığı nüfuz ile birlikte okunduğunda Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki yeni hamleleri için cesaret verici olabilecek, bu yolla NATO ve AB'nin de sınırlarını test eden Rusya, bölgede daha aktif bir tutum ve daha geniş bir erişim ağını hedefleyebilecektir. Öte yandan, böylesi bir durumda özellikle ABD'ye karşı bölgedeki çekilme süreciyle birlikte değerlendirildiğinde, bölge ülkeleriyle ABD arasındaki ilişkilerde yaşanacak yeni kırılmalar sahadaki aktörlerin de Rusya ve Çin gibi bölgeye giderek daha fazla eğilen aktörlerle ilişkilerinde önemli bir dinamizm hâlini alacaktır.

Özellikle Körfez'de ABD çekilmesini takiben görülen diplomatik hareketlilik ve dış politik ittifakların revize edilmesi çabası bu güven kırılmasının altını çizirken bu durum kırılmanın yansımalarına etki edebilecektir. Rusya'nın Ukrayna'da yaşayabileceği başarısızlık ise yine bölge için paradoksal biçimde benzer bir sonuç doğurabilecektir. Zira Rusya, Ukrayna'da olası kayba cevaben Kuzey Afrika ve Ortado-

ğu'daki mevcut angajmanı üzerinden özellikle Libya ve Suriye'de, ikincil olarak ise Özel Askerî Şirketler ile (ÖAŞ) etkisini artırdığı Sahraaltı Afrika'da karşı bir hamle hedefleyerek bölgedeki derinliğini artırma yoluna gidebilecektir. Böylesi bir durumda ilk senaryodaki ikinci eğilim, yani güven krizinin yeni arayışları hızlandırması, yerini Rusya'nın bölgede belirli hareket noktaları üzerinden diğer aktörlere hamleleri karşısında kutuplaşmanın ortaya çıkması ve Rusya-Çin gibi aktörlerin bu bölgede yeni müttefikler bulabilmesine bırakabilecektir. Bu durumda da yine önümüzdeki dönemde Rusya'nın gerek özel askerî şirketleri gerek enerji kaynakları gerek silah satışlarıyla artan etkisinin üzerine Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da yeni cephe açmaya ve mevcutları tahkim etmeye yöneleceğini öngörmek mümkündür. Dolayısıyla her iki ihtimalin de ileriye dönük olarak küresel rekabetin bölgeye yansımaları açısından önemli sonuçları olacağını söylemek mümkündür.

Rusya'nın küresel etkisinin enerji kaynaklarıyla birlikte en önemli bileşeni konumunda olan savunma sanayi satışları bağlamında da Ortadoğu ve Kuzey Afrika coğrafyası oldukça önemli bir rol oynamakta, bu hâliyle yukarıda değinilen bölgede etki artırma çabaları için de bir sıçrama noktası teşkil etmektedir. Her ne kadar Rusya'nın silah satışlarında Belarus ve Kazakistan sırasıyla %99 ve 89, Çin ise %77 ile en önde gelen aktörler olsa da ülkenin savunma sanayi ihracatının önemli rotalarından birini Ortadoğu ve Kuzey Afrika coğrafyası oluşturmaktadır. Cezayir askerî

ithalatının %69'u, Mısır'ın %41'i, Irak'ın %34'ü, Libya ve Yemen'in de takribi %30'u ve Suriye'nin de %70'i Rus teminiyle sağlanmaktadır. Rusya, Birleşik Arap Emirlikleri'nin (BAE) de üç büyük silah satıcısından biri olarak yaklaşık %5 paya sahiptir. 45 ülkeye askerî ekipman satan Rusya, 2011-2015 arası %26'sına sahip olduğu küresel pazarda 2015 sonrası özellikle Hindistan pazarında yaşadığı kayıplar neticesinde %20 civarına düşerken aynı süreçte ABD kendi payını %32'den 36'ya çıkarmıştır. Rusya'nın, sayılan ülkelerin savunma sanayi ithalatındaki payı hem yakın çevresindeki etkisini hem de Ortadoğu'da etkisini artırma çabasını gösterici mahiyettedir. Rusya, helikopterlerden tanklara, hava savunma sistemlerinden zırhlı personel taşıyıcılara, piyade tüfeklerinden tanksavar füzelere kadar geniş bir yelpazede ilgili ülkelere askerî ihracat gerçekleştirmektedir. Almaz-Antey, United Aircraft Corporation, United Shipbuilding Corporation, Uralvagonzavod, Tactical Missile Corporation gibi firmalar üretim, Rosoboroneport ise ihracat alanında önde gelen Rus aktörler olarak öne çıkmaktadır. 2011-2015 arası Rusya'nın Ortadoğu'ya silah satışlarında %26 artış meydana gelmiştir. Rusya'nın küresel savunma sanayi ihracatında Ortadoğu ve Kuzey Afrika 2015 yılında Suriye meselesinin de etkisiyle %37 ila 40 arası bir ağırlığa sahip olurken bu oran 2000 yılından itibaren değerlendirildiğinde, Rusya'nın yakın çevresinden sonra ikinci ana bölge olmakla birlikte bölge genel itibarıyla toplamda %20'ye yakın bir ağırlığa sahiptir. Özellikle Rusya'nın

Ortadoğu'da etkisini artırmaya çalıştığı 2015 sonrası dönemde Ortadoğu'ya askerî ihracatı %64 gibi dev bir büyüme yaşamıştır.

“

Rusya'nın Ukrayna'da alacağı neticenin ülkenin genel siyasi-ekonomik pozisyonuna ve askerî kapasitesine dair doğuracağı algı, Rus sistemlerine yönelik talebe, bunların temin ve tedarikine önemli etkiler yapacaktır.

”

ORTADOĞU VE KUZEY AFRİKA GELİŞMELERİNDE RUSYA-UKRAYNA SAVAŞININ MUHTEMEL ETKİLERİ

Tüm bu çerçeveye bakıldığında, Rusya'nın Ukrayna'da alacağı neticenin ülkenin genel siyasi-ekonomik pozisyonuna ve askerî kapasitesine dair doğuracağı algı, Rus sistemlerine yönelik talebe, bunların temin ve tedarikine önemli etkiler yapacaktır. Bununla birlikte

bölgede ana tedarikçi konumunda bulunan ABD ve Avrupalı aktörlerin de Ukrayna krizinde vereceği yanıt bir yandan NATO ve AB gibi kurumlara yaklaşımı şekillendirecek, ABD'nin geniş Ortadoğu coğrafyasından çekilme hamlelerine ilaveten oluşabilecek bir güven kırılması ise Rusya ve Çin'e süreç içerisinde daha fazla alan açabilecek atmosfer doğurabilecektir. Bölgede özellikle bazı ülkelerin BAE'nin F-35 ve Su-35 alımı geriliminde yaşadığı üzere, ABD'nin temin noktasındaki direnciyle karşılaştıklarında Rus tedarikine yönelmesi gerçeği de böylesi bir senaryoda destekleyici rol oynayabilecektir.

Rusya'nın bölgedeki rolünü derinleştirebileceği öncelikli iki alanın mevcut konjonktürde Libya ve Suriye olması kuvvetle muhtemelken öte yandan Yemen ve Cezayir'e yoğun silah satışı ile Afrika'da ÖAŞ varlığının da bu çerçevede önemli roller oynaması mümkündür. Rusya'nın Halife Hafter kanadına olan desteğini artırması ve Libya'da askerî etkinliği artırması olası yeni çatışmaları ve ülkedeki mülteci

hareketliliğini tetikleyebilecektir. Öte yandan, Suriye'de aktif bir şekilde bulunan Rusya'nın buradaki angajmanının biçim ve ağırlığını değiştirmesi, ülkede etkin olduğu bölgeler üzerinden yeni bir hareketliliği tetiklemesi de mümkündür. Bu iki durum da Libya ve Suriye merkezli göç hareketlerine yeni bir ivme kazandırarak, çevre coğrafyada uzun yıllar sürmesi muhtemel istikrarsızlıklar doğurma potansiyeli barındıracaktır. Bölgeye etkisi itibarıyla enerji bağlamında ele alındığında ise enerji odaklı gerilimin Suudi Arabistan ve BAE açısından etkileri olması mümkündür. Enerji piyasasındaki hareketlerin Rusya karşıtı hükümetler tarafından kontrol edilebilmesi ve Rusya'nın elinin zayıflatılabilmesi açısından Körfez ülkelerinin önümüzdeki süreçte arzlarını artırması beklenebilir. Bununla birlikte petrol fiyatlarındaki artıştan kendileri de istifade eden petrol zengini aktörlerin ABD'nin bölgeden çekilme planıyla birlikte ilişkilerinde yaşanan güven kırılmalarının bu iklimde yansımalarının olup olmayacağına da takibi önem arz etmektedir. Zira bu cephedeki gelişmeler yalnız enerji tedarikçisi ve doğal enerji kaynakları zengini ülkeler için değil enerji arzı bağlamında bölgesel ve küresel sonuçlar da doğurabilecektir. Dolayısıyla devam eden Rusya-Ukrayna savaşı hangi sonuçla ve ne kadar sürede sonuçlanırsa sonuçlansın savaşın etkilerinin en ciddi yansımalarının görüleceği ana odak noktalarından birinin Ortadoğu ve Kuzey Afrika olacağını, savaşın sonuçları itibarıyla bölgedeki çatışmalara yeni dinamikler katabileceği görülmektedir. ■

IRAK'TAN UKRAYNA'YA YENİ DÜNYA DÜZENİ HÜLYALARI

DR. TAMER KAŞIKCI

Akademisyen ESOĞÜ

“

ABD'nin Irak işgali sırasında kullanmış olduğu bu argümanlar, büyük çoğunlukla Rusya tarafından Ukrayna işgali sırasında kullanılmaktadır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde, hukuki açıdan Rusya'nın Ukrayna'da, ABD'nin Irak işgalinin bir benzerini gerçekleştirmeye çalıştığı açıkça görülmektedir.

”

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, savaşı kazanan devletlerin oluşturdukları yeni dünya düzeninin en önemli dayanak noktalarından birini, bu düzen içerisinde devlet davranışlarının genel hatlarını belirleyen ve genel olarak Birleşmiş Milletler (BM) Şartı içerisinde tanımlanan

uluslararası norm ve ilkeler oluşturmaktaydı. Diğer tüm hukuk düzenlerinde olduğu gibi bu norm ve ilkeler de oluşturuldukları dönemin güç ilişkilerini yansıtmaktaydı. İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana, uluslararası sistemdeki güç ilişkileri önemli değişimler geçirmekle birlikte, o dönemde oluşturulan norm ve ilkeler büyük oranda varlığını sürdürmektedir.

Bu durum, güç ilişkileri üzerine inşa edilen politik düzenle hukuk düzeni arasında önemli farklılıkların oluşmasına sebep olmakta, bu nedenle de zaman içerisinde öncekinden daha güçlü bir pozisyon elde edilen aktör veya aktörlerin, hukuk düzeninde kendi lehlerine değişiklikler yaratma arayışı içerisine girmesine yol açmaktadır. Bu çabaların güncel örneklerinden bir tanesini ABD'nin 2003 yılında gerçekleştirdiği Irak işgali oluşturmaktaydı. Bu yazıda da Rusya'nın Ukrayna işgalinin de bu girişimler içerisinde değerlendirilebileceği varsayımından hareket edilerek Rusya'nın söz konusu müdahalede öne sürdüğü yasallık ve meşruluk iddialarıyla ABD'nin Irak operasyonu sırasında öne sürdüğü argümanların benzerlikleri tartışıl-

lacaktır. Bu bağlamda öncelikle ABD'nin Irak operasyonu sırasında kullandığı argümanlar ortaya konacak, daha sonra da Rusya'nın Ukrayna müdahalesindeki iddiaları karşılaştırmalı olarak değerlendirilecektir.

ABD'NİN IRAK İŞGALİ “GEREKÇELERİ”

ABD yönetimi, Irak operasyonu öncesi yayımladığı birçok belgede yapılacak olan operasyonun yasalık ve meşruluğunu mevcut hukuk düzeni içerisinde çeşitli argümanlarla açıklamaya çalışmıştır. Bu bağlamda operasyonun yasalığının temel dayanak noktası BM Şartı'nın 51. maddesindeki meşru müdafaa normudur. Bilindiği üzere bu madde kapsamında devletlerin meşru müdafaa hakkı bir silahlı saldırı durumunda ortaya çıkmak-

tadır. Dönemin ABD yönetimi tarafından, 1993 yılında Başkan George H. W. Bush'a düzenlenen suikast girişimi ve 1990'lar boyunca BM Güvenlik Konseyinin izniyle yapılan hava operasyonlarında Irak kuvvetlerinin ABD uçaklarına ateşle karşılık vermesi, ABD'nin silahlı saldırıya maruz kaldığı şeklinde yorumlanmıştır. Ancak söz konusu vakalar silahlı saldırı olarak tanımlanabilse dahi bu vakaların ABD'nin 2003 yılında yaptığı operasyonlarla zaman bağlantısı zayıftır. Yine bu kapsamda öne sürülen unsurlardan bir diğeri olan 11 Eylül saldırılarındaysa Saddam Hüseyin yönetiminin dahli olduğuna dair herhangi bir kanıt bulunmamaktadır. Bu nedenle Bush yönetimi, bu doğrudan silahlı saldırı vakalarının yanı sıra, devletlerin doğal bir hakkı olduğu var-

sayımına dayanarak geniş bir meşru müdafaa tanımı öne sürmüştür. Bu bağlamda, her ne kadar doğrudan bir silahlı saldırı olarak görülmesine de Irak'ın el-Kaide ve diğer terör gruplarıyla yakın ilişkileri, bu gruplara askerî destek vermesi ihtimali ve kitle imha silahlarına sahip olması iddiası ABD ve müttefiklerine yönelik bir tehdit olarak tanımlanmış ve ABD'nin bu tehdidi daha harekete geçmeden önleyici vuruş doktrini kapsamında ortadan kaldırmasının meşru müdafaa sınırları içerisinde düşünülmesi gerektiği ileri sürülmüştür. BM Şartı'ndaki mevcut meşru müdafaa maddesinin sınırlarının genişletilmesine yönelik bu yasalık iddiaları, ayrıca Saddam rejiminin tüm bölge halkları için bir tehdit oluşturduğu, bölgenin ekonomik kalkınmasının önünde bir engel

teşkil ettiği ve Irak halkının demokratik tercihlerine göre yönetilmesi gerektiği iddialarıyla meşruluk bağlamında desteklenmeye çalışılmıştır.

“

Putin, ABD'nin Irak operasyonu sırasında yaptığı gibi söz konusu müdahalenin BM Şartı'nın 51. maddesi kapsamında gerçekleştirildiğini ileri sürmüştür. Ancak bilindiği üzere Ukrayna'nın doğrudan Rusya'yı hedef alan bir silahlı saldırı eylemi bulunmamaktadır.

Konuşmalarından anlaşıldığı üzere Putin, müdahalenin yasal zeminini silahlı saldırı tehdidine dayandırmaktadır.

”

UKRAYNA VE IRAK İŞGALİNİN ÖRTÜŞEN “GEREKÇELERİ”

ABD'nin Irak işgali sırasında kullanılmış olduğu bu argümanlar, büyük çoğunlukla Rusya tarafından Ukrayna işgali sırasında kullanılmaktadır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde, hukuki açıdan Rusya'nın Ukrayna'da, ABD'nin Irak işgalinin bir benzerini gerçekleştirmeye çalıştığı açıkça görülmektedir. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Rusya'nın Ukrayna müdahalesinin nedenlerini 21 ve 24 Şubat'ta gerçekleştirdiği iki ayrı konuşmada kamuoyuyla paylaşmıştır. Buna göre Putin, ABD'nin Irak operasyonu sırasında yaptığı gibi söz konusu müdahalenin BM Şartı'nın 51. maddesi kapsamında gerçekleştirildiğini ileri sürmüştür. Ancak bilindiği üzere Ukrayna'nın

doğrudan Rusya'yı hedef alan bir silahlı saldırı eylemi bulunmamaktadır. Konuşmalarından anlaşıldığı üzere Putin, müdahalenin yasal zeminini silahlı saldırı tehdidine dayandırmaktadır. Buna göre, Ukrayna'nın Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü'ne (NATO) dâhil olması ve NATO silahlarının bu ülkeye yerleştirilmesi doğrudan Rusya topraklarını hedef alabilecek bir tehdidin oluşmasına neden olacaktır. Putin'e göre, NATO'nun Moskova'yı vurabilecek füzeleri Rusya'nın “boğazına dayanmış bir bıçak” gibidir. Bu yakın tehdidin yanı sıra, yine Putin'e göre benimsedikleri son askerî strateji kapsamında Ukrayna yönetimi uluslararası aktörlerin de desteğini alarak Rusya'ya meydan okuma hazırlığı içerisinde. Söz konusu iddialar, Putin tarafından silahlı saldırı tehdidi olarak yorumlanmıştır. Bu bağlamda Rus yönetiminin de ABD yönetiminin 2003 yılında yaptığı gibi meşru müdafaa hakkının sınırlarını genişleterek silahlı saldırı dışındaki durumlar

için de uygulanabilir bir şekilde yorumladığı görülmektedir.

Bunun yanı sıra operasyonun hukuki zeminini güçlendirmek için Rus yönetimi de tıpkı ABD yönetimi gibi farklı argümanlar ileri sürmüştür. Bu kapsamda Putin'in özellikle 21 Şubat söylevinin büyük bir kısmı Ukrayna halkının ve topraklarının tarihsel olarak Rusya'nın bir parçası olduğu iddiasına ayrılmıştır. Bu iddiayla operasyonun ana amacının Rusya ile söz konusu tarihî bağlarını devam ettiren kitlelerin haklarının korunması olduğu ima edilmiştir. Zira Rus yönetimine göre 2014 olaylarından bu yana Ukrayna içerisindeki Rus yanlısı kitleler, yönetimin zulmüyle karşı karşıyadır. Dahası, Putin bu bölgedeki toplulukların self-determinasyon hakkına atıf yapmakta ve halkların kendi kaderlerini kendilerinin tayin etmesini garanti altına almak için operasyonun gerçekleştirildiğini savunmaktadır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde, ABD'nin Irak işgali sırasındaki demokrasi söyleminin karşılığının

Ukrayna işgalinde self-determinasyon ilkesi olduğunu söylemek mümkündür. Demokrasi söyleminden farklı olarak uluslararası hukukta bir yeri olan self-determinasyon ilkesi, ağırlıklı olarak sömürge yönetimi altındaki halklara tanınmış bir haktır. Bununla birlikte Ukrayna gibi egemenliği ve toprak bütünlüğü uluslararası toplum tarafından kabul edilmiş bir devlete karşı self-determinasyon ilkesi ancak ilgili topluluklara yönelik büyük insan hakları ihlalleri, soykırım gibi suçlar durumunda mümkün olabilir. Putin'in söylemlerinde öne çıkardığı Ukrayna yönetimi içerisindeki aşırı milliyetçilerin ve Neo-nazilerin varlığı iddiası da bu çerçeveye oturmakta ve Putin söz konusu grupların self-determinasyon haklarını kullanmak isteyen Ruslara karşı soykırım uygulamaya çalıştıklarını öne sürmektedir. Self-determinasyon ilkesiyle doğrudan ilişkili bir diğer argüman ise Rusya'nın davet usulü müdahale gerçekleştirilmekte olduğudur. Buna

göre, 2014 yılında Donbass ve Luhanks bölgelerinde ilan edilen iki ayrı cumhuriyetin varlığını tanıyan Rusya, bu sözde devletlerin davetiyle operasyon düzenlemektedir. Davet usulü müdahale uluslararası hukukta karşılığı olan bir yöntem olmakla birlikte, davet edenin meşru bir devlet olması koşulu nedeniyle bu örnekte ileri sürülmesi ve kabul edilmesi mümkün görünmemektedir.

Ukrayna müdahalesini meşrulaştırmak için Rusya'nın öne sürdüğü argümanlardan bir diğeri ise Ukrayna'nın nükleer silah geliştirme ihtimalidir. Buna göre Ukrayna hâlihazırda Sovyetlerin nükleer teknolojisine hâkimdir ve her an kendi nükleer silahını geliştirme potansiyeline sahiptir. Dolayısıyla Putin'e göre nükleer güce sahip bir Ukrayna sadece Rusya için değil, başta Avrupa olmak üzere tüm bölgenin istikrarı açısından önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Nükleer güç argümanı, ABD'nin Irak'a yönelik kitle imha silahları ve bu silahların bölgeye istikrar-

sızlık getireceği argümanı ile birebir örtüşmektedir. Yine aynı şekilde hem Irak hem de Ukrayna örneklerinde söz konusu silahların varlığına ve üretilme olasılıklarına ilişkin herhangi bir somut delil bulunmamaktadır.

Tüm bu argümanlar birlikte değerlendirildiğinde, Rusya'nın Ukrayna müdahalesini, ABD'nin 2003 yılındaki Irak operasyonuna benzer bir şekilde "gerekçelendirmeye" çalıştığı görülmektedir. Ancak ileri sürülen argümanların, Irak örneğinde de uzun yıllardır tartışıldığı gibi mevcut uluslararası hukuk çerçevesi içerisinde karşılığı bulunmamaktadır. Zaten her iki örnekte de ilgili aktörlerin mevcut hukuki çerçeveyi yeniden yorumlayarak, kendi politik gündemlerine göre bir düzen değişikliğini amaçladıklarını ileri sürmek mümkündür. Zira Putin 24 Şubat'taki söylevinin girişinde uluslararası düzen ve hukukun, uluslararası politikanın değişimlerine ayak uydurması gerektiğini fakat bu değişimin "profesyonelce, sabırla ve saygıyla" yapılması gerektiğini dile getirmiştir. Benzer şekilde, Irak operasyonu da ABD'nin yeni dünya düzeni inşasının en önemli dönüm noktalarından bir tanesi olarak görülmüş fakat savaş sonucunda ABD'nin Irak'ta istikrarlı bir politik yapı oluşturamaması, ABD'nin düzeni istediği yönde değiştirebilecek bir güce sahip olmadığı gerçeğini açığa çıkarmıştır. Bugün itibarıyla Rusya'nın da Ukrayna güçleri karşısında beklediği hızlı zaferi elde edememiş olması, bahse konu iki operasyonun yalnız yasallık ve meşruluk bakımından değil, sonuçları bakımından da benzeceğini göstermektedir. ■

UKRAYNA KRİZİ VE ORTADOĞU'DA DÖNÜŞEN DENGELER

“

ABD'nin Ortadoğu ve Afrika'daki angajmanlarını azaltma girişimleri ve buna karşın Rusya'nın özellikle son on yılda bölgede artan varlığı, bu coğrafyadaki ülkeleri tarafsız kalma çabalarının artacağı zor bir denklemin içine sokmaktadır. Küresel gıda güvenliği, enerji piyasaları ve ticaret alanındaki olumsuz etkilerin yanı sıra, Ukrayna ve Rusya arasındaki savaşın Ortadoğu ülkeleri için güvenlik ve ulusal çıkarlar bağlamında da sonuçlarının olması muhtemeldir.

”

DİLARA ASLAN

Gazeteci DAILY SABAH

Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesiyle Batı, Soğuk Savaş'ın ardından yaşadığı en büyük krizle karşı karşıya gelirken, savaş, Ortadoğu'daki dengelere de önemli yansımaları olacak bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. ABD hegemonyasındaki küresel sistemde dönüşümlerin gerçekleştiği bir süredir gözlemlenebilmekte, fakat bu son kriz, uluslararası ilişkiler

ve ittifakların tektonik levhalarının değişimini daha açık bir şekilde gözler önüne sermektedir. ABD'nin Ortadoğu ve Afrika'daki angajmanlarını azaltma girişimleri ve buna karşın Rusya'nın özellikle son on yılda bölgede artan varlığı, bu coğrafyadaki ülkeleri tarafsız kalma çabalarının arta-

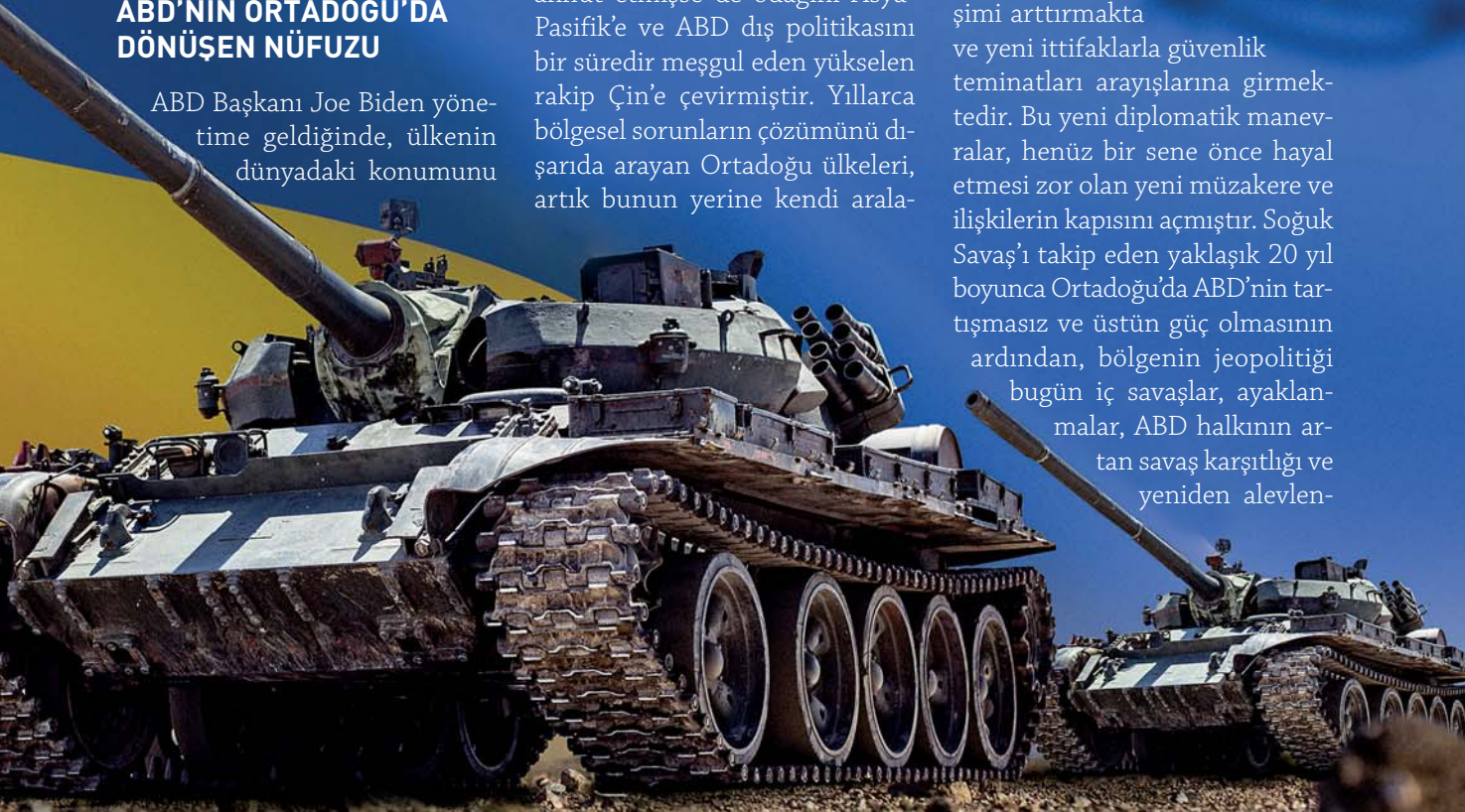
cağı zor bir denklemin içine sokmaktadır. Küresel gıda güvenliği, enerji piyasaları ve ticaret alanındaki olumsuz etkilerin yanı sıra, Ukrayna ve Rusya arasındaki savaşın Ortadoğu ülkeleri için güvenlik ve ulusal çıkarlar bağlamında da sonuçlarının olması muhtemeldir.

ABD'NİN ORTADOĞU'DA DÖNÜŞEN NÜFUZU

ABD Başkanı Joe Biden yönetime geldiğinde, ülkenin dünyadaki konumunu

yeniden tesis etmeyi, ittifak ağlarını ve ortaklıklarını yeniden canlandırmayı taahhüt etmişse de odağını Asya-Pasifik'e ve ABD dış politikasını bir süredir meşgul eden yükselen rakip Çin'e çevirmiştir. Yıllarca bölgesel sorunların çözümünü dışarıda arayan Ortadoğu ülkeleri, artık bunun yerine kendi arala-

rındaki iletişimi arttırmakta ve yeni ittifaklarla güvenlik teminatları arayışlarına girmektedir. Bu yeni diplomatik manevralar, henüz bir sene önce hayal etmesi zor olan yeni müzakere ve ilişkilerin kapısını açmıştır. Soğuk Savaş'ı takip eden yaklaşık 20 yıl boyunca Ortadoğu'da ABD'nin tartışmasız ve üstün güç olmasının ardından, bölgenin jeopolitiği bugün iç savaşlar, ayaklanmalar, ABD halkının artan savaş karşıtlığı ve yeniden alevlen-

mekte olan büyük güç rekabeti tarafından şekillenmiştir. Özellikle ABD'nin Afganistan'dan kaotik çekilme süreci, artan bölgesel diplomatik temaslar ve Ocak 2021'de el-Ula'da 3,5 yıl süren Körfez ülkelerinin Katar boykotunun sona ermesi bu yeni dönemin simgeleri olmuştur.

Bu çerçevede Katar ile Körfez ülkelerinin bağları yeniden canlanırken, Türkiye de bilhassa 2011 yılında Arap Baharı şeklinde nitelendirilen kitlesel ayaklanmaların yaşandığı dönemde ilişkilerinin bozulduğu pek çok bölgesel ülkeyle bir normalleşme dönemine girmiştir. Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Suudi Arabistan, Mısır ve İsrail ile temasların son zamanlarda artması, karşılıklı iyi niyet ve iş birliği çağrılarının dile getirilmesi, önümüzdeki dönemde de bölgede yeni gelişmelerin yaşanabileceğine işaret etmektedir. Fakat bu yeni denklemlerin ve "realpolitik"e dönüşün, bölgenin sorunlarını çözme konusunda ne derece etkili olacaktır ise henüz belirsizliğini korumaktadır. Ortadoğu ülkeleri Afganistan'da yeni Taliban yönetimini henüz benimsemiş, Suudi Arabistan öncülüğündeki koalisyon ile İran destekli milisler arasındaki Yemen iç savaşı devam etmekte, birçok ülke İran'ı hâlâ varoluşsal bir tehdit olarak algılamakta ve bölgesel rekabetler de son bulmamışken ilişkilerin yeniden gözden geçirilmesi istenen sonuçları ve tasarlanan bölgesel barışı getiremeyebilir. ABD'nin ardından hem ekonomik hem de güvenlikle ilgili güvenceler arayışına girmiş olan bölge ülkeleri, Rusya ve Çin gibi Ortadoğu ve Afrika'da nüfuzunu arttırmakta olan yeni müttefikler ile angaj-

manlarını geliştirmektedir. Bu manada iki büyük güç olan ABD ile Rusya'yı karşı karşıya getiren Ukrayna savaşı, Ortadoğu ülkelerini tarihsel olarak ilişkilerinin kuvvetli olduğu Washington ile bu aktöre bir alternatif olarak ortaya çıkan Moskova arasında bir seçim yapma zorunluluğunu beraberinde getirmiştir.

BÖLGE ÜLKELERİNİN UKRAYNA İŞGALİNE TEPKİLERİ

Ortadoğu ülkeleri Ukrayna-Rusya savaşında aktif bir taraf olmasalar dahi krizin diplomatik, güvenlik, ekonomik ve sosyal boyutları bölgede uzun soluklu etkilere sebep olacaktır. Savaşın patlak vermesiyle ABD'nin çevresinde toplanan Avrupa ülkelerinin aksine, Ortadoğu ülkelerinin üç farklı tutum sergilediği görülmektedir. Suriye gibi Rusya ve savaş taraftarı olanlar açık desteklerini ifade ederken, Lübnan ve Kuveyt'in dâhil olduğu bir diğer ikinci grup ise işgal karşıtı bir duruş alarak Rusya'nın Ukrayna'yı işgalini kınamıştır; BAE, Suudi Arabistan ve Mısır'ın da aralarında bulunduğu son grup

ise Ukrayna'nın toprak bütünlüğü ile egemenliğini vurgulayıp krizin diplomatik bir çözüme kavuşturulmasını ümit ettiklerini belirterek tarafsızlıklarını korumaya çalışmaktadır. 2 Mart tarihinde Rusya'nın saldırısını durdurması ve Ukrayna'dan askerlerini çekmesini talep eden Birleşmiş Milletler Genel Kurulu (BMGK) oylamasında, Suriye aleyhte oy kullanmış, Fas oya katılmamış, İran ve Irak ise çekimser kalmıştı.

Petrol zengini Körfez ülkelerinden Türkiye ve İsrail'e kadar birçok ABD müttefikinin dengeli bir diplomasi izlemesi veya Rusya'ya karşı alenen suçlamalarda bulunmaması, Moskova'nın bölgede tesis etmiş olduğu etkiyi göstermektedir. Bu noktada, İsrail ve Türkiye'nin denge siyasetini devam ettirmekle birlikte Ukrayna ve Rusya arasında bir arabuluculuk rolü üstlenme çabaları da vurgulanmalıdır. Türkiye her ne kadar Karadeniz üzerinden kendisine komşu olan bu iki ülkeyle iletişim kanallarını açık tutma ve savaşın barışçıl bir çözüm yoluyla sonlandırılması isteğinin altını çizmiş olsa da Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısını bir "savaş" ola-

rak nitelendirip işgalin kabul edilemez olduğu açıklamasını yapmıştır. Ayrıca Montrö Boğazlar Sözleşmesi'ni devreye sokarak Türk boğazlarını savaş gemilerine kapatmış ve Ukrayna'ya savaş sırasında etkili bir şekilde kullanılan insansız hava aracı satmıştır. Buna karşın, Rusya'ya karşı uygulanan yaptırımlaraysa katılmamıştır. ABD'nin Ortadoğu'daki anahtar müttefiki olan İsrail ise Ukrayna'nın silah ve askerî teçhizat isteğini geri çevirmiştir.

Güvenlik, ticaret ve petrol alanlarında Rusya ile olan bağlar, Körfez ülkelerini de zor bir ikileme sokmakta ve Rusya'yı açıkça kınamalarını engellemektedir. ABD'nin Yemen'deki İran destekli Husilerin Suudi Arabistan'ın millî petrol şirketi Saudi Aramco'ya 2019 yılında saldırılarına ve aynı aktörlerin ocak ayında BAE'nin başkenti Abu Dabi'nin Musaffah bölgesine saldırılarına karşın tepki ve cevabı Körfez ülkeleri tarafından yetersiz görülmüş ve devam eden Husi tehlikesine karşı aradıkları güvenlik teminatını vermemiştir. Hayati bir konu oluşturan bir diğer alan, petrol üretimi ve ihracatında ise Suudi Arabistan, ABD'nin Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısının ardından hızla yükselen küresel fiyatları hafifletmesi için petrol üretimini artırma isteğini reddetmiş ve Rusya'nın ana partnerlerinden olduğu OPEC + petrol ihracat eden ülkeler grubunun belirlediği üretim kotalarına uymaya devam edeceğini açıklamıştır. Körfez ülkelerinin bu tutumları, bir zamanlar ABD'nin bölgedeki başlıca müttefikleri olan ülkelerin artık özerkliklerini arttırdıklarını ve ulusal çıkarılara dayalı bağımsız bir dış

politika izleme gayretinde olduklarını göstermektedir.

“
Rusya'nın Ukrayna'yı işgali, Suriye krizi üzerinde iki temel senaryoya yol açabilir. Bunlardan ilki, Moskova'nın giderek kötüleşmekte olan ekonomisi ve kısıtlı kapasiteleri nedeniyle Suriye'de Beşar Esad'a eski desteğini sürdürmemesi ve Rusya'nın bıraktığı boşluğu İran'ın doldurmasıdır. İkinci bir senaryo ise Rusya'nın, Suriye ve Libya'yı Batı'nın çıkarlarına veya Türkiye ve İsrail gibi bu bölgesel krizlerde rolü olan ülkelere zarar verecek şekilde hareket etmesi, bu alanları hasımlarını cezalandırmak amacıyla kullanmasıdır.

SAVAŞIN BÖLGESEL KRİZLERE OLASI ETKİLERİ

Ukrayna ve Rusya arasında devam eden savaşın yansımalarının görülebileceği bir başka alan ise Ortadoğu'daki krizlerdir. 2011'den bu yana iç savaş ve sorunların yaşandığı Suriye ve Libya krizleri, Moskova'nın aktif bir rol üstlendiği ve dengeleri kendi lehine çevirip ekonomik ve stratejik çıkarlar elde etmeyi amaçladığı alanlardır. Rusya'nın Ukrayna'yı işgali, Suriye krizi üzerinde iki temel senaryoya yol açabilir. Bunlardan ilki, Moskova'nın giderek kötüleşmekte olan ekonomisi ve kısıtlı kapasiteleri nedeniyle Suriye'de Beşar Esad'a eski desteğini sürdürmemesi ve Rusya'nın bıraktığı boşluğu İran'ın doldurmasıdır. İkinci bir senaryo ise Rusya'nın, Suriye ve

Libya'yı Batı'nın çıkarlarına veya Türkiye ve İsrail gibi bu bölgesel krizlerde rolü olan ülkelere zarar verecek şekilde hareket etmesi, bu alanları hasımlarını cezalandırmak amacıyla kullanmasıdır. Rusya bu çerçevede Temmuz ayında süresi dolacak ve yeniden BMGK'de oylamaya sunulacak olan Suriye'nin kuzeyine yönelik insani yardımlara izin verilmesini sağlayan programı veto edebilir. Bu durum, bölgede yaşayan ve yardıma muhtaç olan yaklaşık dört milyon Suriyeliyi etkileyebilir ve dolayısıyla Türkiye ile Avrupa üzerindeki göç ve insani yardım baskısını arttırabilir. Benzer şekilde, Libya da ülkenin siyasi istikrara kavuşması amacıyla seçimlerin yapılmasına yönelik oldukça hassas bir dönemden geçmektedir. Rusya, daha önce de BM tarafından seçilmiş hükümete karşı savaş lordlarını ve paralı askerlerini kullanarak yaptığı gibi buradaki siyasi süreci baltalayabilir ve Avrupa'nın güneyinde istikrarsızlık yaratabilir.

Sonuç olarak, Rusya'nın Ukrayna'yı işgali, ABD ve Ortadoğu müttefikleri arasında giderek belirginleşen görüş ayrılıklarını bir kez daha ortaya koymuştur. Yeniden çok kutuplu bir dünyaya doğru ilerlerken, küresel güç olarak yükselmekte olan Rusya ve Çin gibi aktörlerin Ortadoğu'da bölgesel yatırımlarıyla iş birlikleri artarken, ABD'nin güvenlik garantörlüğüne olan güven sarsılmıştır. Ortadoğu ülkelerinin bu büyük güçler arasında tarafsızlıklarını ne kadar koruyabilecekleri ve Ukrayna-Rusya savaşının harekete geçirdiği küresel değişimlerin nelere yol açacağını önümüzdeki ay ve yıllarda gözlemlenebilecektir. ■

KÖRFEZ ÜLKELERİNİN RUSYA-UKRAYNA MÜCADELESİNDE STRATEJİK OTONOMİ ARAYIŞI

GÖKHAN ERELİ

Körfez Çalışmaları Koordinatörü **ORSAM**

“

Körfez ülkeleri Rusya-Ukrayna mücadelesine yönelik olarak siyasi ve enerji politikalarında otonomi arayışlarını birleştirerek stratejik otonomi yönelimi benimsemektedir. Aynı zamanda Körfez ülkelerinin Rusya-Ukrayna krizinin ortaya çıkardığı enerji krizinde küresel aktör konumunda bulunmaları, Körfez ülkelerine Rusya ile ilişkilerinin devamını ABD ile ilişkiler nezdinde bir koz olarak kullanma imkânını da verdi.

”

2

022 yılının başlarından itibaren Rusya'nın Ukrayna sınırlarında ger-

çekleştirdiği askerî mobilizasyon hamleleri, 24 Şubat 2022'de Ukrayna'ya askerî işgalin başlamasıyla sonuçlandı. Askerî operasyonun başlamasından bu yana Rusya'nın askerî kapasitesinin beklendiği kadar güçlü şekilde Ukrayna'yı hedef alamadığı, Ukrayna'nın beklenenden fazla askerî direniş ve ulusal dayanışma gösterdiği yaygın kanıydı. Bir aydan fazla süredir devam eden Rus müdahalesi, Avrupa, Ortadoğu ve Asya ülkeleri arasındaki tedarik zincirlerini ve bir bütün olarak bölgelerin gıda, siber ve ülkelerin ulusal güvenliğini etkiledi. Kısa zamanda Rus müdahalesi, Rusya-Batı ve Rusya-ABD gerginliğine dönüştü ve yakın coğrafyalardaki ülkelerin krize yönelik hamleleri ise bu gelişmelere göre şekillendi. Bu çerçevede, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Katar gibi Körfez'de yüksek yoğunluklu dış politika izleyen ülkelerin krize yönelik dış politika tercihleri, her şeyden önce Rusya

ve ABD arasında bir denge politikasını da yansıttı. Körfez ülkeleri, birincil güvenlik garantörleri ABD'nin Ukrayna müdahalesi üzerinden Rusya karşıtlığının, uluslararası toplum nezdindeki lokomotif hâline gelmesini dikkatle takip ettiler. Bir diğer yandan ise Körfez ülkeleri Rusya'ya uygulanan ekonomik ve finansal yaptırımlar ve uluslararası örgütlerin baskıla-

rına katılmakta tereddüt gösterdiler. Böylece Körfez ülkeleri Rusya-Ukrayna mücadelesine yönelik olarak siyasi ve enerji politikalarında otonomi arayışlarını birleştirerek stratejik otonomi yönelimi benimsemektedir. Aynı zamanda Körfez ülkelerinin Rusya-Ukrayna krizinin ortaya çıkardığı enerji krizinde küresel aktör konumunda bulunmaları, Körfez ülkelerine

Rusya ile ilişkilerinin devamını ABD ile ilişkiler nezdinde bir koz olarak kullanma imkânını da verdi.

KÖRFEZ'İN SİYASİ OTONOMİ ARAYIŞI

Suudi Arabistan, BAE ve Katar'ın Rusya-Ukrayna mücadelesine yönelik olarak stratejik otonomi ara-

yışı çerçevesinde dış politika geliştirdikleri görülmektedir. İlk elde Körfez, meydana gelen krizi güvenlik ve enerji meseleleriyle ilişkilendirmiş ve bu bağlamda ABD ve Rusya'ya eşit oranda yakınlıklar kurarak bir denge politikası izlemiştir. Bu bağlamda Körfez ülkeleri, hâlihazırda Rusya ile devam eden yatırım ilişkilerini korumuş, siyasi meseleler, diplomatik me-

seleler ve güvenlik iş birliği meselelerinde Rusya ile ilişkilerini zedelemek istememişlerdir. Bu amaca matuf olarak BAE ve Katar'ın yatırım fonları, Mübadele Yatırım Şirketi ve Katar Yatırım Fonu, Rusya'daki yatırımlarını ve varlıklarını durdurma kararı almamışlardır.

Siyasi anlamda Rusya'nın hamlelerinin kınanması çerçevesinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) oylamasında BAE, Hindistan ve Çin'in yanında çetkimsiz oy kullanmıştır. Aynı zamanda, enerji piyasası ile ilgili gelişmeler temel olmak üzere bölgesel gelişmelerin görüşülmesi için gerek Katar Dışişleri Bakanı Muhammed bin Abdurrahman el-Sani ve BAE Dışişleri Bakanı Abdullah bin Zayid Moskova'ya ziyaretler düzenleyerek Rus mevkidaşları Sergey Lavrov ile görüşmeler gerçekleştirmiştir. Suudi Arabistan kabinesi ise diyalog ve diplomasi aracılığıyla Ukrayna'da meydana gelen gerginliğin azaltılmasına yönelik uluslararası çabalara desteğini ifade etmiştir. Suudi Arabistan Veliaht Prensi aynı zamanda Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ve Ukrayna Cumhurbaşkanı Volodimir Zelenski ile de telefon görüşmeleri gerçekleştirerek Suudi Arabistan'ın arabuluculuğa hazır olduğunu ifade etti.

Bu çerçevede Suudi Arabistan, BAE ve Katar, ilk elde siyasi anlamda Rusya'nın doğrudan karşısında yer almadılar; Rusya'ya uluslararası örgütler, kurumlar ve devletler tarafından uygulamaya konulacak olan ekonomik/finansal yaptırımlara katılım göstereceklerini ifade etmediler.

“
Gerek Katar ve Rusya arasındaki ilişkiler gerekse Katar gazının Avrupa'ya ulaşmasının Rusya'nın Ortadoğu'daki unsurları tarafından engelleneceği iddiaları, mevcut durumda bu meseleyi çetrefilli hâle getirmektedir.”

KÖRFEZ'İN ENERJİ POLİTİKALARINDA OTONOMİ ARAYIŞI

Henüz kriz tam boyutlu bir askeri müdahaleye dönüşmeden önce ABD'de Başkan Joe Biden tarafından kabul edilen ilk Körfez lideri Katar Emiri Temim bin Hamad el-Sani olmuştu. Biden-Temim görüşmesinde öne çıkan en önemli detaylardan birisi de ABD'nin Katar'dan, Avrupa'ya yönelik enerji tedarikini, sıvılaştırılmış doğal gaz ihracatını (LNG) artırması olmuştu. Bu çerçevede yakın zamanda yıllık 77 milyon ton olan LNG üretim kapasitesini 110 milyon tona çıkarmayı hedefleyen Katar,

ABD nezdinde önemli bir enerji aktörüne dönüşmüştü. Katar'ın Brexit sonrası İngiltere ile LNG özelinde geliştirdiği iş birlikleri de dikkate alındığında, ülkenin sadece ABD nezdinde önemli bir enerji aktörü olmadığı ve Avrupa için önemli bir enerji arzı sağlayıcısı olabileceği görülebilir. Bu iklim içerisinde Katar Emiri Temim bin Hamed'in 2025-2027 döneminde Katar'ın LNG üretim kapasitesinin yıllık 126 milyon tona ulaşacağını beklediklerini açıklaması, Katar'ın enerji tedariki bağlamındaki konumunu merkezileştirmiştir. Fakat gerek Katar ve Rusya arasındaki ilişkiler gerekse Katar gazının Avrupa'ya ulaşmasının Rusya'nın Ortadoğu'daki unsurları tarafından engelleneceği iddiaları, mevcut durumda bu meseleyi çetrefilli hâle getirmektedir. Katar, ABD'nin talepleri doğrultusunda maksimum figürlere dayanarak LNG ihraç kapasitesinin %10-15'ini Avrupa'ya yönlendirebileceğini açıklamıştır. Nitekim, 2020 verilerine bakıldığında Katar'ın sadece LNG ihraç kapasitesinin %14'ünü kısa süreli sözleşmelerle pazarladığı görülmektedir. Buna karşın, önemli

LNG ihracatçıları olan Avustralya ve ABD'ninse sırasıyla %37 ve %68 oranında LNG ihracatlarını kısa dönemli şekilde gerçekleştirdikleri görülmektedir. Dolayısıyla artan üretim kapasitesi ve boşalacak olan sözleşmeler sebebiyle Katar, Avrupa'ya enerji temininde 2025-2027 yılları içerisinde daha önemli konuma gelebilecektir.

Rusya-Ukrayna krizi, BAE için de enerji politikasında bir otonomi arayışına sahne olmuştur. BAE'nin bir süredir OPEC anlaşmaları ve üretim kotalarının kısılması çerçevesinde uygulanan düzenlemelere karşı bir pozisyonda olduğu bilinmektedir. Haddizatında BAE'nin petrol üretimini artırma konusundaki talepleri, OPEC bünyesinde gerçekleştirilen toplantılarda birden çok kez Suudi Arabistan ile üstü kapalı tartışmaların yaşanmasına da sebep olmuştu. Rus askerî müdahalesinin sürdüğü dönemde mart ayında gerçekleştirilen OPEC+ toplantısının ardından anlaşmaya bağlı olarak nisan ayı günlük petrol üretiminin 400 bin varil artırılması kararı alındı. Bunun ardından mart ayının ortalarında, "BAE Washington Büyükelçisi Yusuf el-Uteybe, BAE'nin petrol üretiminin artırılmasını teşvik edecek ve bunu destekleyecektir" ifadelerinin kullanıldığı bir açıklama yayımlandı. Açıklamanın yayımlanmasından önce BAE yetkililerinin Biden kabinesinin enerji kurmayları ile Abu Dabi'de görüşmeler gerçekleştirmiş olması ve ardından bu açıklamayı ABD Dışişleri Bakanı Antony Blinken'in hoş karşılamış olması, BAE'nin Rusya ile ABD arasındaki stratejik otonomi arayışını göstermektedir.

“**Son yıllarda petrol fiyatlarının kontrollü bir şekilde belirlenmesi ve yüksek tutulması politikası çerçevesinde OPEC+ bünyesi çerçevesinde Suudi Arabistan ve Rusya arasında belirli ilkeler üzerinde anlaşıldığı görülmektedir. Bu çerçevede, krizin bir enerji krizine dönüştüğü ortamda Suudi Arabistan'da ABD'nin güvenlik garantörlüğünü tekrar sağlayabilmek amacıyla Rusya'nın yararına olabilecek hamleler gerçekleştirmiştir.**

Katar ve BAE'nin yanında, Suudi Arabistan'ın krize yönelik enerji politikaları da bir dengeyi ve otonomi arayışını gözetmektedir. Son yıllarda petrol fiyatlarının kontrollü bir şekilde belirlenmesi ve yüksek tutulması politikası çerçevesinde OPEC+ bünyesi çerçevesinde Suudi Arabistan ve Rusya arasında belirli ilkeler üzerinde anlaşıldığı görülmektedir. Bu çerçevede, krizin bir enerji krizine dönüştüğü ortamda Suudi Arabistan'da ABD'nin güvenlik garantörlüğünü tekrar sağlayabilmek amacıyla Rusya'nın yararına olabilecek hamleler gerçekleştirmiştir. Bu hamlelerden en önemlisi, Suudi Arabistan'ın Çin ile petrol ticaretinin bir bölümünü Çin Yuanı üzerinden gerçekleştirme üzerine görüşmeler yapıldığının açıklanmasıydı. Bu çerçevede, Biden'ın seçim kampanyaları döneminden itibaren sıkı ilişkiler kurmadığı Suudi Arabistan, Rusya ile savunma ilişkilerini geliştirmiş olmanın dışında, Çin ile de eko-

nomik angajmanlarını kuvvetlendirerek ABD'yi dengeleme gayreti içerisinde. Çin Yuanı ile Suudi Arabistan petrolünün ticaretinin gerçekleştirilebilecek olması, ABD dolarının küresel piyasalardaki kullanılma sıklığını, hâkimiyetini ve prestijini olumsuz etkileyecektir. Suudi Arabistan'ın bu hamlelerinin yanında, ABD ile tekrardan güvenlik ilişkilerine girmesi de ülkenin ABD-Rusya arasında stratejik otonomi arayışında olduğunu göstermektedir. Bu çerçevede, ikili ilişkilerde güven tazelemek ve enerji piyasalarında petrolün fiyatını düşürmek maksadıyla bir iyi niyet göstergesi olarak Biden yetkilileri, Suudi Arabistan'a Patriot hava savunma sistemlerinin gönderildiğini ifade etti. Beyaz Saray Ulusal Güvenlik Danışmanı Jake Sullivan'ın ifadelerinden ise ABD'nin Suudi Arabistan hava savunmasını güçlendirmesinin nedeninin artan Husi saldırıları olduğu görülüyor. Sonuç olarak, Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik olarak başlattığı askerî müdahale, diğer yakın çevre ülkeleri gibi Körfez ülkelerini de krize yönelik politikalar üretmeye zorlamıştır. Gerek Rusya ile gerek ABD ile sıkı siyasi, askerî, güvenlik iş birliği ve ekonomik ilişkileri olan Körfez ülkeleri de krize yönelik olarak yoğun diplomasi yürütmektedir. Krizin ilk bir ayı itibarıyla Suudi Arabistan, BAE ve Katar'ın bunu bir dış politika fırsatına çevirerek gerek siyasi otonomi arayışına gerekse enerji politikalarında otonomi arayışına girdikleri ifade edilebilir. Dolayısıyla Körfez ülkeleri, siyasi meseleleri ve enerji meselelerini birleştirerek kriz çerçevesinde kendilerine bir stratejik otonomi alanı açma gayreti içerisinde. ■

UKRAYNA İŞGALİNİN RUSYA'NIN SURIYE POZİSYONUNA ETKİSİ: YABANCI SAVAŞÇILAR VE NÜFUZ MESELELERİ

ÖMER BEHRAM ÖZDEMİR

Uzman ORSAM

“

Rusya'nın henüz işgal başlamadan evvel "gönüllü yazılma" sürecini yürürlüğe koyduğu ve sonunda bugün Rusya adına Ukrayna topraklarında savaşmak için sözleşme imzalayan on binlerce Suriyeli milisin olduğuna dair çok sayıda farklı yerel kaynağın iddiası mevcut bulunmaktadır. Yine de Rusya'nın bölgede senelerdir devam eden varlığı ve Rus güvenlik şirketleri aracılığıyla muhtelif çatışma bölgelerine Suriyeli milislerin sevk edildiği düşünüldüğünde söz konusu milis devşirme sürecinin Ukrayna odaklı bir çalışmadan ziyade zaten devam eden bir Rus uygulaması olduğu söylenebilir.

”

Ukrayna Devlet Başkanı Volodimir Zelenski, Rus güçlerinin Ukrayna'yı işgal harekâtını başlatmalarından hemen birkaç gün sonra Rus saldırılarına karşı Ukrayna'yı savunmak isteyen yabancı "gönüllülere" çağrıda bulunmuştu. Bu çağrı ve Rusya'nın da farklı devlet dışı silahlı aktörleri Ukrayna sahasında kullanması Rusya'nın Ukrayna işgalinde yabancı savaşçı meselesini yeniden gündeme getirmiştir.

UKRAYNA VE RUSYA'NIN YABANCI MİLİS HAMLELERİ

Sahadaki Ukrayna savunma unsurlarından Bölgesel Savunma Güçleri'ne bağlı olarak kurulacak Uluslararası Lejyon yabancı gönüllülerden oluşacak ve bu yabancı milisler, Ukraynalı güçlerle koordineli şekilde Rus işgaline karşı mücadele edeceklerdi. Zelenski'nin açıklamalarına göre, henüz ilk

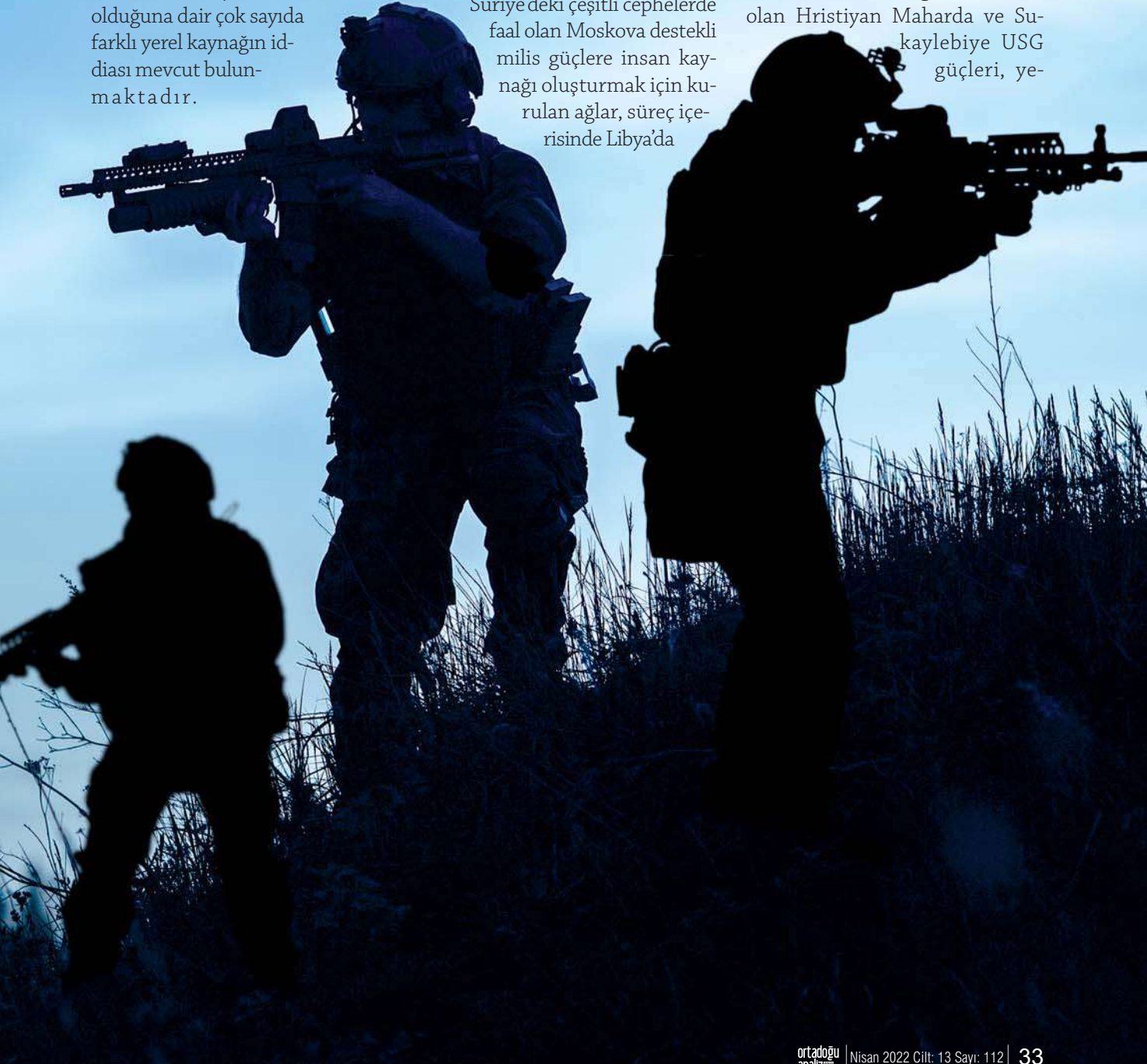
etapta sayıları 16 bin civarındaki "gönüllü" başta Avrupa olmak üzere dünyanın çeşitli bölgelerinden Ukrayna güçlerinin yanında Rus işgal güçlerine karşı savaşmak için Kiev hükümetine başvurmuştu. Takip eden günlerde bu sayının 20 bine ulaştığı Ukrayna makamlarınca duyurulmuştu. Başta Rusya ile çatışmalı geçmişi olan Çeçen ve Gürcü unsurlar olmak üzere çok sayıda farklı milletten müteşekkil bu gönüllü unsurlar Kiev tarafından Rus işgaline karşı alınmış sivil kökenli bir inisiyatif gibi lanse edilse de pek çok eski askerin "gönüllü" çatısı altında bölgeye intikal ettiklerine dair açık kaynaklara yansıyan iddialar mevcuttur. Ukrayna'nın bu tartışmaya yol açan ve önümüzdeki yıllarda bilhassa "yabancı savaşçılar ve uluslararası hukuk" temalı çalışmalara konu olacak çıkışına müteakip benzer bir hamleyse Moskova'dan gelmiştir. Rusya Savunma Bakanı, Ge-

neral Sergey Şoygu yaptığı açıklamada Ortadoğu'dan 16 bin gönüllünün Donbas halkına yardım için bölgeye gelmeye istekli olduklarını açıklamıştır. Rusya'nın henüz işgal başlamadan evvel "gönüllü yazılma" sürecini yürürlüğe koyduğu ve sonunda bugün Rusya adına Ukrayna topraklarında savaşmak için sözleşme imzalayan on binlerce Suriyeli milisin olduğuna dair çok sayıda farklı yerel kaynağın iddiası mevcut bulunmaktadır.

Yine de Rusya'nın bölgede senelelerdir devam eden varlığı ve Rus güvenlik şirketleri aracılığıyla muhtelif çatışma bölgelerine Suriyeli milislerin sevk edildiği düşünüldüğünde söz konusu milis devşirme sürecinin Ukrayna odaklı bir çalışmadan ziyade zaten devam eden bir Rus uygulaması olduğu söylenebilir.

Suriye'deki çeşitli cephelerde faal olan Moskova destekli milis güçlere insan kaynağı oluşturmak için kurulan ağlar, süreç içerisinde Libya'da

Halife Hafter güçlerinin yanında ve Karabağ'da işgalci Ermeni güçlerinin yanında konuşlandırılan Rusya destekli milis güçler için de militan devşirme görevini yerine getirmiştir. Bu süreçlerde ön planda olan 5.Kolordu ve bazı Ulusal Savunma Güçleri (USG) grupları Ukrayna için de benzer şekilde öncü rol oynama potansiyeline sahiptir. Bilhassa Hama bölgesinde etkin olan Hristiyan Maharda ve Su-kaylebiye USG güçleri, ye-

relde USG militan havuzu içerisinde militan devşirmek için kullanılan uzantılar olarak işlev görebilirler. Orta ve güney Suriye’de İran destekli rejim unsurlarını dengelemek adına Moskova tarafından kurulan 5.Kolordu ve yine Rusya destekli Kaplan Güçleri de Dera-Hama-Humus-Deyrezzor hattında gerekli görüldüğü takdirde Ukrayna cephesi için militan devşirebilecek tecrübe ve bağlantılara sahiptir. Bu süreçte önceki tecrübelerde olduğu gibi Wagner ve E.N.O.T. gibi Rus güvenlik şirketleri de dâhil olarak koordinasyonu sağlayacaklardır. Elbette tüm bu senaryo henüz olasılık seviyesindedir. Bununla birlikte Libya ve Karabağ tecrübeleri olası bir Ukrayna tecrübesi ihtimalini de güçlü kılmaktadır. Böyle bir gelişme ise hem rejim cephesinde hem de muhalif cepheye yeni gelişmeleri tetikleme potansiyeline sahiptir.

“

Suriyeli unsurların bölgeye yoğun şekilde intikali Rus askerî kapasitesinin imajı için pek olumlu bir gelişme olmayacaktır. Ayrıca Rusya’nın Suriye içerisinde kullanmak için devşireceği milislerin ülke dışında uzun sürecek bir çatışmada kullanılması Moskova’yı bölgede İran’a karşı dezavantajlı konuma düşürebilir.

”

RUSYA’NIN SURİYE TEMELLİ OLASI YABANCI SAVAŞÇI HAMLESİ VE İHTİMALLER

Suriye’nin içerisinde bulunduğu ve her geçen gün şiddeti artan ekonomik yıkım ülkeyi terk etmeyen veya edemeyen pek çok

genç erkeğin milis güçlere katılarak ekonomik kazanç elde etme arayışına zemin hazırlamaktadır. Rejim ordusu görünürde ordu güçlerinin savaşa hazırlık durumunu savaş öncesi konuma getirmiş ve çok sayıda askeri ya terhis etmiş veyahut izne çıkarmıştır. Lakin bu süreç esnasında ülke sathında faal olarak milis grupların sayıları ve sahip oldukları milis güçler hızlı şekilde artışa geçmiştir. Esad rejiminin gerçekleştirdiği parlamento seçimlerinde çok sayıda milis güç sahibi yerel figürlerin yani savaş ağalarının parlamentoya girişi rejimin güvenlik politikalarındaki milisleşme eğiliminin ispatı bir sonuç olmuştur. Bu açıardan bakıldığında insan kaynağı açısından bir sorun yaşanmayacağı söylenebilir. Bununla birlikte Suriyeli unsurların bölgeye yoğun şekilde intikali Rus askerî kapasitesinin imajı için pek olumlu bir gelişme olma-

yacaktır. Ayrıca Rusya'nın Suriye içerisinde kullanmak için devşireceği milislerin ülke dışında uzun sürecek bir çatışmada kullanılması Moskova'yı bölgede İran'a karşı dezavantajlı konuma düşürebilir. Dera'da son 9 ayda yaşananlar İran destekli unsurların ülkenin güney hattında Rusya'nın dengeleyici hamlelerine karşın başat aktör konumunda olduklarını ispat etmiştir. Rusya'nın var olan milis gücü havuzunu Suriye'den fazlaca uzaklaştırması Tahran'ın nüfuzunun daha fazla artmasına yol açabilecekken aynı zamanda İsrail'in de bu bahaneyle Suriye içerisindeki Suriye rejimi ve İran noktalarını hedefleyen saldırılarının katlanmasına yol açabilir. Böylesi bir ihtimal Karadeniz'de bir savaş hâlinde olan Moskova'nın Suriye'nin güneyinde fitili ateşlenecek bir İsrail-İran çatışmasını engellemek için çaba sarf etmek zorunda kalacağı ve hatta Suriye'de ABD başta olmak üzere yabancı aktörlerin daha fazla müdahil olacağı bir güç boşluğunun oluşmasına yol açabilir. Kuzey Suriye'de ise Ukrayna savaşının çıktısı olarak kısa vade içerisinde ciddi bir İdlib operasyonunun masadan kalktığı söylenebilir. Buna ek olarak hâlihazırda

muharip unsurlarının ekseriyeti Ukrayna'da savaşan ve Türkiye'nin Montrö prensipleri çerçevesinde Boğazlardan geçişlere kısıt koyması sebebiyle Suriye'deki güçlerine takviye yapması oldukça maliyetli hâle gelen Rusya, bölgedeki dönemsel pasifliğinden faydalanacak İran destekli unsurlar sebebiyle sıkıntılı bir süreç yaşayabilir.

“

Rusya'nın olası milis akımının uluslararası kamuoyundan alacağı tepkinin seviyesi bölgedeki muhalif güçler arasındaki yabancı savaşçıların Rusya'ya karşı savaşmak adına bölgeden Ukrayna'ya geçiş yolları aramasını da tetikleyebilir.

”

Halep ve İdlib kırsalında konuşlanmış İran destekli mezhepçi milis güçlerin bölgede Suriyeli muhalifler ve Türk Silahlı Kuvvetlerini (TSK) provoke edecek saldırılara yeniden başladığı bir senaryo Moskova'yı uzaması hâlinde büyük kayıplar vereceği bir cepheyle yüz yüze getirebilir. Normal şartlar altında İdlib ve çevresinde Rusya'nın hâkim aktör rolüyle sorun yaşamadan

faaliyet gösteren İran destekli unsurlar ise hem milis gücünü hem de dikkatini Ukrayna'ya yoğunlaştırdığı bir dönemde Tahran-Moskova rekabetinde Moskova'ya çelme takmak için böylesi bir provokasyonu deneyebilir. Öte yandan Rusya'nın olası milis akımının uluslararası kamuoyundan alacağı tepkinin seviyesi bölgedeki muhalif güçler arasındaki yabancı savaşçıların Rusya'ya karşı savaşmak adına bölgeden Ukrayna'ya geçiş yolları aramasını da tetikleyebilir. Vatandaşı oldukları ülkelere hukuki engeller sebebiyle dönmeyi tercih etmeyen ve Suriye'den de çıkmayan pek çok yabancı savaşçı için uluslararası kamuoyunun tepkisini çeken Rus işgaline karşı savaşmak hayatta kaldıkları takdirde yeniden “meşru zemine adım atmak” manasına gelebilir.

Tüm bu olasılıklar Rusya'nın Suriyeli milisleri ve kendi tabiriyle gönüllüleri Ukrayna'da cephe hattında aktif şekilde kullanıp kullanmayacağına dair sorulara net bir cevap vermemektedir. Lakin bu yolu seçerse Moskova'nın hem güney Suriye'de hem de Kuzey Suriye'de Türkiye, İran ve İsrail'in nüfuzlarının arttığı buna karşın Moskova'nın etkisinin törpülediği ihtimale kapı açacağını söylemek mümkündür. Ukrayna'daki savaşın uzaması ve Rusya için artan askerî ve ekonomik maliyetleri orta vadede her hâlükârda Suriye'yi etkileyecektir. Bir de bu denkleme yabancı savaşçıların dahliyse hem yabancı aktörlerin Suriye'ye daha fazla müdahil olmasına imkân sağlayacak hem de ülkenin ekonomik şartlarının hızlandığı milisleşme temayülünün katlanarak artmasına yol açacaktır. ■

ULUSLARARASI SİSTEM BAĞLAMINDA UKRAYNA İŞGALİNİN AFRİKA'YA OLASI ETKİLERİ

KAAN DEVECİOĞLU

Uzman ORSAM

“

Günümüzdeki jeopolitik kargaşa, Afrika ülkeleri için hem kazançlar hem de kayıplar anlamına gelmektedir. Bu minvalde pek çok Afrika ülkesi diplomati, Soğuk Savaş denklemine dönüldüğünü düşünerek Washington ve Moskova arasında denge siyaseti uygulamaktadır. Ancak kıtada ekonomik güç olarak ortaya çıkan Pekin'in konumu bu oyundaki hesabı değiştirmektedir.

”

Rusya'nın 21 Şubat'ta Ukrayna'nın doğusundaki Donetsk ve Luhansk bölgelerinin bağımsızlıklarını resmen tanıyarak bölgeye asker göndermesi ve bu müdahalenin 24 Şubat'ta bir işgale dönüşmesi küresel sistemi derinden etkileme kapasitesine sahiptir. Ayrıca bu savaşın, Afrika'nın 17-18 Şubat'ta Avrupa Birliği (AB) ile gerçekleştirdiği zirvenin sonuç bildirisinde "Afrika-Avrupa İttifakı" ibaresi Afrika ül-

keleri tarafından reddedilerek "ortaklık" deyimini yeterli görülmesinin ardından gelmesi, özellikle son yıllarda Rusya'nın etkinliğini artırdığı Afrika ülkelerinin Batılı aktörlerle kırılğan bir ilişki ağına sahip olduğuna işaret etmektedir. Nitekim Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda gerçekleşen Rusya'yı kınama oylamasında Afrika ülkelerinden 17'sinin çekimser kaldığı, 1'inin (Eritre) ret verdiği ve 8'inin de katılmadığı düşünüldüğünde,

bu durum Rusya'nın kıtadaki etkisine dair ipucu vermektedir. Bu gelişmelerin Afrika ülkelerine uluslararası sistem, ekonomi ve enerji olmak üzere üç temel düzeyde etkisinin olacağı söylenebilir. Örneğin, bazı gıda maddelerinin ithalatçısı Afrika ülkeleri kayda değer zarar görebilecek, bazı enerji ve maden ihracatçısı ülkeler ise uluslararası piyasadaki fiyat artışından dolayı gelir elde edebildikleri için tarafsız kalmaya gayret gösterebilecektir. Buradan hareketle bu yazıda Rusya-Ukrayna savaşı bağlamında ilk olarak uluslararası sistemde Afrika ülkelerinin konumu ele alınacak, takip eden başlıklarda ise ekonomi ve enerji güvenliği boyutları incelenecektir.

ULUSLARARASI SİSTEMDE AFRIKA'NIN KONUMU

Çin'in ekonomik yükselişiyle birlikte uluslararası sistemde ABD hegemonyasına meydan okuyarak diplomatik ve jeopolitik ağırlığını artırma arayışları, Rusya'nın da bölgesel yayılmacılığında onu ce-

saretlendiren bir etken olduğuna işaret etmektedir. Bu bağlamda Ukrayna'daki kriz hem 19. yüzyıl küresel güç mücadelesinin hem de soğuk savaş ikliminin çağrışımını yapmaktadır. Ana sahnesinde Rusya ve Çin'in olduğu bu oyunun temel amacı, kara ve deniz ticaretindeki kontrolü ve güvenliği sağlayarak yakın coğrafyasındaki nüfus alanını kabul ettirmektir. Bindiği gibi Rusya, İtalya ve Güney Kore'nin ardından dünyanın en büyük on birinci ekonomisidir. Bunun yanı sıra dünyanın en büyük üçüncü petrol üreticisidir ve en gelişmiş yüksek teknoloji askerî-endüstriyel komplekslerinden birine sahiptir.

Günümüzdeki jeopolitik kargaşa, Afrika ülkeleri için hem kazançlar hem de kayıplar anlamına gelmektedir. Bu minvalde pek çok Afrika ülkesi diplomati, Soğuk Savaş denklemine dönüldüğünü düşünerek Washington ve Moskova arasında denge siyaseti uygulamaktadır. Ancak kıtada ekonomik güç olarak ortaya çıkan Pekin'in konumu bu

oyundaki hesabı değiştirmektedir. Nitekim, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin üç daimî olmayan Afrikalı üyesi Gabon, Gana ve Kenya, Rusya'yı eleştiren kararları desteklerken, Genel Kurul'daki Rusya'yı kınama oylamasında ülkeyle yakın iş birliğinde bulunan Afrikalı ülkelerin çekimser kaldığı veya oylamaya katılmadığı görülmektedir. Bu durum Afrika Birliği'nin meseleye yaklaşımını etkilese de özellikle Ukrayna'daki savaştan kaçan Afrikalı öğrencilerin Avrupa ülkeleri sınırlarında ayrımcılığa uğramasıyla tepkiye neden olmaktadır.

Diğer taraftan Mısır, Nijerya, Güney Afrika ve Angola gibi Afrika'nın büyük ekonomileri Rusya ile enerji ve güvenlik alanlarında ticaretlerini geliştirirken, askerî yönetimin olduğu Gine, Mali, Burkina Faso ve Sudan özellikle güvenlik alanında bu ülkeyle angajmanlarını güçlendirmektedir. Afreximbank gibi Afrika finans kuruluşlarının Rus bankalarıyla yakın ilişkileri bulunmakta ve bu bankalar Avrupa hükümetlerinin baskısına maruz kalmaktadır. BRICS (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika) üyeliğiyle öne çıkan Güney Afrika, bir taraftan Batı hegemonyasına karşı bir duruş sergilerken diğer taraftan da tüm Afrika kıtasını etkin bir şekilde temsil ettiği G-20 üyeliğine de değer vermektedir. Nitekim Güney Afrika hem Rus-

ya'nın Kırım'ı işgalinde hem de 2022 BM Genel Kurulu oylamasında çekimser kalmıştır ancak Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü'nün (NATO) Libya'ya müdahalesine şiddetle karşı çıkmıştır. Buradan hareketle, Rusya-Ukrayna krizinin uluslararası sistem bağlamında en büyük etkisinin ekonomi ve enerji güvenliği bağlamında yaşanması muhtemeldir. Ayrıca Kovid-19'un derinden etkilediği ekonomilerin yeniden toparlanmaya girdiği süreçte ortaya çıkan bu savaş, kırılgan Afrika ekonomilerine yeni krizler üretebilecektir.

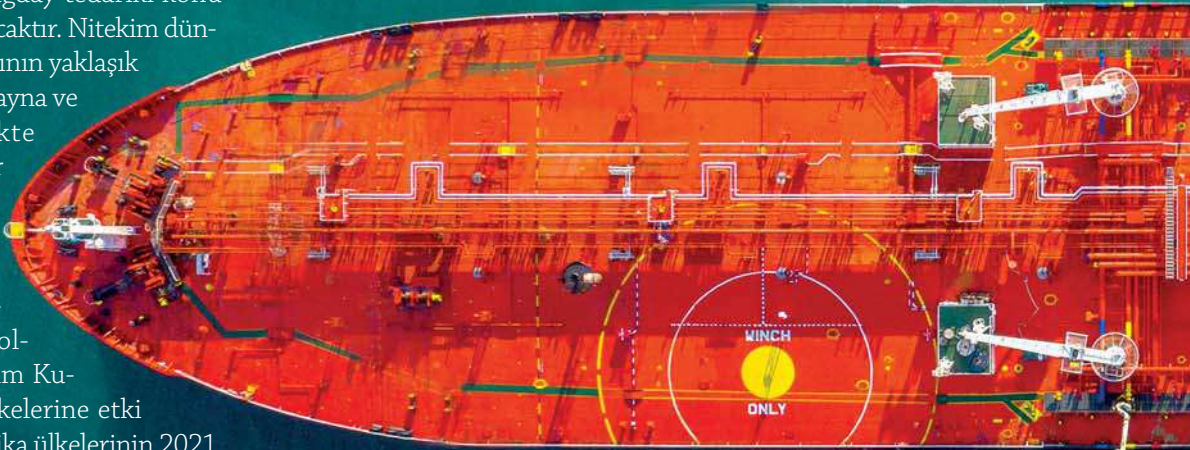
EKONOMİ BOYUTU

Ukrayna'da tırmanan kriz, emtia piyasalarına olumsuz etki oluşturarak ekonomik aktiviteyi yavaşlatacak, ticareti engelleyecek ve piyasada arz daraldıkça fiyatlar yükselecektir. Bu minvalde en çarpıcı örnek buğday tedariki konusunda yaşanacaktır. Nitekim dünya buğday arzının yaklaşık %30'unu Ukrayna ve Rusya birlikte sağlamaktadır ki bu durum Afrika özetinde Mısır, Tunus ve Cezayir başta olmak üzere tüm Kuzey Afrika ülkelerine etki edecektir. Afrika ülkelerinin 2021 yılında Rusya'dan ithal ettiği tarım ürünü yaklaşık 4 milyar dolardır ve bunların yaklaşık %90'ını buğday oluşturmaktadır. Ukrayna'nın aynı yıldaki kıtaya yönelik tarım ihracatı incelendiğinde ise yaklaşık 3 milyar dolar olduğu ve bunun

yaklaşık %50'sini buğdayın oluşturduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra savaş, terör ve kıtlıkla uluslararası toplumun gündeminde olan Sahel bölgesinde yeterli gıdaya erişimi bulunmayan 26 milyon insanın mevcut olduğu düşünüldüğünde, sadece nispeten istikrarlı Afrika ülkeleri için değil kıtanın kalanları için de kayda değer oranda bir tehlike arz etmektedir. Dolayısıyla bu durum bölgede ekmek fiyatlarının artmasını doğuracak ve geçmişte ekmek kıtlığının bölgesel huzursuzluğu tetiklemesinden dolayı yeni bir olumsuz etkileşime neden olabilecektir. Diğer taraftan Batı'nın Rusya'ya yaptırımları silah sanayisi noktasında emtia ticaretini olumsuz etkileyebilecektir. Bilindiği gibi Rusya silah sanayisinin ihtiyaç duyduğu madenler Afrika'dan tedarik edilmektedir. yaptırımların genişlemesi,

Rusya'nın söz konusu madenlere erişimini kayda değer anlamda kısıtlayacaktır.

“
Bu durum özellikle Cezayir, Libya, Senegal ve Nijerya gibi hidrokarbon ihracatçısı Afrika ülkeleri için fırsat olsa da petrol ve doğal gaz ithal eden ülke ekonomilerini olumsuz etkileyecektir. Bu noktada öne çıkan aktörler doğal gaz taleplerinin %40'ını Rusya'dan karşılayan Avrupa ülkeleridir. Dolayısıyla Avrupalı aktörler doğal gaz arzlarını çeşitlendirmek için Afrika ve Ortadoğu ülkelerine yoğunlaşacak ve bu durum da kısa vadede Körfez ülkelerine fayda sağlayacaktır.”

ENERJİ BOYUTU

Rusya ile Ukrayna savaşının Afrika ülkelerine yansımalarında önemli bir boyut da enerjidir. Bu konu Afrika ülkelerine sunduğu fırsatlar ve enerji nakil hatlarının güvenliği olmak üzere iki temel açıdan incelenebilir. Bilindiği gibi topyekûn savaşın 24 Şubat'ta ortaya çıkmasından bu yana uluslararası piyasada petrol ve gaz fiyatları hızlı bir şekilde artmış ve 140 dolar seviyelerine kadar yükselmiştir. Bu durum özellikle Cezayir, Libya, Senegal ve Nijerya gibi hidrokarbon ihracatçısı Afrika ülkeleri için fırsat olsa da petrol ve doğal gaz ithal eden ülke ekonomilerini olumsuz etkileyecektir. Bu noktada öne çıkan aktörler doğal gaz taleplerinin %40'ını Rusya'dan karşılayan Avrupa ülkeleridir. Dolayısıyla Avrupalı aktörler doğal gaz arzlarını çeşitlendirmek için Afrika ve Or-

tadoğu ülkelerine yoğunlaşacak ve bu durum da kısa vadede Körfez ülkelerine fayda sağlayacaktır. Bu minvalde, 21 milyar metreküp ile Avrupa gaz talebinin %11'ini karşılamakta olan Cezayir'in mevcut durumda en fazla 10 milyar metreküp daha artırabileceği bilinmektedir.

Avrupa'nın gaz tedarikçisi olabilecek Afrika ülkeleri arasında Cezayir'in yanı sıra Libya, Senegal, Nijerya, Tanzanya, Kenya ve Mozambik öne çıksa da bunlar arasında en hızlı çözüm alınabilecek Nijerya-Nijer-Cezayir (Trans-Sahra Boru Hattı) hattıdır ki bu anlamda 16 Şubat'ta boru hattının kapasitesinin genişletilmesi noktasında bahsi geçen ülkeler arasında imzalar atılmıştır. Bu minvalde söz konusu hattın yanı sıra Mağrip-Avrupa Doğalgaz Boru Hattı ve Trans-Akdeniz Doğalgaz Boru Hat-

tı ile toplam 50 milyar metreküp doğal gaz Avrupa'ya taşınmış olacaktır. Ancak söz konusu boru hattı projelerinin güvenliği noktasında soru işaretleri bulunmaktadır. Bu minvalde Mağrip-Avrupa Doğalgaz Boru Hattı Cezayir-Fas arasındaki kriz sebebiyle şu an gaz tedarikine kapalı durumdadır. Ayrıca Sahel bölgesinde var olan terör hareketleri söz konusu projelerin güvenliğini tehdit edebilir. Benzer şekilde Libya ve Mozambik de büyük güvenlik sorunlarıyla mücadele etmektedir. Bu anlamda Avrupalı aktörler bölgede barışı koruma ve sürdürme operasyonları kapsamında silahlı unsurlarıyla daha fazla varlık gösterebilir ve bölge ülkelerine diplomatik baskı uygulayabilir. Sonuç olarak, Rusya-Ukrayna savaşının Afrika'ya yansımaları Avrupa'nın talepleri ve Rusya'nın arzı arasında sıkışmış görünmektedir. Bu savaşın Afrika ülkelerine maliyeti enerji arzı sağlayanlar ve talep edenler için tehditler barındırmaktadır. Bu

denklemden dolayı Rusya tehdidinden dolayı kaynak çeşitlendirmesi yapmayı arzu eden Avrupa ülkelerinin kıtaya yatırım yapması muhtemel olsa da fayda sağlayıp sağlamayacağı tartışmalıdır.

Diğer taraftan Batı'nın Rusya'ya uyguladığı yaptırımlardan dolayı Rusya'nın da silah sanayisi için gerekli olan maden talebi noktasında sorun yaşaması muhtemeldir. Ancak bu engellerin Kasım 2022'de Addis Ababa'da planlanan Rusya-Afrika Zirvesi'nde aşılması gündeme gelebilir. ■

PKK / PYD'NİN SURIYE'DEKİ BÖLÜCÜ STRATEJİLERİNDE EĞİTİM, DİL VE KİMLİK

İBRAHİM AYDIN

Başkan Danışmanı ORSAM

“

PKK terör örgütü, “bölgesel bölücülüğün” son aktörü olarak ortaya çıktığı günden itibaren, dil konusuna ve dil konusundan üretilecek ayrımcı politikalara büyük bir önem atfetmiştir. Örgüt, kurmuş olduğu televizyon kanalları üzerinden bölge ülkelerinde yaşayan tüm Kürtlere yönelik olarak bir taraftan örgüt propagandası yaparken, diğer taraftan Kürtçenin bir lehçe üzerinde tüm Kürtler tarafından anlaşılır bir duruma getirilmesini amaçlamış ve bölücü ideolojilerin topluma benimsetilmesi ve yaşamın tüm alanlarında hayata geçirilmesini, böylece toplumdaki grupların yaşadıkları ülkelerin millî kimliğinden tamamen soyutlanmasını hedeflemiştir.

”

Hâlen sürmekte olan Suriye iç savaşında ülke coğrafyasının yaklaşık üçte birini kontrol eden PKK/PYD/YPG terör örgütü, işgal ettiği bölgelerde tesis ettiği tahakkümü, DEAŞ ile mücadele üzerinden iddia ettiği “görece meşruiyetle” örtmektedir. Örgüt, bu bölgelerde rejime bağlı okullara da el koyarak eğitim sistemini tamamen ele geçirmiş ve eğitimde örgüt ideolojisi ve hedefleri doğrultusundaki özel uygulamaları devreye sokmuştur. Dolayısıyla terör örgütünün Suriye’deki stratejilerini analiz etmek değerli bir çabadır.

PKK/PYD İDEOLOJİSİ EKSENİNDE EĞİTİM İNŞASI

Başını PKK/PYD’nin çektiği Suriye Demokratik Güçleri (SDG) eliyle 2016 yılından başlamak üzere ilköğretim ve ortaokullardaki sınıfların ders içeriklerini kendi belirlediği müfredata göre değiştirerek uygulamaya koymuş, aynı müfredatı 2018 yılında 10 ve 11. sınıflara, 2020 yılında 12. sınıflara da uygulamaya başlamıştır. Aynı okullarda

her sabah öğrencilerin PKK terör örgütü liderine bağlılıklarını ifade eden ve örgüt ideolojisini yansıtan sözlerle başlatılan günlük eğitim; etnik merkezli, militarist ve İslam karşıtı bir içerikte olup zorunlu okutulan kitapların bazı bölümlerinde terör örgütü elebaşı Abdullah Öcalan’a ait alıntılara yer verilmektedir. Yüksek öğretimde de benzer gelişmeler yaşanmakta ve PKK/PYD kontrolünü ele geçirdiği Haseke vilayeti gibi bölgelerde üniversiteler kurmakta, rejimin eğitim bakanlığından bağımsız olarak işletilen, PKK bayraklarıyla doldurulduğu ve örgüt marşlarının zorla söyletildiği bu üniversitelerde, Kürtçe olarak basılan kitaplarda örgüt ideolojisi ve propagandasına yer verilmektedir.

Örgüt, işgal ettiği bölgelerde görevli öğretmenlerden de rejimin kontrolündeki bölgelerde yer alan okullarda ders vermeyeceklerine dair imza almakta; örgütsel müfredatı

uygulamayı reddeden ya da bu düzene riayet etmeyip eski sisteme göre ders veren öğretmenlere yönelik gözaltılar uygulamakta; bazı öğretmenleri örgütün “zorunlu askerlik” listesine alarak örgüt safalarına katılmaya zorlamakta ve katılmayanların da okullarla ilişkilerini kesmektedir. Zorunlu askerlik konusunda, örgüt üyeleri işgal edilen ve kontrol altına alınan bölgelerde ev ev dolaşarak 10- 30 yaş arası kişileri zorunlu

askerlik için kayıt altına almakta, çocuklarını terör eğitimine göndermek isteyen ailelere şiddet uygulamakta-

dır. Kayıt altına alınarak zorla eğitime götürülen çocuk ve gençlerden eğitimi yeterli bulunanlar çatışan gruplar arasına dâhil edilmektedir. Suriye’de sivillere yönelik hak ihlallerini belgeleyen Suriye İnsan Hakları Ağı (SNHR) tarafından hazırlanan 1 Ocak-15 Şubat 2021 dönemine ilişkin raporda; PKK/YPG terör örgütü işgalindeki Haseke, Rakka ve Deyrizor illerinde örgüt tarafından 27 öğretmenin, öğrencilere SDG’nin dayattığı müfredat yerine eski sistem üzerinden ders verdiği için, 34 öğretmenin ise zorla silah altına alınmak üzere alıkonulduğu, örgüte katılmayı reddeden 550 öğretmenin de peşine düşüldüğü ve okullarıyla ilişkilerinin kesildiği bilgisi yer almıştır.

BÖLÜCÜ EĞİTİM İDEOLOJİSİNDE DİL VE KİMLİK

Suriye’de devlet üniversitelerinde ve okullarında eğitim dili resmî

dil olan Arapçadır. Ancak örgüt, ders kitaplarını Kürtçe, Süryanice ve İngilizce bastırmış ve eğitimi bu diller üzerinden yürütmektedir. Böylelikle rejimin kurumlarından bağımsız olarak oluşturulan bu eğitim kurumlarında, “Kendi dilinde eğitim hakkı” söylemi üzerinden bölgede yaşayan halk öncelikle “dil toplulukları” şeklinde bölünme sürecine sokulmak istenmektedir. Aynı süreçte tamamen siyasi bir yaklaşımla ülkede resmî ve egemen dil olan Arapçayı, Arap olmayan farklı etnik gruplar için bir kimliksizleştirme aracı olarak kabul ederek eğitimden medyaya, ticaretten spora kadar toplumsal yaşamın hemen bütün alanlarında itibardan düşürülerek mahalli ve etnik diller ön plana çıkartılacaktır. Böylelikle dil üzerinden yaratılacak bölünmeler sonrasında dili, ekonomisi ve özerk bir idari yapılanması bulunan coğrafyalar oluşturulacak ve fiili bir parçalanmanın önü açılmış olacaktır. Bu kapsamda özellikle Fırat’ın doğusu ile ilgili bağımsız bir yapılanmanın önünü açması umut edilen federal bir anayasa talebinin gündeme gelmesi de muhtemel

görülmemektedir. Bu durumun Suriye rejimini, federal bir anayasayı kabul etme tehdidiyle karşı karşıya bırakabileceği açıktır.

“

Toplumu etnik ve mezhepsel aidiyetler üzerinden ayrıştırmayı esas alan düzenlemelerin, barış ve huzur getirmediği gibi ayrışmaları körükleyerek çatışmalara sebebiyet verdiği ve büyük yıkımlara neden olduğu, üstelik sorunları daha da kronikleştirdiği yaşanmış birçok örnekle sabittir.

”

Nitekim Suriye’ye yönelik siyasi çözümler önerileri arasında hem özerk bölgelere ayrılmış Suriye

hem de federal Suriye senaryoları değerlendirilmesi yapılmakta, her iki senaryoda da Fırat’ın doğusunda PKK/PYD’nin özerk ya da federe yönetimi zikredilmektedir. YPG ile Suriye yönetimi arasında 2017 yılında yapılan görüşmelerde, YPG’nin “anayasal güvence altında federal bir bölge” talebinde bulunduğu da bilinmektedir. Ayrıca bu tür bir düzenlemenin, kısacası Suriye’nin kuzeyinde YPG’nin otonom bir şekilde yapılanmasına, bazı Arap ülkeleriyle Batılı ülkelerin bir kısmının da karşı olmayacağı dikkatten kaçırılmamalıdır. Toplumunu etnik ve mezhepsel aidiyetler üzerinden ayrıştırmayı esas alan düzenlemelerin, barış ve huzur getirmediği gibi ayrışmaları körükleyerek çatışmalara sebebiyet verdiği ve büyük yıkımlara neden

olduğu, üstelik sorunları daha da kronikleştirdiği yaşanmış birçok örnekle sabittir. Arap, Kürt, Süryani, Türkmen ve Ermeni gibi birçok farklı etnik köken ve Müslüman, Hristiyan, Dürzi, İsmaili gibi birçok inanç grubunun birlikte yaşadığı Suriye gibi bir ülkede benzer nitelikte bir düzenlemenin, savaş sonrası Suriye’nin siyasetinin ve sosyolojisinin temelini sarsacağı açıktır.

PKK/PYD’nin istismar ettiği diğer bir alan da Suriye’de yürütülen kimlik siyasetidir. Etnik köken farklılıklarıyla tanımlanan bu kesimlerin sahip olduğu diller, ayrışan kimliklerin ve bölücü ideolojilerin üretilip geliştirilmesi için zemin olarak değerlendirilmektedir. Diğer bir ifadeyle dil, etnik ırkçılığın ürettiği bir vasıtaya dönüştürül-

mektedir. Böyle olunca da bu gayretler bir toplumun bileşenlerini oluşturan etnik grupların, dil ve kültürlerin korunup geliştirilmesinden daha farklı bir boyut kazanmakta ve toplumun birliğini ve kişiliğini oluşturan kolektif duygu ve düşünceleri yok ederek, o ülkenin millî kimliğini ve bütünlüğünü tehdit eder bir mahiyet kazanabilmektedir. Toplumdaki bu tür yabancılaşmaların tabii sonucu çözümler, bir adım sonrası da çatışmalar ve bölünmeler olarak ortaya çıkmaktadır. Suriye’de PKK/PYD tarafından yapılmak istenen şey tam da budur. PKK terör örgütü, “bölgesel bölücülüğün” son aktörü olarak ortaya çıktığı günden itibaren, dil konusuna ve dil konusundan üretilcek ayrımcı politikalara büyük bir önem at-

fetmiştir. Örgüt, kurmuş olduğu televizyon kanalları üzerinden bölge ülkelerinde yaşayan tüm Kürtlere yönelik olarak bir taraftan örgüt propagandası yaparken, diğer taraftan Kürtçenin bir lehçe üzerinde tüm Kürtler tarafından anlaşılır bir duruma getirilmesini amaçlamış ve bölücü ideolojilerin topluma benimsetilmesi ve yaşamın tüm alanlarında hayata geçirilmesini, böylece toplumdaki grupların yaşadıkları ülkelerin millî kimliğinden tamamen soyutlanmasını hedeflemiştir. Suriye’de yaşananlar da bunun bir tezahüründen ibarettir. Örgüt Suriye’de bu faaliyetleri hayata geçirebilmenin fırsatını ancak iç savaş sürecinde yakalayabilmiştir.

“

PKK/YPG terör örgütünün hâlihazırda ve iç savaş sonrası döneme ilişkin planlamaları çerçevesinde savaş sonrası Suriye toplumunu parçalama hedefini, bunu da özellikle farklı diller üzerinden gerçekleştirme gayretinin görüldüğü ve “Arapçanın çekildiği bölgelerden, Arapların da çekilme riskiyle karşı karşıya kalabileceği” gerçeğinin unutulmaması gerekir.

”

Burada takip edilmesi gereken süreçlerden birisi de yeni anayasanın içeriği ve buna bağlı olarak yaşanacak gelişmeler olacaktır. Yeni anayasada PYD/YPG’nin de tesiriyle dilin bir etnik ayrılıkçılık unsuru olarak kullanılması ve farklı etnik dillerde basın yayın faaliyetlerinde bulunabilme konusu yer alabilecektir. Esas itibarıyla

eğitimde ana dillerin kullanılmasının bağımsız düşünce ve öğrenme yeteneğine katkı sunabileceği, aynı şekilde insanların günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerin basın yayın organlarında kullanılmasının da bölgesel ve geleneksel kültürlerin korunması ve gelişmesine olumlu etkisinin olabileceği belirtilebilir. Bu maksatla bu hakların anayasal teminat altına alınmasında da bir beis görülmeyebilir. Ancak anayasalarda yer alan hükümlerin hiçbirinin, devlete veya kişilere anayasa ile tanınan diğer temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamayacağı gibi anayasal bir güvenceye alınmış olsa bile bir hak ve hürriyetin, devletin birliğini ve milletin bütünlüğünü parçalamayı ve mevcut düzeni ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetlere alet edilemeyeceği gerçeği gözden uzak tutulmamalıdır. Bu bir ülke yönetimi için hem bir “hak” hem de bir “zaruret”tir.”

Tüm bu hususlar dikkate alınarak bölgede, PKK/YPG terör örgütünün hâlihazırda ve iç savaş sonrası döneme ilişkin planlamaları çerçevesinde savaş sonrası Suriye toplumunu parçalama hedefini, bunu da özellikle farklı diller üzerinden gerçekleştirme gayretinin görüldüğü ve “Arapçanın çekildiği bölgelerden, Arapların da çekilme riskiyle karşı karşıya kalabileceği” gerçeğinin unutulmaması gerekir. Bu Suriye’nin savaş sonrası toprak bütünlüğü ve siyasi birliği açısından hayatidir. ■

HARİRİ'NİN ÇEKİLMESİNDEN SONRA LÜBNAN'DA SÜNNİLER

SOHAIB JOHAR

Gazeteci ve Yazar LÜBNAN

“

Hizbullah bir yandan, Bakan Faysal Karami veya İyilik Projeleri Derneği konularında olduğu gibi, Beyrut ve Trablusşam arasında siyasi bir bölünmüşlük yaşarken, diğer taraftan da Akkar, Bekaa ve Güney Lübnan'daki Sünni köylerden veya coğrafi olarak Suriye'ye yakın konumu nedeniyle rejimle ticari veya siyasi yakın ilişkiler içerisinde olan çevrelerden gelen Beşar Esad'a yakın Sünni figürlerin adaylığını desteklemektedir.

”

Eski Lübnan Başbakanı ve Gelecek Hareketi lideri Saad Hariri'nin Lübnan siyaset sahnesinden uzak durma, kendisinin ve hareketinin faaliyetlerini askıya alma kararından bu yana Lübnan'daki Sünniler, tek yanlı bir liderlik ortaya koyan “Hariri” politikaları nedeniyle büyük bir siyasi ve toplumsal karmaşa içinde bulunmaktadır. Rahmetli Refik Hariri zamanından başlayan

bu durum oğul Saad'ın döneminde de devam etmiş ve aile 30 yıl boyunca siyasi olarak Sünniler tarafından verilen kararlara gerek parlamento ve hükümet seviyesinde gerekse askerî ve sivil kurumlar bünyesine bağlı kalmıştır. Bu durum lider eksikliğinde, büyük Lübnan devletini oluşturan en büyük hiziplerden biri olan Sünnilerin siyasi projeler üretememeleri ve parlamentodaki ve hükümetteki sandalyelerinin ihtilaflara rehin bırakılması anlamına gelmektedir. Sünnilerin, Hariri'nin söz konusu kararının, 1946'da Lübnan'ın bağımsızlığını kazanmasından bu yana temel eksenini oluşturdukları millî devlet üzerindeki Hizbullah kontrolü bakımından, kendilerini etkileyeceği yolundaki görüşlerini hafife almamak gerekmektedir. Her açıdan yol açabileceği olumsuz etkileri tahayyül etmekten uzak olan Hariri, bu pozisyonu çok sayıda Sünni siyasi figürün, Hizbullah'ın, Hristiyan ve Sünni çevrelerin sahip olduğu daha yüksek temsil kabiliyetinin altını uzun yıllar boyunca oyma gayreti içerisinde olduğu gerçeğini göz önünde bulundurarak değiştirmesi yolunda gösterdikleri çabalara rağmen almıştır. Diğer taraftan Hariri bu adımı atmadan önce, Sünniler ara-

sında sertliği ve İran ve Suriye karşıtı söylemi ile tanınan eski Başbakanlardan Fuad Sinyora, kendisine ve daha önceki devlet başkanlarının bir araya gelmesiyle oluşan gruba, ön plana çıkma, Gelecek Hareketi'ni yeniden yapılandırma ve Suudi Arabistan ile yıllardır gergin olan ilişkileri normalleştirme imkânı verme hususlarında Hariri'yi ikna etmeye çalışmıştır. Fakat Abu Dabi'ye yerleşen Hariri, bu teklifi reddetmiş ve bu aşamada siyasetten uzak durma konusundaki kategorik pozisyonunda ısrarcı olmuştur. Bu durum, çevresinde bulunanlardan, siyasi ve toplumsal temsilden yoksun olarak meydanı terk etmeyi reddeden önemli bir kesimin itirazına yol açmıştır.

İRAN VE SURİYE MÜDAHALESİ

Lübnan'da seçimlerin, öngörüldüğü gibi 15 Mayıs tarihinde gerçekleşmesi durumunda, seçim yarışına yön verecek iki temel faktör bulunmaktadır. Bunlar kısaca aşağıdaki gibi özetlenebilir: Hizbullah'ın müttefikleriyle birlikte parlamentoda çoğunluğu ele geçirme çabası ve Suriye rejiminin bazı Arap ülkeleri ile gelişen ilişkilere dayanarak seçimler vasıtasıyla Lübnan'daki varlığını yeniden tesis etmeye çalışma girişimi. Suriye bu çabalarında Saad Hariri'nin siyasetten çekilme kararını fırsata çevirme amacı gütmektedir ve içeriden bazı kaynakların verdiği bilgiye göre bu durum, Sünnileri ve ül-

kedeki varlıklarını zayıflatmaktadır. Saad Hariri'nin Sünnilerin tek temsilcisi olduğu fikrindeki birçok uzman, onun siyasetten çekilmesinin ve isteksizliğinin Hizbullah'a ve Suriye rejimine Sünni çevrelere sızma imkânı verdiği konusunda görüş birliğindedir. Suriye rejimi, İlerici Sosyalist Parti Lideri Velid Canbolat'ı da etkisi altına alma çabası içerisindedir. Sinyora ve çok sayıda lider, 1990 yılında Taif Anlaşması ile sağlanmış olan cemaatler arası dengeyi sarsacak ve siyasi bu tür bir maceraya karşı çıkmaktadır. Bu durum karşısında, Sünni kesim iki seçenekle karşı karşıyadır. İlk seçenek, baba Hariri'nin 2005 yılında suikasta uğraması sonrasında olduğu gibi ortaya bir varlık koymamaktır. İkinci

seçenek ise siyaseten ortak bir paydada buluşulan tüm kesimlerle bir blok olarak seçimlere girmektir. Hariri ve ona yakın olanların tercihi seçimlerin boykot edilmesinden yanadır. Diğer siyasi figürlere göre ise bu, ülkenin İran'a ve onun müttefiklerine gönüllü olarak teslim edilmesi anlamına gelmektedir.

Hizbullah müttefikleriyle birlikte parlamentodaki sandalyelerin çoğunluğunu elde etme gayreti içerisindedir. Suriye'nin, ordusunun 2005 yılında Lübnan'ı terk etmesinden sonra Hizbullah'ın koruma ve destek sağladığı müttefikleri öne çıkarma çabası da oldukça belirgindir. Bu girişimler, partinin ve Suriye rejiminin, Baas Partisi

ile Suriye Sosyal Milliyetçi Partisi ile bağlantılı Sünni isimleri aday göstererek parlamentodaki varlıklarını yeniden kazanma yolu ile gerçekleştirmektedir.

Hizbullah bir yandan, Bakan Faysal Karami veya İyilik Projeleri Derneği konularında olduğu gibi, Beyrut ve Trablusşam arasında siyasi bir bölünmüşlük yaşarken, diğer taraftan da Akkar, Bekaa ve Güney Lübnan'daki Sünni köylerden veya coğrafi olarak Suriye'ye yakın konumu nedeniyle rejimle ticari veya siyasi yakın ilişkiler içerisinde olan çevrelerden gelen Beşar Esad'a yakın Sünni figürlerin adaylığını desteklemektedir.

SİNYORA HAREKETİ: HARİRİ'YE BAŞKALDIRI VE HİZBULLAH İLE YÜZLEŞME

Diğer taraftan, hükümet başkanlığı yapmış Necip Mikati ile Temmam Selam ile başlayan ve Fuad Sinyora ile devam eden önemli siyasi figürlerin adaylıktan peş peşe çekilmesi süreci dikkat çekicidir. Bu durum başbakanlar kulübünün farklı bölgelerde Velit Canbolat liderliğindeki İlerici Sosyalist Parti ve Samir Caca liderliğindeki Lübnan Kuvvetleri Partisi ile ittifak hâlinde aday ve liste belirleme arayışlarına giderek siyasi manevralarda bulunmasına imkân tanımıştır. Kendisine karşı Saad Hariri'ye yakın çevrelerce medya kampanyaları başlatılan Sinyora, Beyrut, Tripoli ve Sidon'da seçim listeleri oluşturmak, Bekaa ve Lübnan Dağı'nda kuvvetler ve sosyalistlerle iş birliği yapmak için sürekli bir çaba içinde bulunmakta ve ayrıca Sünnileri seçimleri boykot etmek yerine etkin katılım sağla-

maları yönünde motive etmeye çalışmaktadır.

Hariri'nin pozisyonunu reddeden Sinyora hareketi, seçimleri boykot ederek meydanı çatışmaya ve ihlallere teslim etmeyi reddeden Cumhuriyet Müftüsü Abdul Latif Derin ve Sinyora ile arasındaki mevcut eşgüdümüne ilave olarak, eski başkanlar Necip Mikati ve Temmam Selam ile atılan ortak adımlarda da kendisini göstermiştir. Trablusşam'da başta, bu yeni realite karşısında istifasını sunan Gelecek Hareketi'nin başkan yardımcısı olmak üzere hareketten ayrılan figürler yeni oluşuma katılmış, özellikle farklı cemaatlerin bir arada yaşadığı bölgelerde güçlü ve bağımsız kişiliklerle gerçekleştirilen bölgesel ittifaklarla listeler hazırlanmıştır.

Sinyora tarafından kurulan hareket açık ve net bir slogana sahiptir. Hareketin takipçilerine göre amaç, dar planda, Sünnilerin boyunduruk altına alınmasının ve kişisel maceralara alet edilmesinin reddedilmesidir. Daha geniş planda ise devrimin güçleri ve grupları ya da diğer herhangi bir Sünni bileşen arasından bir alternatifi çıkarılmamasının bir sonucu olarak oluşan boşluğu fırsat bilerek Sünni sandalyelerinin yarısını kazanma hevesinde olan Hizbullah'ın ve Suriye rejiminin meşruiyet iddiasına son vermektir.

Sinyora'nın yapmış olduklarının, siyasi açıdan da tamamen erdirilmesi gerektiğini düşünenler bulunmaktadır. 17 Ekim 2019 tarihli Lübnan halk protestolarından yaklaşık iki buçuk yıl sonra belirli bir olgunluğa erişen bu Sünni hareketin, yılın

geri kalanında değişim yönünde gerekli adım atmasını umutla bekleyenler vardır. Ancak değişim için ilk olarak siyasi mücadeleyi verecek yeni yüzlerin ve kişiliklerin belirlenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Sinyora'nın çevresindekiler, amacın Lübnan devrimi hareketini ortadan kaldırmak ve siyasi "doktrini" yeniden kurmak olmadığını fakat empoze edilen bu oldu-bittiden kurtulmak gerektiğini, değişim güçlerinin ve sivil toplum faaliyetlerinin sahnedeki çekilmesi neticesinde çatışmanın ortaya çıktığını belirtmektedir.

Özellikle, siyasi İslam'ın Arap Baharı sonrası deneyiminde yaşadığı başarısızlık ve sonrasında ödenen acı fatura dikkate alındığında, Sünni kesimde ulusal bir bileşenin eksikliğinin, meydanı siyasi ve dinî aşırılık taraftarlarına bırakacağı endişesi hem Araplar hem de uluslararası camiada hissedilmektedir.

ULUSLARARASI ENDİŞELER VE SUUDI DESTEĞİ

Diğer taraftan özellikle, siyasi İslam'ın Arap Baharı sonrası deneyiminde yaşadığı başarısızlık ve sonrasında ödenen acı fatura dikkate alındığında, Sünni kesimde ulusal bir bileşenin eksikliğinin, meydanı siyasi ve dinî aşırılık taraftarlarına bırakacağı endişesi hem Araplar hem de uluslararası camiada hissedilmektedir. Ayrıca, Hizbullah'ın Sünni sandalyeleri kontrol etmesinin ve halk üzerinde

yeni bir oldubitti yaratmasının aynı derecede önemli bir reaksiyonla karşılaşacağı ve aşırı siyasi ve dini söylemlerin ortaya çıkmasına yol açacağı da ifade edilmektedir.

Bu nedenle Batı dünyasında ve Araplar arasında, dünyada ve bölgede meydana gelen gelişmeler ışığında ve özellikle İran ile nükleer müzakerelerin anlaşmayla sonuçlanması ihtimali karşısında, daha iyi koşulların empoze edilmesine imkân tanıyacak bir şemsiye altında, İslamcılar da dahil olmak üzere tüm kesimleri içerecek geniş çerçeveli bir Sünni katılımın sağlanması arzusu bulunmaktadır. Fransa ve ABD gibi ülkelerin büyükelçi ve konsoloslarının önemli şehirleri ve hatta kasabaları/köyleri ziyaret ederek vatandaşların seçimlere katılımını teşvik etmeleri bu arzunun bir göstergesidir. Buna paralel olarak Sinyora'nın, Suudi Arabistan'ın hâlen iletişim içinde olduğu tek siyasi figür olduğu da dikkate alındığında, seçim hareketini yarı Arap olarak nitelendirilebilecek bir şemsiye altında yürütmeye başladığı söylenebilir. Sinyora, yüksek seviyeli bir Suudi yetkiliyle Paris'te bir araya gelmiştir.

Aynı yetkili diğer Lübnanlı şahsiyetlerle de görüşmeler yapmıştır. Bahse konu yetkilinin Sinyora ve Hizbullah karşıtı güçler tarafından yürütülen siyasi harekete ve seçimle ilgili çalışma ihtiyacına karşı olumlu tutum konusunda açık bir mesaj verdiği iddia edilmekle birlikte bundan sonraki aşamada siyasi ve mali destek açısından net bir tutumun olmadığı, bunun yerine şu anda sadece siyasi ve manevi bir destek verildiği vurgulan-

maktadır. Öte yandan Sinyora, aralarında Kuveyt, Katar ve Mısır'ın da bulunduğu Arap ülkelerinden diplomatlarla da görüşmeler gerçekleştirmiştir. Sinyora bu hamleyi, bazı Arap ülkelerinin, cezbedici bir alan olan Lübnan'ı İran ve müttefiklerine terk etmeme arzusunda oldukları inancıyla yapmıştır.

Benzer şekilde, Lübnan siyasi gerçekliğinin karmaşık arka planı, Suudi-Fransız temsilcilerini bir araya getiren bir toplantıya da imkân vermiştir. Takip eden çevreler, toplantıda kötüleşen ekonomik çöküş ışığında Lübnanlılara insani yardım sağlanmasının yanı sıra parlamento seçimleri ve Lübnan'daki Suudi siyasi varlığının yeniden etkinleştirilmesi ile ilgili net noktaların tartışıldığını ifade etmektedir. Bu bağlamda Fransızlar ve İngilizler, Suudi Arabistan'ı ilk adım olarak büyükelçisini Beyrut'ta geri göndermeye ikna etmeye çalışmaktadır.

“

Bu bağlamda, Hariri ve ekibinin adaylara geri çekilmeleri ve Sinyora'nın adaylık çağrısını desteklememeleri için uyguladığı baskı da dikkate alındığında, Sünni bileşenler tarafından alınan herhangi bir karar etkileyen çok sayıda değişik faktörün olduğunu unutmamak gerekir.

”

MİKATİ'NİN HESAPLARI

Şu anki Başbakan Necip Mikati'nin pozisyonu farklı hesaplara dayanmaktadır. Mikati, Hariri'nin boykot

kararını kabul etmeyen ve Cumhuriyet müftüsünün arkasında durarak bu konuda Sünni kitleyi harekete geçiren kişilerin başında gelmektedir. Bu bağlamda, Hariri ve ekibinin adaylara geri çekilmeleri ve Sinyora'nın adaylık çağrısını desteklememeleri için uyguladığı baskı da dikkate alındığında, Sünni bileşenler tarafından alınan herhangi bir kararı etkileyen çok sayıda değişik faktörün olduğunu unutmamak gerekir.

Aday olmayacağını açıklayan Mikati, bu konudaki kararını son ana bırakmıştır, Mikati kararını verirken, üçüncüsü olmayan alternatif iki yolu dikkate almıştır: Ya kendisine bağlı ve onun siyasi yönünde olacak bir liste ve destekle seçim savaşına girmek ya da Hariri'nin çekilme kararının yükünden kurtulmak isteyen isimlerle bir ittifaka gitmek. Mikati'nin mücadeleden çekilmesi, onun başbakan olduğu sürece mücadele etmek istememesinden ve tüm tarafların kabul edeceği ciddi bir alternatifin olmadığı durumlarda hükümet başına dönebilecek olmasından kaynaklanmaktadır. Ya da Mikati aday olmama konusunda dışarıdan bir tavsiye almış ve buna uygun hareket etmek istiyor olabilir.

Özetle, Lübnan'daki Sünni kesim, Cumhurbaşkanı Fuad Sinyora'nın hareketinin siyaseten ve seçimler bakımından ne tür sonuçlar ortaya koyabileceğini beklemektedir. Diğer taraftan, bu hareketin yükselen performansını izleyen aynı göz, 17 Ekim sürecinin ürettiği alternatif güçlerin neler sunacağını ve bundan nelerin sonuçlanabileceğine de odaklanmaktadır. ■

RÖPORTAJ

Prof. Dr. Don McLain Gill:

“Türkiye, Her İki Yöndeki Ortaklıklarıyla Rusya-Ukrayna Krizinde Kilit Bir Arabulucu Olduğunu Kanıtlamıştır”

ABDENNOUR TOUMI

Uzman ORSAM

Çeviri:

Burç Eryugur, Araştırma Asistanı

“

Ukrayna'daki durum, devletler arası ilişkilerin nasıl yürütülmesi gerektiğine dair yetkileri elinde bulunduran güçlü bir hegemonun olmadığı çok kutuplu bir dünya düzeninin ortaya çıkışına filen işaret etmektedir.

”

Abdenmour Toumi: Rusya-Ukrayna savaşının ortaya çıkmasının üzerinden önemli bir süre geçmiştir. Bu çatışmanın komşu ülkelerde ve dünyanın geri kalanı üzerindeki jeopolitik ve jeoekonomik etkilerini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Don McLain Gill: Ukrayna'da ortaya çıkan durumun, uluslararası sistemdeki devletlerin stratejik hesapları üzerinde çok sayıda siyasi ve ekonomik etkisi vardır. Kriz, Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki pek çok devletin, tarihleri boyunca ABD ve Batı dış politika tutarsızlıklarının ve çifte standartlarının olumsuz etkilerinin farkında olmaları nedeniyle Rusya'ya yaptırım uygulamak için çoğunluğa katılma konusundaki isteksizliklerini sürdürdüğünü göstermiştir. Bu devletler ayrıca ulusal çıkarlarını ve iç istikrarlarını tehlikeye atan başka ekonomik, siyasi ve askerî zorluklarla da karşı karşıyadır. Buna ek olarak, Kovid-19 pandemisinin

Kimdir?

Don McLain Gill;

Manila merkezli Uluslararası Kalkınma ve Güvenlik İşbirliğinde (IDSC) araştırmacıdır. Gill, aynı zamanda Hint-Pasifik meseleleri ve Hint dış politikası konusunda uzmanlaşmış bir jeopolitik analist ve yazardır.

ekonomik anlamdaki olumsuz etkileri, küresel tedarik zincirlerinin güvenilmezliği ve bu mevcut kriz göz önüne alındığında, devletlerin kendi yeterlilikleri için ulusal ekonomik modellere dönmelerine yol açmaktadır. Son olarak, Ukrayna'daki durum, devletler arası ilişkilerin nasıl yürütülmesi gerektiğine dair yetkileri elinde bulunduran güçlü bir hegemonun olmadığı çok kutuplu bir dünya düzeninin ortaya çıkışına fiilen işaret etmektedir. Bu, hızla gelişen bir jeopolitik ortamda mevcut güç değişimlerinin karmaşıklığı ve akışkanlığı göz önüne alındığında, diğer devletlerin daha hesaplayıcı ve yakın stratejik çevrelere karşı daha dikkatli olmalarına neden olmuştur.

Abdenour Toumi: Zelenski yönetiminin olası düşmesi ve Kiev'in işgal edilmesi, ABD ve AB stratejisinin başarısız olduğunu mu gösterecektir?

“
Batı, Doğu Avrupa'ya katılım için etkin bir şekilde daha pragmatik bir çerçeveye sağlasaydı, Ukrayna hem Batı hem de Rusya ile kazanımlarını ve ortaklıklarını en üst düzeye çıkarma fırsatına sahip olacaktı. Şimdi, dökülen tüm bu kanlardan sonra, NATO'nun Ukrayna'nın uçuşa yasak bölge talebine boyun eğme konusundaki isteksizliği bir yana, Ukrayna Devlet Başkanı bile ülkesinin NATO'ya katılma konusundaki düşük şansının artık farkındadır.

”
Don McLain Gill: Rusya-Ukrayna krizi, son zamanlardaki jeopolitik değişimler nedeniyle değil, 1990'lardan beri süregelen güven açığı nedeniyle ortaya çıkmıştır. Henry Kissinger ve John Mears-

heimer gibi üst düzey stratejik ve güvenlik düşünürlerinin uyarılarına rağmen, Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO) ve Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) tarihsel olarak bilgilendirilmiş ve nesnel kararlar almaması, bu mevcut felakete yol açmıştır. Kaybedilen masum insanların hiçbir hakkı gerekçesi olmamakla birlikte, dökülen tüm bu kanların önlenebileceği gerçeği, ilgili tüm taraflar için üzerinde düşünülmesi gereken çok önemli bir noktadır. Batı, Doğu Avrupa'ya katılım için etkin bir şekilde daha pragmatik bir çerçeveye sağlasaydı, Ukrayna hem Batı hem de Rusya ile kazanımlarını ve ortaklıklarını en üst düzeye çıkarma fırsatına sahip olacaktı. Şimdi, dökülen tüm bu kanlardan sonra, NATO'nun Ukrayna'nın uçuşa yasak bölge talebine boyun eğme konusundaki isteksizliği bir yana, Ukrayna Devlet Başkanı bile ülkesinin NATO'ya katılma konu-

sundaki düşük şansının artık farkındadır. Şimdi, her iki taraf da bireysel güvenlik endişelerini ele almanın yolu olan müzakereler için daha fazla çaba göstermektedir. NATO'nun doğrudan müdahalesi olmadan Rusya'ya karşı son Ukraynalıya kadar tek başına savaşmak ve Rusya ile müzakereleri reddetmek, herhangi bir liderin halkı için yapabileceği rasyonel seçim olarak görülmemektedir. Dolayısıyla Batı en azından müzakereleri teşvik etmelidir.

Abdenmour Touni: Desteğin hâlâ sembolik olduğu bilinse de Batı'nın, Zelenski'yi tam anlamıyla desteklemesini sağlayan şey nedir?

Don McLain Gill: Avrupa'nın dışındaki devletler, Batı'nın karar

alma mekanizmalarına karşı kararsız olduklarını göstermeye başladıkça, Batı'nın meşruiyeti tehlikede olmaya devam etmektedir. NATO bunun kendi kavgaları olmadığını açıklığa kavuşturmuş olsa da Ukrayna ile dayanışma göstermek için yapabilecekleri en üst seviyede şey askerî ve ekonomik yardımın yanı sıra Rusya'ya daha fazla yaptırım uygulamaktır. Ancak dünya genelinde meydana gelebilecek olumsuz etkiler göz önüne alındığında, bu tepkiler yeterli olmayabilir. Eldeki konuyla ilgili eylem açısından uluslararası uzlaşmanın olmaması, bilhassa yakın zamanda gerçekleşen Kabil'in düşmesinden bu yana, Batı'nın meşruiyetini daha da karmaşık hâle getirecektir.

Abdenmour Touni: Duruma tarihsel perspektiften bakıldığında; Ukrayna, Afganistan gibi süper güçlerin kâbusu mu olacak? Yoksa Ukrayna bu bağlamda farklı mıdır?

“

Rusya'nın ne yeni bir Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) kurma hırsı ne de böyle bir imparatorluğu genişletmesi gerekmektedir. Bunun Rusya'nın son oyunu olduğunu düşünmek oldukça geçersiz çünkü Rusya bu kadar büyük hırsları sürdüremeyecektir.

”

Don McLain Gill: “Büyük oyun”un odak noktası olarak Afganistan'ın

tarihsel konumunun şu anda Ukrayna'daki duruma hiç benzemediğini anlamalıyız. İki kriz farklı dinamikleri barındırmaktadır. Rusya'nın ne yeni bir Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) kurma hırsı ne de böyle bir imparatorluğu genişletmesi gerekmektedir. Bunun Rusya'nın son oyunu olduğunu düşünmek oldukça geçersiz çünkü Rusya bu kadar büyük hırsları sürdüremeyecektir.

Rusya'nın eylemleri, ABD'nin Monroe Doktrini, Hindistan'ın Indra Doktrini ve Çin'in bölgesel dışlama politikalarında olduğu gibi diğer güçlerin nasıl davrandığına benzer şekilde, kapısının önünde NATO genişlemesini küçümsediğini yanıltmaktadır. Konuyu abartmamak veya hafife almamak için durumu

anlamada objektif ve rasyonel kalmak önemlidir.

Abdenhour Toumi: Ukrayna hikâyesinde yeni aktörlerin çıktığı açıktır. Bu aktörler bölgesel ve uluslararası güçlerdir, örneğin Türkiye ve Çin ve hatta Zelenski'nin kendisi de ön plana çıkmıştır. Bu iki ülke Ukrayna'da barış ve güvenlikte nasıl rol oynayabilir? İstikrar ve yeniden inşa süreci Avrupa ve NATO'nun öncelikleri midir?

Don McLain Gill: Türkiye, her iki yöndeki ortaklıklarıyla bu durumda kilit bir arabulucu olduğunu kanıtlamıştır. Türkiye, NATO üyesi olmakla birlikte açık yaptırımlardan kaçınma ve müzakereler için elverişli bir ortam sağlama konusundaki pragmatizmini sürdürmektedir. Bu kesinlikle önemlidir. Çin ise arabuluculuk rolünü de üstlenmek istemektedir. Ancak Asya ve Pasifik'teki iddialı eylemleri göz önüne alındığında, Çin'e yönelik şüpheler devam etmektedir. Bu, Pekin'in barış sağlayıcı imajını zedelemiştir.

Abdenhour Toumi: Vladimir Putin'in beklenmedik bir şekilde NATO'yu yeniden canlandığı, AB'yi yeniden birleştirdiği ve bir Ukrayna ulusunu ve kimliğini dirilttiği fikrine göre, NATO'yu ve Avrupa'nın stratejik özerkliği ve Ukrayna'nın tarafsızlığını nasıl ifade edebiliriz?

Don McLain Gill: Batı bloku, Ukrayna'ya desteğini gösterirken, devletler tek tek farklı hesaplamalar yapmaktadır. Örneğin Fransa, Ukrayna'nın reddine rağmen bir "Finlandiyalaşma" çerçevesi uygulamayı kabul etmiştir; Almanya ve diğer

önemli Avrupa ülkeleri ise Rus enerji kaynaklarını tamamen kesemediklerini vurgulamıştır. Bu eylemler, milliyetçilik ve reel-politik güçlerin kilit Batılı güçler arasında bile hüküm sürmeye devam edeceğini göstermektedir. Buna göre Ukrayna liderliği, kendi nesnel ve pratik stratejik hesaplarına dayanarak halkının istikrarına öncelik vermelidir.

Abdenhour Toumi: Batılı güçler Ukrayna'daki savaştan ne öğrenmektedir?

Don McLain Gill: Tek kutuplu bir dünyanın dışında olduğumuz göz önüne alındığında, Batı'dan gelen güçlü devletler, karmaşık jeopolitik manzara göz önüne alındığında dikkatli bir şekilde adım atmalıdır. İkincisi, tarihsel farkındalık ve pragmatizm eksikliği her zaman başarısızlığın reçetesi olacaktır. Üçüncüsü, sistemdeki diğer devletlerin kararsızlığını önlemek için tutarlı bir dış politika sürdürme ihtiyacı gereklidir.

Abdenhour Toumi: Bu savaşın kazananları ve kaybedenleri kimler olacaktır?

Don McLain Gill: Avrupa'da Ukrayna savaşından kazanan yoktur. Hepsi hem maddi hem de ideolojik kapasitede büyük kayıplara uğramıştır. Bununla birlikte Çin, Batı tehditlerini savuşturmaya ve Asya'daki etki alanını sağlamlaştırmaya devam ederken ABD'yi Avrupa'da işgal etmeyi başardığı için kayda değer kazanan gibi görünmektedir. Ayrıca, Rusya'nın değil de Çin'in küresel emelleri olduğu için Batı'nın dünyanın diğer bölgelerinde yarattığı boşlukları Çin kendi lehine kullanacaktır. ■

GERASİMOV DOKTRİNİ VE UKRAYNA İŞGALİNE GİDEN SÜREÇ

SİBEL DÜNDAR

Araştırma Asistanı ORSAM

“

İkinci Çeçen Savaşı'ndaki rolüyle tanınan Gerasimov, 2003-2005 yılları arasında Uzak Doğu Askerî Bölgesi Kurmay Başkanlığı görevine getirilmiştir. Bir sonraki yıl Leningrad Askerî Bölge Komutanlığına atanan Gerasimov'un, genelkurmay başkan yardımcılığına geçmeden önceki son görev yeri Moskova Askerî Bölge Komutanlığı olmuştur.

”

Günümüzdeki savaş stratejilerini sivil, askerî ve teknolojik alanların da dâhil olduğu asimetrik savaşlar olarak nitelendiren Rusya Genelkurmay Başkanı Valery Vasilyevich Gerasimov, beraberindeki Rus askerî yetkililerle hibrit savaş konusunda yıllardır ciddi çalışmalar yürütmektedir. Esasında ABD'ye isnat edilen hibrit savaş uygulamalarının, Rusya tarafından da çatışma alanlarında bizzat uygulandığı görülmüştür. Bu minvalde özellikle genelkurmay başkanı ile

özdeşleşen Gerasimov Doktrini'nin Ukrayna'da meydana gelen olaylardaki süreçlerle eşleşmesi dikkat çekmektedir.

ASKERİ KARIYERİ

Valery Gerasimov, 8 Eylül 1955 yılında Rusya'ya bağlı Volga Federal Bölgesi'nde yer alan Tataristan Cumhuriyeti'nin başkenti Kazan'da dünyaya gelmiştir. 1973'te Kazan Suvorov Askerî Okulu, 1977'de Kazan Yüksek Tank Komutanlığı ve ardından 1987 yılında Malinovskiy Askerî Zırhlı Kuvvetler Akademisini bitiren Gerasimov, 1997 yılında Rusya Silahlı Kuvvetleri Genelkurmay Askerî Akademisinden mezun olmuştur. Gerasimov'un askerî kariyeriyse 1977

yılında katıldığı Kuzey Kuvvetler Grubu ile başlamıştır. Uzak Doğu ve Baltık Askerî Bölgeleri'nde de belirli bir süre görev yapan Gerasimov, 1999 yılında patlak veren İkinci Çeçen Savaşı'ndan kısa bir süre öncesinde 58. Ordu Kurmay Başkanı olarak Kuzey Kafkasya Askerî Bölgesi'ne gönderilmiştir.

İkinci Çeçen Savaşı'ndaki rolüyle tanınan Gerasimov, 2003-2005 yılları arasında Uzak Doğu Askerî Bölgesi Kurmay Başkanlığı görevine getirilmiştir. Bir sonraki yıl Leningrad Askerî Bölge Komutanlığına atanan Gerasimov'un, genelkurmay başkan yardımcılığına geçmeden önceki son görev yeri Moskova Askerî Bölge Komutanlığı olmuştur. 23 Aralık 2010 tarihinde

yeni görevine başlamış ancak Nisan 2012'de Merkez Askerî Bölge Komutanlığına geçişi yapılmıştır. Başkan yardımcılığı görevinden alınması durumu, dönemin Genelkurmay Başkanı General Nikolay Makarov'la sahip olduğu gergin ilişkilerle bağdaştırılmıştır. General Makarov'un görevden alınmasının ardından Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin tarafından bizzat atanarak 9 Kasım 2012'de Genelkurmay Başkanı olmuştur. Putin'in aynı dönemde Savunma Bakanı Anatoliy Serdyukov'u görevden alması ve yerine Sergey Şoygu'yu ataması gündeme gelmiştir. Göreve yeni getirilen Şoygu ve Gerasimov, Putin'in talimatları doğrultusunda 2020 yılına kadar yaklaşık 200 milyar dolarlık bir bütçeyle yeni bir ordu kurmak için çalışmalara başlamıştır.

GERASİMOV DOKTRİNİ

Ocak 2013 tarihinde Moskova'daki Askerî Bilimler Akademisinde modern savaşlar üzerine bir konuşma yapan Gerasimov, stratejik hedeflere ulaşmak için askerî olmayan araçların kullanımını vurgulamış ve Ortadoğu'yu etkisi altına alan Arap Baharı

sürecini hibrit savaş olarak nitelendirmiştir. Askerî olmayan yeni taktiklerin Washington yönetimi tarafından küresel bir hâkimiyet elde etmek için hazırlandığını ve

hibrit savaşın bir Batı icadı olduğunu ima etmiştir. Moskova'nın hibrit dâhil olası tüm tehditlere karşı koymak için gereken tedbirleri alacağını belirtmiştir. Gerasimov'un yapmış olduğu bu açıklama ile hibrit savaş terimi Batı'da popüler bir şekilde "Gerasimov Doktrini" olarak anılmaya başlamıştır. Esasında hibrit savaş kelimesinin literatüre girişi ABD'nin eski Savunma Bakanı James Mattis ile gerçekleştirilmiştir. Mattis, 2005 yılında kamuoyu önünde ilk kez açık bir şekilde hibrit savaş terimini kullanmış ancak detay vermekten kaçınmıştır. Gerasimov'un 2013 yılında yapmış olduğu açıklama, Rusya'nın mevcut duruma nasıl yanıt vermesi gerektiği üzerine odaklanmış ancak Batı medyasında yeni bir Rus askerî doktrini olarak algılanmıştır. Genelkurmay Başkanı'nın ilerleyen süreçlerdeki açıklamaları ve yayımladığı makaleler, şahsı üzerinden geliştirilen doktrinin de şekillenmesine yol açmıştır. Askerî Endüstriyel Kurye dergisindeki 27 Şubat 2013 tarihli demeçte, Gerasimov'un modern savaşlara yönelik görüşleri yer almıştır. Savaş ve barış arasındaki sınırların 21. yüzyılda belirsizleşmeye başladığını belirten Gerasimov, savaşların artık ilan edilmeksizin yaşanacağını ifade etmiştir. Savaş

karakteristiğinin değişmeye başladığı yeni denklemdeki çatışmaların artık politik, ekonomik, siber ve bilgiyle ilgili alanlarda yaşanacağına dikkat çekmiştir. Bu süreçte insani yardım ve diğer askerî olmayan metotların kullanımının daha yoğun bir şekilde gerçekleşmeye başladığını vurgulamıştır.

2 Mart 2019 tarihli Askerî Bilimler Akademisi toplantısında modern savaş anlayışını yeniden dile getiren Gerasimov'un yapmış olduğu açıklamalar, Rus Silahlı Kuvvetleri'nin yarı resmî doktrini olarak kabul edilmiştir. Konuşmasında Rusya'nın, askerî ve askerî olmayan araçları kullanarak olası düşmanlar

olarak nitelendirilen ABD ve müttefikleriyle farklı türde savaşlara hazırlanma ihtiyacından bahsetmiştir. Batı'yı, kitlesel halk protestolarını ve Renkli Devrimleri kışkırtmak için gizli hazırlıklar yapmakla ve istenmeyen yönetimleri devirmek için yumuşak güç kullanmakla suçlamıştır. Rus Ordusunun 2013'e kıyasla savaşa hazır olma durumunun ciddi bir şekilde arttığını vurgulayan Gerasimov, ülkesinin hibrit savaş da dâhil olmak üzere olası tüm saldırıya muamelelere karşı savunma planları geliştirdiğini ima etmiştir. Ayrıca Rus askerî stratejisinin en önemli hedefinin silahlı kuvvetleri

kullanarak savaşa hazırlanmak olduğunu vurgulamıştır.

2012 yılından itibaren Genelkurmay Başkanı olarak görev yapan Gerasimov, Kırım, Ukrayna ve Suriye başta olmak üzere farklı coğrafyalarda askerî operasyonlar yürütmüştür. Özellikle Kırım ve Ukrayna özelinde gerçekleştirmiş olduğu faaliyetler kapsamında uluslararası kamuoyu tarafından takibe alınmıştır. Bu kapsamda 2015 yılında Ukrayna'nın doğusunda eğitim düzenlediği ve bölgedeki çatışmaları tetiklediği iddia edilerek Ukrayna Güvenlik Servisinin aranlar listesine eklenmiştir. Ayrıca Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü

ve bağımsızlığını tehdit etme eylemleri dolayısıyla Avrupa Birliği'nin (AB) yaptırım uyguladığı kişiler arasına girmiştir. Son olarak Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik başlatmış olduğu askerî müdahale nedeniyle 25 Şubat 2022 tarihinde ABD tarafından Özel Olarak Belirlenmiş Vatandaşlar ve Engellenen Kişiler Listesi'ne eklenmiştir.

Şubat 2014 tarihinde Rus kökenli grupların yoğun olduğu Donbass bölgesindeki ayrılıkçı gruplar hükümet güçlerine saldırmış ve Mayıs 2014'te Donetsk ve Lugansk bölgelerinde kurulan özerk yönetimler Rusya tarafından desteklenmiştir.

DOKTRİNİN UKRAYNA KRİZİNE YANSIMALARI

Gerasimov'un Batı'ya ithafen kullanılmış olduğu hibrit savaş taktikleri Rusya'nın Mart 2014'te Kırım'ı yasa dışı olarak ilhak etmesi sürecinde başvurulan ana yöntem olmuştur. Sürecin ilk aşamasında hedef ülke içerisindeki halktan etki altına alınabilecek gruplara ulaşma imkânı sağlaması açısından bilgi harbi etkili bir şekilde kullanılmıştır. Bağımsız görünümlü medya ağları üzerinden yapılan İngilizce ve Rusça yayınlarla resmî söylemlerin dışına çıkılarak uluslararası kitlelere erişim sağlanmıştır. Yoğun bilgi harbiyle gelişmeleri Rus kaynaklardan takip eden kitlelerin algısı şekillendirilirken, Batı medyasındaki karşıt söylemler de hedef alınmıştır. Ukrayna'daki krizi tamamen bir iç çekişme olarak

yansıtan Rus medya ağları, bölgede yaşanan çatışmaların yerel milis güçler arasında olduğu ve Rus birlikleriniyse doğrudan ilgilendirmediğini belirtmiştir. Öte yandan hedef ülkedeki hükümet görevlileri diplomatik ve ekonomik yollarla baskı altına alınmış, mevcut yönetimin istenilen yönde hareket etmesi bağlamında ülke içerisinde yaşanan halk olayları aktif bir şekilde kullanılmıştır. Kırım'ın ilhakı sürecinde rütbe ve işaretleri sökülmüş Rus ordu üniformaları giyen askerlerin, sivil halk arasında hareket ederek yönlendirme girişimlerinde bulunduğu iddiaları gündeme gelmiştir. Ancak Rusya'nın, "makul inkâr edilebilirlik" çerçevesinde hareket ettiği ve doğrudan herhangi bir suçlamayla karşı karşıya kalmamayı tercih ettiği görülmüştür.

Kırım'da başlatılan karşı devrimin başarılı olması neticesinde Rusya'ya eklenen yarımada, Ukrayna yönetiminin Batı yanlısı tutumunu değiştirmesi çerçevesinde bir koz olarak kullanılmıştır. Ukrayna yönetiminin aksi yönde hareket etmeye devam etmesini takip eden süreçte Odesa'nın da dâhil olduğu bazı bölgelerde iç karışıklığın artırılması hedeflenmiştir. Ancak kayda değer bir sonuç elde edilememesi nedeniyle aynı kapsamdaki hareketlerin yoğunlaştığı alan Donbass olarak belirlenmiştir. Kırım'da uygulanan taktikler, Donbass bölgesinde bulunan ayrılıkçı Rus yanlısı silahlı grupların kışkırtılmasında da kullanılmıştır. Şubat 2014 tarihinde Rus kökenli grupların yoğun olduğu Donbass bölgesindeki ayrılıkçı gruplar hükümet güçlerine saldırmış ve Mayıs 2014'te Donetsk ve Lugansk böl-

gelerinde kurulan özerk yönetimler Rusya tarafından desteklenmiştir.

Ülke içerisinde bir çatışma ortamı yaratan Rusya'nın olası bir askerî müdahale için altyapı hazırlığında bulunduğu gözlemlenmiştir. Sürecin sonunda ülkeye giriş yapan Rus askerî kuvvetleri yardımıyla güçlü bir direniş olmadan Ukrayna'daki yönetim değişikliğinin gerçekleştirilmesi beklenmiştir. Ancak 24 Şubat 2022 tarihinde Putin'in Ukrayna'nın askerden ve Nazizm'den temizlenmesi amacıyla başlattığı işgal hareketinin henüz rejim değişikliğiyle sonuçlandırılmaması ve harekâta karşı belirli bir direnişin gelişmesi Rus askerî doktrininin sorgulanmasına neden olmuştur. Gerasimov başkanlığındaki Rus Ordusunun aktif bir savunma konseptine dayalı olarak geliştirilmesi karşısında Ukrayna'ya yönelik başlatılan geniş çaplı saldırı operasyonu, Rusya tarafında belirli güçlükler oluşturmuştur. Nitekim Putin'in genelkurmay başkanını görevden aldığı yönünde iddialar ortaya atılmıştır. Böyle bir hareketin başlıca sebebiyse Rus güçlerin bölgede istediği hızda ilerleyememesi ve beklenmedik bir dirençle karşılaşması olarak gösterilmiştir. Rus Genelkurmay Başkanı etrafında şekillenen Gerasimov Doktrini'nin Kırım'ın ilhakı üzerinde başarılı olması, Rusya-Ukrayna Savaşı üzerindeki etkisi tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Sonuç olarak Ukrayna işgalinin başladığı süreçte bu doktrinin yol gösterici ilkeyi oluşturacağı yönünde ifadeler gündeme gelmiştir. Ancak süreç içerisinde geline nokta, bu doktrine ne derece itimat edildiğinin sorgulanmasına yol açmıştır. ■

GEÇMEYEN GEÇMİŞ VE HAFIZANIN ÇETREFİLLİ COĞRAFYASI ORTADOĞU

DOÇ. DR. SERTAÇ T. DEMİR

Öğr. Üyesi GÜMÜŞHANE ÜNİ.

“

Ülkeler de tıpkı insanlar gibi geçmiş, şimdi ve gelecek arasında gelgitler yaşamaktadır. Her ikisi için de yaşam boyu verilen kararların ardında mekânın ve zamanın travmatik izleri saklıdır. Özellikle mazi ve maziyi kodlayan hafıza, bazen hatırlattıkları bazen de unutturduklarıyla kimliğin derinlerine sinmektedir. Öyle ki geride kaldığı sanılan her detay, tıpkı bir gölge gibi insanların benliğini takip etmektedir.

”

Bu yazıda mazideki belli belirsiz köklerini arayan ikiz kardeşlerin öyküsünü ele alan *Incendies* (İçimdeki Yangın, 2010) filmi analiz edilmektedir. Yönetmenliğini Denis Villeneuve'in yaptığı *Incendies* büyük övgüler almış ve uluslararası çapta birçok önemli ödüle layık görülmüş bir başarıya sahiptir. Hikâyesi Ortadoğu'ya uzanan filmler içinde saygın bir yere sahip olan film, etkileyici se-

D'APRÈS LA PIÈCE DE
WAJDI MOUAWAD

INCENDIES

UN FILM DE
DENIS VILLENEUVE

UNE PRODUCTION
MICRO_SCOPE

LES FRÈRES CHRISTAL • INCENDIES • WAJDI MOUAWAD • MICRO_SCOPE • TS PRODUCTIONS • PH GROUP • LUBNA AZABAL • MÉLISSA DÉSORMEAUX-POULIN • MAXIM GAUDETTE • RÉMY GIRARD • LIKÉE HORTAÛILLE • LARA ALALLA • CONSTANCE DEMONTY • ANDRÉ TRUPIN • ANDRÉ-LINE BEAUPARANT • SOPHIE LEFÈVRE • MONIQUE DARTONNE • GREGOIRE HETZEL • JEAN UMANSKY • SYLVAIN BELLEMARE • JEAN-PIERRE LAFORCE • ÉRIK DANIEL • STEPHEN TRAYNOR • SYLVIE TRUDELLE • JACQUEE GREENBERG • PENNY MANKUSO • MELINA POYLO & GILLES SAGUO • ANTHONY DONCOLE • LUC DÉRY • KIM MALCOW • DENIS VILLENEUVE • VALÉRIE BEAUGRAND-CHAMPAGNE • DENIS VILLENEUVE

www.incendies-film.com

INCENDIES

naryosuyla geniş izleyici kitlesi üzerinde derin etkiler bırakmıştır. Filmin anlatısı olabildiğince gerçekçi ve çarpıcıdır. Kanada'da yaşayan ikiz kardeşler, annelerinin vefatının ardından geriden kalan vasiyetin kendilerine yükledikleri misyonla Lübnan'a giderler ve sonunda yıkıcı bir hakikatle yüzleşirler.

Vasiyette anneleri, çocuklarına 1970'li yıllarda başlayan ve uzun yıllar süren Lübnan iç savaşı sürecinde kaybettiği babalarını ve kayıp kardeşlerini bulmalarını istemektedir. Ruhunun ancak bu şekilde teskin bulacağını belirten anne, Batı kültürü içinde atalarının konuştuğu Arapçayı unutmuş ve anadilleri Fransızca olmuş ikiz çocuklarını, geçmişte kalmış ama bir türlü geçmemiş olan bir dramın ortasına atar. Bu, bilinmese eksikliği hissedilmeyecek ama bilinince tüm hayatı radikal bir şekilde dönüştürecek bir hikâyedir. Hayatlarında ilk kez bu coğrafyaya giden kardeşler, bir yandan kendi mazilerinin izini sürerken, diğer yandan da burada yaşanmış tarihsel trajedilere tanıklık eder. Bu açıdan film, bir kişinin ve bir ülkenin ne denli birbirine benzeyebileceğini ve birbirini üretebileceğini ortaya koymaktadır.

KESİŞEN VE ÇATIŞAN YAŞAMLAR

Evet, insanların yazgılarıyla mekânların yazgılarını yalnızca birbirine benzememekte, birbirlerini belirlemektedir de. Bir insanın zamanla kurduğu ilişki de böyledir. Ülkeler de tıpkı insanlar gibi geçmiş, şimdi ve gelecek arasında gelgitler yaşamaktadır. Her ikisi için de yaşam

boyu verilen kararların ardında mekânın ve zamanın travmatik izleri saklıdır. Özellikle mazi ve maziye kodlayan hafıza, bazen hatırlattıkları bazen de unutturdıklarıyla kimliğin derinlerine sinmektedir. Öyle ki geride kaldığı sanılan her detay, tıpkı bir gölge gibi insanların benliğini takip etmektedir. Uzun süre gizlense bile, bu detaylar bir gün kaçınılmaz olarak ifşa olacağı anı beklemektedir. Ve o an geldiğinde, artık hiçbir şey o güne kadar kurulduğu gibi kalmamaktadır. Belki de bu yüzden "içteki her yangın", dışarda olmuş olan her yangının bir uzantısıdır. Lübnan'a giden ve geçmişlerini tırnaklarıyla kazın bu ikizler için de durum böyledir.

Geçmişte belirsizlik içinde yaşamış her ölüm ve daha özelde her ölü, kendi yarım hikâyesini tamamlayacak iz sürücülerin hafızasına yapışmaktadır. Nitekim her ölüm, yarım kalmış bir söylemdir. İşte vasiyet de bu söylemin hem manifestoya hem de eylem çağrısına dönüşmüş hâlidir. Ortadoğu'da kitle imha silahlarıyla öldürülmüş ve haberlerde birer "sayı"ya indirgenmiş kişiler de geçiştirilmeye çalışılan birer vasiyettir. Her

biri ölümü kendi bireyliğinde yaşasa da en yakınında olanlara acıyı miras bırakmaktadır.

“

Her ölüm, yaşamı yönetmekte ve yaşayanlara, karşı konulmaz yeni roller yüklemektedir. Zira yaşayan herkes, kimliklerinin bu kayıp parçalarını, yaşayan diğer insanlardan çok ölülerinden artakalan epik anlatılarda aramaktadır. Ortadoğu'da zaman, bu yüzden ölülerin ruhlarına ve dolayısıyla terk etmeyen bir geçmişe düğümlüdür. Herkes kimliğini ve ikbalini düşmanın açtığı yaralar üzerine inşa etmektedir. Herkesin bir diğerini yok etmeyi meşru değilse de makul gösterebileceği bir incinmişliği vardır.

”

Savaşın ve katliamın gerilimi, insani duyguları askıya almamaktadır. Aksine her ölüm, yaşamı yönetmekte ve yaşayanlara, karşı konulmaz yeni roller yüklemektedir.

Zira yaşayan herkes, kimliklerinin bu kayıp parçalarını, yaşayan diğer insanlardan çok ölülerinden artı kalan epik anlatılarda aramaktadır. Ortadoğu'da zaman, bu yüzden ölülerin ruhlarına ve dolayısıyla terk etmeyen bir geçmişe düğüm-lüdür. Herkes kimliğini ve ikbalini düşmanın açtığı yaralar üzerine inşa etmektedir. Herkesin bir diğ-gerini yok etmeyi meşru değilse de makul gösterebileceği bir in-cinmişliği vardır. Bu da buradaki kayıplık durumunu ve duygusunu pekiştirmektedir. Filmdeki gibi, her ailede bir kayıp vardır ve her kayıp bir başkasının hikâyesinde ansızın belirmekte ve onun kur-gusuna eklenmektedir.

“

Herkesin acı çekeceği bu denklemde suçlunun kim olduğu daima meçhuldür. Filme göre yaşanan iç savaşın da bu savaşta gerçekleşen söz konusu dramın da mutlak bir öznesi yoktur. Yani yalnızca mağdurlar var gibidir. Gerçekten de bir yerde kan dökülmeye başladı mı taraflardan verilen kayıpların sancısı, savaşın ilksel nedenlerinin önüne geçmektedir. Bugün Ukrayna'da olup bitenler de benzer paradoksu çağrıştırmaktadır.

”

VİRAN OLMUŞLUĞUN ARDINDAN

Viran insanların izlerinin silinmiş hâli, çoğu kez bombalanmış evlerin yıkıklığında karşılık bulmaktadır. Bu evlerden yükselen dumanlar,

çölün tozlarına karışmakta ve me-kânın hafızasına işlemektedir. Normal şartlarda unutulmak istenecek her olumsuzluk burada, geleceğe yönelen yok edici bir güdüye kapı olmaktadır. Filmdeki başkarakter de bunu doğrulamaktadır: “Gör-düklerimi ve duyduklarımı unut-mak istemiyorum.” Çünkü hafıza, henüz görülmemiş hesapların bes-lenip büyütüleceği mutfak olacaktır. Sorun şu ki böyle bir duman içinde dostlar ve düşmanlar hem belirsizdir hem de her an deği-şebilir. Aile bağları güçlü görünse de aynı aile devamlı olarak saldırı tehdidi altında bölünme potansi-yeline sahiptir. Ortadoğu'da bir-leştirici olan her şey, parçalanma-nın da kaynağı olabilmektedir. Filmde dendiği gibi bir kıvılcım her şeyi başlatabilmektedir.

Filmin sonunda, bir artı birin iki etmediği tuhaf ama acıklı bir denklem çıkmaktadır. Herkesin acı çekeceği bu denklemde suçlu-nun kim olduğu daima meçhuldür. Filme göre yaşanan iç savaşın da bu savaşta gerçekleşen söz konusu dramın da mutlak bir öznesi yok-tur. Yani yalnızca mağdurlar var gibidir. Gerçekten de bir yerde

kan dökülmeye başladı mı taraf-lardan verilen kayıpların sancısı, savaşın ilksel nedenlerinin önüne geçmektedir. Bugün Ukrayna'da olup bitenler de benzer paradoksu çağrıştırmaktadır. Buradaki hazin sonuçlar, nedenleri konuşmanın engeli olmaktadır. Dahası bu so-nuçlar, gelecekte olması muhtemel yeni sonuçların haklılaştırılmış nedenine dönüşmektedir.

Mazi, Ortadoğu'nun hem kudreti hem de yarasıdır. Bağışlamanın da hesaplaşmanın da özüdür. Bu açıdan hafızanın kendisi, sosyolog Zygmunt Bauman'ın tasvir ettiği gibi, eş zamanlı olarak lütuf ve la-nettir. Hatırlanması gerekeni unutturmadığı için lütuf, unutulması gerekeni hatırlattığı için de lanettir. Fakat bu hâliyle bile hafıza, saf bir hatırlamanın aracı değildir; ha-tıraları seçerek ve yorumlayarak bilincin önüne taşımaktadır. Sa-vaşın ve yıkımın silinmeyen ayak izleriyle dolu olan Ortadoğu coğ-rafyası, genellikle olumsuz hatı-raların parladığı bir bellek mekâ-nıdır. Her aileden en az bir kişi, bu kolektif belleğin travmasına müpteladır. Bu anlatılar dededen oğula, oğuldan toruna taşınmakta

ve böylece dostluklarla beslenen düşmanlıklar geliştirilmektedir.

GEÇMİŞ NE İSTER?

Mazinin hem büyüğü hem de kısıtlayıcı penceresinden bakınca dünyanın birçok ülkesi, *Incendies*'teki hikâyeye aşına olacaktır. Örneğin bu yazı kaleme alındığı aylarda Rusya, Ukrayna'yı işgal etti ve bu olay dünyanın ana gündemi oldu. Yaşanan küresel kriz, aynı zamanda bu olaya doğrudan dâhil olsun olmasın, herkesin zihnindeki yerleşik kurumlara ve değerlere dair şüphelerin yükselmesine, güvenilir addedilen tüm unsurların kırılğan olduğunun anlaşılmasına vesile oldu. Özellikle Batı'yla özdeşleştirilegelen demokrasi, eşitlik, insan hakları ve özgürlük gibi kavramların içinin boş olduğu gözler önüne serildi. Asırlardır yüceltilen "serbest piyasa ekonomisi"nin bile gerektiğinde bir baskı aracına dönüştürülebileceği gözlemlendi. Batı'da Rus kimliğine sahip sivil iş adamları, sanatçılar, sporcular ve kültür kurumları Nazice bir tavırla etiketlendi, dışlandı, düşmanlaştırıldı. Daha mühimi, mazide kaldığı sanılan emellerin derinden derine ama çok güçlü bir hissiyatla yaşa-

makta olduğu fark edildi. Yani burada da geçmiş, tıpkı bu yazıya konu olan filmin gösterdiği şekilde, geçmedi ve hem şimdiyi hem de geleceği keskin bir biçimde şekillendirmeye azmetti.

Bu durum kimilerine göre mazinin intikamı, kimilerine göre nostaljinin yükselişidir. En masum tabirle "nostalji", yani geçmişe özlem sorunu, maziye hiç olmadığı kadar kusursuzlaştırmaktadır. Nostalji, içine düşülen şimdiki zamanın getirdiği handikapların ve geleceğin taşıdığı belirsizliklerin karşısında bir "sığınma" evidir. Bu yönüyle her nostalji, fazlasıyla seçici ve çokça dışlayıcıdır. Nostaljik bireylerin ve toplumların geçmişe doğru inşa ettiği irrasyonel köprü, böylesi bir dışlayıcı tavrın ahlakını sorgulamayı bile imkânsızlaştırmaktadır. Geçmişe bağlı kalarak üretilen kimlik inşası tam da bu nedenle biraz hassas, biraz da kavgacıdır. Nostaljik kimlik tepkisel ve korumacıdır. Oysa kendini kurmayı sürdüren bir kimliğin kendini korumak gibi bir önceliği ya da kaygısı olmamalıdır. Geçmişe böylesine derinliksiz, içeriksiz, ibretsiz ve olumlayıcı bakış, söz konusu geçmişin de israfıdır.

“

Herkes kendi ötekiler yığını, tıpkı Ortadoğu coğrafyasında olduğu gibi ve gitgide dünyanın tamamına bulaştığı gibi kesin bir düşmana sahip olmadan da tasarlayabilmektedir. *Incendies* filmi bu açıdan, bu topyekûn kısır döngünün minyatür bir hikâyesi olarak güncelliğini koruyacak gibidir.

”

Pekâlâ geçmişte kalan şeyin istediği nedir? Bunun cevabı "unutulmak" olabilir. Çünkü sürgit anımsama, bağışlamanın engelidir. Unutmayan insan, yapmaya itildiği misillemelerin kin dolu gerekçeleriyle yüküldür. Unutulacak şeyin kendi isteğine gelince o da Agamben'in dediği gibi, ne hafıza ne farkındalıktır. Onun tek istediği şey adalettir. Ne var ki adaletin kendi dinamikleriyle sağlanmadığı yerde bireyin manipülatif hafızası ve mazinin kendi ürettiği sentetik dil devreye girmektedir. Bu diyalogdan ziyade monologdur ve toplumsal kabullerin onayını alacak tavrı benimseyip yeniden üretmektedir. Böylece herkes kendi ötekiler yığını, tıpkı Ortadoğu coğrafyasında olduğu gibi ve gitgide dünyanın tamamına bulaştığı gibi kesin bir düşmana sahip olmadan da tasarlayabilmektedir. *Incendies* filmi bu açıdan, bu topyekûn kısır döngünün minyatür bir hikâyesi olarak güncelliğini koruyacak gibidir. Evet, rasyonel olmayan ve belli bir ahlak yasasına dayanmayan her denklemde bir artı bir yine bir olacaktır. ■

ORTADOğU ANALİZ DERGİSİ ABONELİK FORMU

Adı/Soyadı :

T.C. Kimlik No. :

Kurum Adı :

Adres :

İl/İlçe :

Telefon :

Gsm :

E-Posta :

Tarihi :

Abonelik Tipi : 1 Yıllık Abonelik 200 TL (KDV dahil)

- Dergimiz ayda bir olmak üzere yılda toplam 12 sayı yayınlanmaktadır.
- Abonelere kurumumuzun analiz, rapor vs. yayınları da dergi ile ücretsiz olarak gönderilecektir.

Hesap Adı : ORTADOğU ARAşTIRMALARI DERNEğİ İKTİSADİ İşLETMESİ
řubesi : Ziraat Bankası Mustafa Kemal
TL Hesabı : IBAN TR 0500 0100 2486 8886 2022 5001

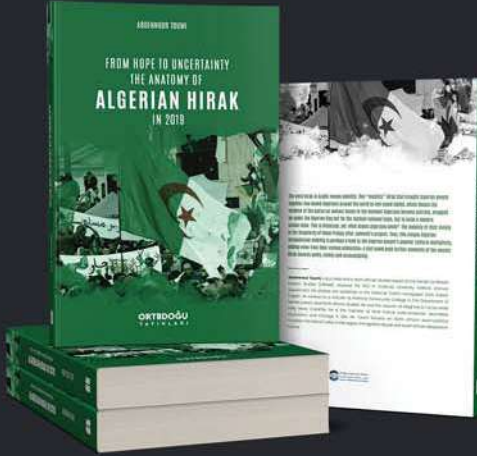
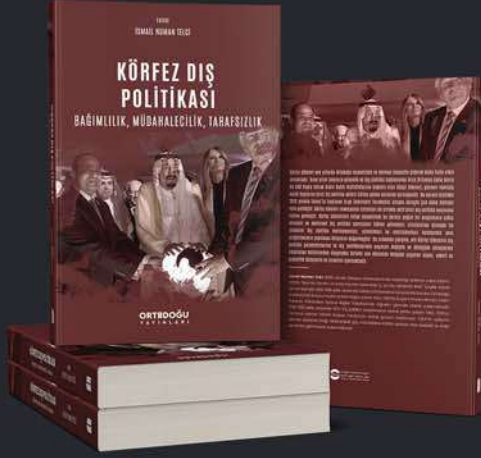
Yukarıda bilgileri verilen hesaba abonelik ücretini yatırdıktan sonra formu eksiksiz doldurarak dekont ile birlikte abonelik@orsam.org.tr adresine e-posta gönderiniz.
Banka açıklama kısmına (ad-soyad) eklemeyi unutmayınız.

Mustafa Kemal Mah. 2128. Sk. No: 3 Çankaya / Ankara

ORTADOĞU YAYINLARI

www.ortadoguyayinlari.com

MENAFFAIRS

ORTADOĞU, KUZEY AFRIKA & KÜRESEL ANALİZLER

Haberler | Görüş | Röportaj | Odak

menaaffairs.com

INTERVIEW

Prof. Abdel-Fattah Madry: over the people and elect

Abdelmoum Tzouli: François-Marie Azouff, the Provisional Army has a state...

Asst. Prof. Imran Ashraf: Afghan people by follow development

Abdelmoum Tzouli: 15-2024

Prof. Khattar Abou Diab: influence of Hezbollah

Abdelmoum Tzouli: Lebanon is current people back to the painful years of the and political

Prof. Yahia H. Zoubir: "Els reflect reality nor what is"

Abdelmoum Tzouli: Algeria has gone the National Liberation Front (FLN) line on the variable

Prof. Bertrand Badier: "The Israel and bring the Palest"

Abdelmoum Tzouli: How would you describe Prof. Bertrand Badier: To understand the past.

Prof. Anoush Ehteshami: "dissipated since the 2010s"

Abdelmoum Tzouli: What is the thing that politically and geopolitically, in the 21st publications written

MENAFFAIRS

THE MIDDLE EAST, NORTH AFRICA & GLOBAL ANALYSIS

HOME NEWS OPINION INTERVIEW FOCUS MULTIMEDIA

Turkey, Qatar sign 15 new agreements to develop bilateral ties

Turkey and Qatar signed 15 new agreements on Tuesday to strengthen bilateral cooperation. The signing ceremony for 15 agreements on commerce, investments, development, culture, youth, sports, diplomacy, health, religious affairs, and media was attended by Turkish President Recep Tayyip Erdogan and Qatar Emir Sheikh Tamim bin Hamad Al Thani. Erdogan and Al Thani are expected to attend the 20 meeting of the Turkey-Qatar Supreme Strategic Committee following the signing ceremony.

Nuclear talks in Vienna to resume on Thursday

Iranian media reported on Tuesday that the nuclear talks in Vienna will resume on Thursday.

Motorcycle bomb explosion kills at least four civilians in Basra city center

Iran's Basra governor said on Tuesday that a suicide-bomb motorcycle explosion in Basra city center killed at least four civilians.

What would the US and Iran do if the JCPOA is not revived?: Policy options

The current stalemate witnessed in the JCPOA talks has unleashed potential for conflict in the Middle East and beyond, posing a need to seek external influence to urge Washington and Tehran to reach a mutually agreeable agreement.

Turkish Foreign Minister meets ex-Syrian Prime Minister in Doha

Turkish Foreign Minister Mevlut Cavusoglu met with former Syrian Prime Minister Imad Fattouh in Doha on Tuesday.

Jordan authorizes request by Lebanon to transport Qatar gas through territory

Jordan has authorized a request by Lebanon to transport Qatar gas through its territory, a move that could ease tensions between the two countries.

Turkish, Qatari PMs reiterate strong ties and urge engagement on Afghanistan

Turkish Prime Minister Recep Tayyip Erdogan and Qatari Prime Minister Sheikh Hamad bin Khalifa Al Thani reiterated their strong ties and urged engagement on Afghanistan during a meeting in Doha.

EU: High Representative rejects normalization with Assad regime

The European Union's High Representative for Foreign Affairs and Diplomacy, Josep Borrell, rejected normalization with the Assad regime in Syria.

Jordanian PM, US climate envoy discuss environmental protection

Jordanian Prime Minister Hussein Al-Rajeh and US climate envoy Kerry Foster discussed environmental protection during a meeting in Amman.

Gulf / Levant / News: Jordan authorizes request by Lebanon to transport Qatar gas through territory

Jordan has authorized a request by Lebanon to transport Qatar gas through its territory, a move that could ease tensions between the two countries.

OPINION

Turkey-UAE relations and normalizations in the Gulf in light of MBZ's meeting in Ankara

Health Mohamed bin Zayed Al Nahyan, Crown Prince of Abu Dhabi and de

Towards a new normalization between Turkey and the UAE

Turkish-UAE relations have been witnessing a new round of normalization following an

Will the energy crisis accelerate nuclear talks between Iran and the P4+1?

As the world prepares to enter its economy throughout the crisis of

Turkish Foreign Minister meets ex-Syrian Prime Minister in Doha

Turkish Foreign Minister Mevlut Cavusoglu met with former Syrian Prime Minister Imad Fattouh in Doha on Tuesday.

Jordan authorizes request by Lebanon to transport Qatar gas through territory

Jordan has authorized a request by Lebanon to transport Qatar gas through its territory, a move that could ease tensions between the two countries.